

A ZRÍNYIEK KULTUSZA LENDVÁN

**Az alsólendvai Bánffy és a csáktornyai Zrínyi dinasztiák
confusiója a 16. és 17. században**

A nemzetközi szimpózium előadásai

KULT ZRINSKIH U LENDAVI

**Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave i dinastije Zrinskih
iz Čakovca u 16. i 17. stoljeću**

Predavanja na međunarodnom simpoziju

KULT ZRINSKIH V LENDAVI

**Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave in dinastije Zrinskih
iz Čakovca v 16. in 17. stoletju**

Predavanja mednarodnega simpozija

Szerkesztő / Urednica
Dr. Zágorec-Csuka Judit

Lendva / Lendava 2022

A ZRÍNYIEK KULTUSZA LENDVÁN

**Az alsólendvai Bánffy és a csáktornyai
Zrínyi dinasztiák confusiója a 16. és 17. században**

A nemzetközi szimpózium előadásai

KULT ZRINSKIH U LENDA VI

**Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje
Lendave i dinastije Zrinskih iz Čakovca u 16. i 17. stoljeću**

Predavanja na međunarodnom simpoziju

KULT ZRINSKIH V LENDA VI

**Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave in
dinastije Zrinskih iz Čakovca v 16. in 17. stoletju**

Predavanja mednarodnega simpozija

Szerkesztő / Urednica
Dr. Zágorec-Csuka Judit

Lendva / Lendava 2022

Kiadja / Založnik:

Muravidéki Magyar Tudományos Társaság
Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev
és / in
Hrvatsko kulturno društvo Pomurje
Hrvaško kulturno društvo Pomurje

Szerkesztő / Urednica / Urednik:

Zágorec-Csuka Judit

A magyar szöveg lektora / Lektorica madžarskega besedila/

Lektorica mađarskog teksta:
Zadavec Szekeres Ilona

A szlovén szöveg lektora / Lektorica slovenskega besedila /

Lektorica slovenskog teksta:
Olga Paušič

A horvát szöveg lektora / Lektor hrvaškega besedila /

Lektor hrvatskog teksta:
Marijo Malkoč

Szlovén nyelvre fordította / Prevod v slovenski jezik /

Prijevod na slovenski jezik
Zágorec-Csuka Judit

Recenzensek / Recenzenti

Dr. Bence Lajos, Prof. dr. Padányi József

Grafikai tervezés és tördelés / Grafično oblikovanje in prelom /

Grafički dizajn i prijelom: Anja Kohek

Példányszám / Naklada : 150

TARTALOMJEGYZÉK / KAZALO

Előszó	7
Predgovor	9
Predgovor	11
Padányi József: A hadtudós Zrínyi Miklós megítélése napjainkban	13
Aleksej Milinović: Protuosmanska suradnja i borba grofova Bánffy i Zrinski na obrani Prekmurja, Međimurja i Štajerske u 16. i 17. stoljeću	28
Zágorec-Csuka Judit: A Zrínyi – Bánffy-dinasztiák kultusza Lendván	49
KRONOLOGIJA - Hrvatski kulturni centar Zrinski	72
KRONOLOGIJA Hrvaškega kulturnega centra Zrinski	80
KRONOLÓGIA - A Muravidéki Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Központjának kronológiája	88
A kötet szerzői / avtorji zbornika / autori zbornika	96

ELŐSZÓ

Kötetünk tanulmányai magyarországi, szlovéniai magyar és muraközi horvát történészek, hadtörténészek és irodalomtörténészek együttműködésé-
ként került kiadásra A Zrínyiek kultusza Lendván – Az alsólendvai Bánffy
és a csáktornyai Zrínyi dinasztiák confusiója a 16. és 17. században című
nemzetközi szimpózium előadásanyagát tartalmazza, amelyet Lendván a
Városházán 2022 május 27-én tartottak meg Zrínyi Miklós, a költő és hadve-
zér (1620-1664) születésének 402. éve alkalmából, amelynek főszervezői a
Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, a Muravidéki Horvátok Kultu-
rális Egyesülete és Lendva Község voltak.

Prof. dr. Padányi József, vezérőrnagy, egyetemi tanár A hadtudós Zrínyi
Miklós megítélése napjainkban című tanulmányában a hadvezér és költő
Zrínyi Miklós (1620-1664) családjának egyik kiemelkedő személyiségéről,
hadtudományi munkásságáról és magyar nyelvű prózai munkáiról, a „Tá-
bori kis tracta” a „Vitéz hadnagy”, a „Mátyás király életéről való elmélke-
dések” és a „Ne bánts d a magyart! – Az török áfium ellen való orvosság”
megalkotásának európai színvonalú jelentőségéről írt, de méltatta a költő
és hadvezér Zrínyi Miklós magyarországi kultuszát is, kiemelve a Zrínyi-Új-
vár-i kutatásokat, ennek Történelmi Emlékhellyé avatását, valamint a Zrí-
nyiek hagyatékát és Zrínyi Miklós hadtudományi műveinek az elhelyezését
a Honvédelmi Minisztérium Ágazati Értéktárába. A szerző a tanulmánya
összefoglaló részében a következő gondolatokat fejezte ki: »A velünk sors-
közösségben élő nemzetek polgáraival együtt, egymást erősítve, egymásra
támaszkodva emeljük magasra a Zrínyiek örökségét, benne a hadvezér és
költő Zrínyi Miklós hadtudományi teljesítményét. Mert ez az örökség átível-
ve határokon összeköt, és nem elválaszt!«

Prof. Aleksej Milinović, prelogi történész A Bánffy és a Zrínyi grófi csa-
lád törökellenes együttműködése Muravidéken és Muraközben a 16. és
a 17. században című tanulmányában ismertette a horvát nemesség, fő-
leg a Zrínyi főúri család hadvezéreit, akik a 16–17. században a magyar
nemesség oldalára álltak, mint erős szövetségesesek a túlélésért folytatott
törökellenes küzdelemben. A Zrínyiek első szomszédai a lendvai Bánffy
grófok voltak. Kanizsa elestével földrajzilag Muravidék és Muraköz voltak
az egyedüli hidak a Horvát-Szlavóniai Királyság és Magyarország között,
amelyen közlekedni tudott mindkét nemzet a törökellenes harcok idején.

A Zrínyiek önmagukról alkotott elképzelése az etnikai hovatartozás tekintetében korántsem volt statikus a mai paraméterek szerint, hanem a lojalitás és az identitás egymásra épülő kapcsolatai határozták meg. Ugyanez volt a helyzet a lendvai Bánffy főúri családdal is. A Bánffyak, a Zrínyiek és a Nádasdyak a birtokaikból befolyt pénzből finanszírozták és szerelték fel magánhadseregüket. Ezzel is kulcsszerepet játszottak az ország, főleg a Muravidék és a Muraköz védelmében, bár formálisan nem tartoztak a katonai határvédelmi rendszerébe.

Dr. Zágorec-Csuka Judit, lendvai irodalomtörténész A Zrínyi-Bánffy dinasztiaák kultusza Lendván című tanulmányában a Zrínyi-kultusz hivatalos és szervezett jeleit írta le Szlovéniában, a Muravidéken, Lendván és környékén, ahol a magyar nemzetiség él. Ez az itt élők magyar irodalmának és kulturális örökségének az előzményeire is vonatkoztatható, elsősorban az alsólendvai Bánffyak és a csáktornyai Zrínyiek közt kialakult kapcsolat-rendszerre, amely a 16. és a 17. században az irodalom, kultúra és a hadügy területén jött létre. Jelenleg pedig azokban a publicisztikai, szép-irodalmi és tudományos művekben, valamint kulturális és oktatási programokban nyilvánul meg, amelyek a Zrínyi kultuszra vonatkoznak és ez által is erősítik a muravidéki magyarok identitását. A tanulmány kiterjed még a megemlékezésekre és nemzetközi konferenciákra is, amelyek Lendván és környékén, a Muravidéken valósultak meg. A kultusz megjelenik a fiatalok tehetséggondozásában is, amely a Zrínyi emlékhelyeken szervezett szakmai kirándulásokra, az oktatás keretein belül megszervezett történelmi vetélkedőkre és kiállításokra vonatkoznak. A Zrínyi-kiállításokat a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zala Megyei Szervezete ajánlotta fel a kétnyelvű iskoláknak.

Zágorec-Csuka Judit
szerkesztő

PREDGOVOR

Študije v našem zborniku so izšle v sodelovanju z madžarskimi in hrvaškimi zgodovinarji, vojaškimi in literarnimi zgodovinarji. Mednarodni simpozij z naslovom Kult Zrinskih v Lendavi – Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave in dinastije Zrinskih iz Čakovca v 16. in 17. stoletju je bil v Lendavi 27. maja 2022 v Mestni hiši Občine Lendava. Simpozij so ob 402. obletnici rojstva pesnika in vojskovodje Nikolaja (VII.) Zrinskega organizirali Društvo prekmurskih znanstvenikov in raziskovalcev, Hrvaško kulturno društvo Pomurje in Občina Lendava.

Prof. dr. József Padányi, generalmajor in univerzitetni profesor, je v svoji študiji z naslovom Današnja podoba vojskovodje Nikolaja (VII.) Zrinskega opisal lik Nikolaja Zrinskega (1620-1664), vojskovodje in pesnika, ki je bil pomembna osebnost dinastije Zrinskih. Njegovo vojaško delo je mejnik v zgodovini obramboslovja v madžarskem jeziku, kajti s svojimi proznimi deli je postavil temelje vojaške znanosti in zapisal svoje misli, ki veljajo še danes in bodo v korist tudi naslednjim rodovom. S svojimi proznimi deli *Tábori kis tracta /Pravila za vojaški tabor*, *Vitéz hadnagy/Hraber poročnik*, *Mátyás király életéről való elmélkedés/ Razmišljanje o življenju kralja Matjaža* in *Ne bántsd a magyart – Az török áfium ellen való orvosság/Ne povzročaj težav Madžarom - Predlogi za boj proti Turkom* se je vpisal med avtorje del evropske kakovosti. Omenil je znanstveno raziskovanje območja Novega Zrina/Zrínyi-Újvár, ki je danes edini objekt Zrinskega, zgrajen na madžarskem ozemlju, katerega lokacija je bila skozi stoletja pozabljena. Glede kulta je omenil še zapuščino družine Zrinskih, postavitev njegovih reprezentativnih vojaških del v repozitorij Ministrstva za obrambo Madžarske, ter inavguracijo zgodovinskega spomenika pri Zrínyi-Újvaru/Novem Zrinu. Avtor je na koncu svoje študije poudaril naslednje misli: „Narodi, ki živimo v skupnem občestvu, krepimo drug drugega in dvignimo v višave zapuščino družine Zrinskih, posebej zapuščino vojskovodje in pesnika Nikolaja (VII.) Zrinskega. Ohranjanje dediščine povezuje meje in jih ne ločuje!”

Po študiji prof. Alekseja Milinovića, zgodovinarja iz Preloga, z naslovom Protiosmansko sodelovanje in boj grofov Bánffyja in Zrinskega pri obrambi Prekmurja, Medžimurja in Štajerske v 16. in 17. stoletju so bile vezi med plemiškima rodbinama Bánffy in Zrinski skozi stoletja globoke in zelo intenzivne in niso bile le prijateljske, ampak tudi sorodstvene, magnatske,

vojaške. Zaradi vsesplošne šibkosti hrvaškega plemstva, ki jo je povzročila osmanska invazija na Hrvaško v 16. in 17. stoletju, se je Zrinski v boju za obstanek postavil na stran Ogrske in ogrskega plemstva – na stran močnih zaveznikov. Prvi sosede Zrinskih so bili lendavski grofje Bánffy. Geografsko sta bila Prekmurje in Medžimurje po padcu Kaniže leta 1600 edini most, torej fizična povezava med Hrvaško-slavonskim kraljestvom in Ogrsko. Predstava Zrinskih o sebi v smislu narodne pripadnosti nikakor ni bila statična po današnjih parametrih, temveč so jo določale medsebojno oblikovane vezi zvestobe in identitete. Upali bi si trditi, da velja enako tudi za lendavsko plemiško družino Bánffy. Družine Bánffy, Zrinski in Nádasdy so svojo zasebno vojsko financirale in opremile s sredstvi, ki so jih prejemale od svojih posesti. Imele so ključno vlogo pri obrambi države, čeprav formalno niso bile del vojaškega obmejnega obrambnega sistema.

Pričujoča študija literarne zgodovinarke dr. Judit Zágorec-Csuka z naslovom Kult dinastij Zrinski in Bánffy v Lendavi predstavlja uradna in organizirana znamenja kulta omenjenih dinastij v Sloveniji, v Prekmurju, v Lendavi in okolici, kjer živijo Madžari. To velja tudi za predhodnice madžarske književnosti in kulturne dediščine tam živečih ljudi, predvsem na odnose med dinastijo Bánffy iz Dolnje Lendave in Zrinskih iz Čakovca Kult se je uveljavil tudi v Dolnji Lendavi, predvsem na področju književnosti, kulture in vojskovanja v 16. in 17. stoletju. Verodostojne podatke lahko dobimo iz dnevniških zapisov (Bánffy-napló) dinastije Bánffy. Kult obeh dinastij se prezentira danes večinoma v objavljenih novinarskih, literarnih in znanstvenih delih ter v kulturnih in izobraževalnih programih, ki jih izvajajo v Lendavi in okolici od konca 20. in začetka 21. stoletja in tudi še danes. Kult krepí tudi identiteto pripadnikov madžarske narodnosti v Prekmurju. Študija zajema tudi komemoracije in mednarodne konference, ki so potekale v Lendavi, obsega pa tudi strokovna potovanja, organizirana v okviru izobraževanja, in sicer v spominske kraje Zrinskih v Čakovec in njegovo okolico ter na razstave o Zrinskih. Izvajajo jih na Dvojezični osnovni šoli I Lendava in na lendavski dvojezični srednji šoli. Tovrstna strokovna izobraževanja nudita šolam vezi Zala Megyei Nemzeti Szövetség in Rákóczi Szövetség iz Županije Zala.

Judit Zágorec-Csuka
urednica

PREDGOVOR

Studije u našem zborniku objavljene su u suradnji s mađarskim i hrvatskim povjesničarima te vojnim i književnim povjesničarima. Međunarodni simpozij Kult Zrinskih u Lendavi – Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave i dinastije Zrinskih iz Čakovca u 16. i 17. stoljeću održan je u Lendavi 27. svibnja 2022. godine u Gradskoj vijećnici Općine Lendava. Simpozij su organizirali Društvo prekmurskih znanstvenika i istraživača, Hrvatsko kulturno društvo Pomurje i Općina Lendava u povodu 402. obljetnice rođenja pjesnika i vojskovođe Nikole (VII.) Zrinskog.

Prof. dr. József Padányi, general-major i sveučilišni profesor, u svojoj studiji Današnja slika generala Nikole (VII) Zrinskog, opisao je lik Nikole Zrinskog (1620. – 1664.), vojskovođe i pjesnika, koji je bio važna ličnost u dinastiji Zrinskih. Njegov vojni rad prekretnica je u povijesti obrambenih znanosti na mađarskom jeziku jer je svojim proznim djelima postavio temelje vojne znanosti i zapisao svoje misli koje vrijede i danas, a koristit će i budućim naraštajima. Sa svojim proznim djelima *Tábori kis tracta / Pravila za vojni logor*, *Vitéz hadnagy / Hrabri poručnik*, *Mátyás király életéről való elmélkedés / Razmišljanja o životu kralja Matije* i *Ne bántsd a magyart – Az gálíks the Turbo / Ne uzrokuj teškoće Mađarima – Prijedlozi za borbu protiv Turaka*, bio je među autorima djela europske kvalitete. Spomenuo je znanstveno istraživanje područja Zrínyi-Újvár koje je danas jedina zgrada Zrinskih izgrađena na mađarskom teritoriju čiji je položaj stoljećima zaboravljen. Vežano za kult, spomenuo je i ostavštinu obitelji Zrinski, postavljanje njegovih reprezentativnih vojnih djela u spremištu mađarskog Ministarstva obrane te inauguraciju povijesnog spomenika na Zrínya-Újvaru / Novom Zrinu. Na kraju svoje studije autor je istaknuo sljedeća razmišljanja: „Narodi koji žive u zajedničkom društvu jačaju jedni druge i podižu ostavštinu obitelji Zrinski, posebice ostavštinu vojskovođe i pjesnika Nikole (VII) Zrinskog. Očuvanje baštine povezuje granice, a ne razdvaja ih!”

Prema studiji prof. Alekseja Milinovića, povjesničara iz Preloga, pod naslovom *Protuosmanska suradnja i borba grofova Bánffyja i Zrinskih u obrani Prekmurja, Međimurja i Štajerske* u 16. i 17. stoljeću, veze su među plemićkim obiteljima Bánffy i Zrinski kroz stoljeća bile duboke i vrlo intenzivne, te nisu bile samo prijateljske, nego i također rodbinske, magnatske, vojne.

Zbog opće slabosti hrvatskog plemstva uzrokovane prodorom Osmanlija u Hrvatsku u 16. i 17. stoljeću, Zrinski je u borbi za opstanak stao na stranu Ugarske i mađarskog plemstva - na strani jakih saveznika. Prvi susjedi Zrinskih bili su lendavski grofovi Bánffy. Geografski, Prekmurje i Međimurje bili su jedini most nakon pada Kanjiže 1600. godine, odnosno fizičke veze između Hrvatsko-slavonskog Kraljevstva i Ugarske. Ideja Zrinskih o sebi u smislu etničke pripadnosti nipošto nije bila statična u današnjim parametrima, već je bila određena međuovisnim vezama lojalnosti i identiteta. Usudili bismo se reći da isto vrijedi i za lendavsku plemićku obitelj Bánffy. Obitelji Bánffy, Zrinski i Nádasdy financirale su i opremale svoju privatnu vojsku sredstvima koja su dobivala sa svojih posjeda. Imali su ključnu ulogu u obrani zemlje iako formalno nisu bili dio obrambenog sustava vojne granice.

Sadašnja studija književne povjesničrke dr. Judit Zágorec-Csuka pod naslovom Kult dinastija Zrinski i Bánffy u Lendavi predstavlja službene i organizirane simbole kulta spomenutih dinastija u Sloveniji, Prekmurju, Lendavi i okolici gdje žive Mađari. To se odnosi i na prethodnike mađarske književnosti i kulturne baštine tamošnjih ljudi, posebice na odnose između dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave i Zrinskih iz Čakovca. Autentični podaci mogu se dobiti iz dnevničkih zapisa (Bánffy-napló) dinastije Bánffy. Kult obiju dinastija danas se najviše prikazuje u objavljenim publicističkim, književnim i znanstvenim djelima, kao i u kulturno-prosvjetnim programima koji se održavaju u Lendavi i okolici s kraja 20. i početka 21. stoljeća, pa i danas. Kult jača i identitet pripadnika mađarske nacionalnosti u Prekmurju. Studija također uključuje komemoracije i međunarodne skupove održane u Lendavi, a uključuje i stručna putovanja organizirana u sklopu edukacije i to na spomen-područja Zrinskih u Čakovcu i okolici te na izložbe o Zrinskima. Izvode se u Dvojezičnoj osnovnoj školi I Lendava i u Dvojezičnoj srednjoj školi Lendava. Zala Megyei Nemzeti Szövetség i Rákóczi Szövetség iz županije Zala nude školama takvu stručnu obuku.

Judit Zágorec-Csuka
urednica

PADÁNYI JÓZSEF

A hadtudós Zrínyi Miklós megítélése napjainkban

A hadvezér és költő Zrínyi Miklós (1620-1664), családjának egyik kiemelkedő személyisége. Hadtudományi munkássága mérföldkő, hiszen munkáival lerakja a magyar nyelvű hadtudomány alapjait, olyan gondolatokkal ajándékozva meg az utódokat, amelyek ma is érvényesek. A „Tábori kis tracta” a „Vitéz hadnagy” a „Mátyás király életéről való elmélkedések” és a „Ne bántsad a magyart – Az török áfium ellen való orvosság” megalkotásával európai színvonalú munkákat tett az asztalra.

Kulcsszavak: hadvezér és költő Zrínyi Miklós, Zrínyi család kultusza, Zrínyi Miklós prózai művei, Zrínyi-Újvár, Zrínyiek hagyatéka, Zrínyi értéktár.

Zrínyi (VII.) Miklós
(részlet Jan Thomas festményéből)

A Zrínyi család beírta magát Európa történelmébe. Évszázadokig részesei voltak a török birodalom terjeszkedése elleni harcnak. A család hírnevét és elismertségét megalapozó Zrínyi (IV.) Miklós szigetvári hőstette (1566), évszázadokra példát adott a kereszténységért küzdő katonáknak. Dédunokája Zrínyi (VII.) Miklós

(1620-1664) is példának tekintette életét és halálát, páratlan eposzban énekelve meg a várvédők hőstettét.

A Zrínyiek elismertsége a katonák között volt mindig a legmagasabb. Az 1848-49-ben zajlott forradalom és szabadságharc alatt – Kossuth Lajos javaslatára – Perczel Mór kapott megbízást Batthyány Lajos ügyvezető miniszterelnöktől arra, hogy állítsa fel a Zrínyi-szabadsapatot. Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészetében egy korvett, majd később egy csatahajó viselte a Zrínyi nevet.

A pécsi M. kir. honvéd hadapródiskolának huszonegy éves fennállása alatt több neve is volt, a mindenkori nemzetközi politikai és háborús viszonyoktól függően. 1922-től Magyar Királyi Reáliskolai Nevelőintézet néven működött, majd 1936-tól Magyar Királyi Zrínyi Miklós Honvéd Reáliskolai Nevelőintézetnek, 1942-től Magyar Királyi Zrínyi Miklós Honvéd Gyalogsági Hadapródiskolának nevezték.¹

1942-ben döntöttek arról a Magyar Királyi Honvédség vezérkarában, hogy meg kell kezdeni egy rohamlöveg-család fejlesztését. A Honvédelmi Minisztérium ezért két fajta önjáró lövegre adta le a rendelést: a Zrínyi I-re (hosszú csövű 75 mm-es löveggel), és a Zrínyi II-re (40 M. 10,5 cm-es tarackkal felszerelve). A Ludovika Akadémián önképző kör viselte a Zrínyi nevet, míg Hévizen a Zrínyi Miklós magyar királyi honvédtiszti gyógyházban gyógyultak a betegek.²

A második világháborút követő években is népszerű volt a hadseregben a Zrínyi név. 1955. március 15-én vette fel a hadvezér és költő nevét a Katonai Akadémia, ami 1996. szeptember elsejétől már Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem néven működött. Ma az egyetem katonai karának helyet adó laktanya és egyetemi kampusz viseli a nevet. A Magyar Honvédség fejlesztését megalapozó kormányzati terv is kapcsolódik ide, hiszen a Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program nevet viseli.

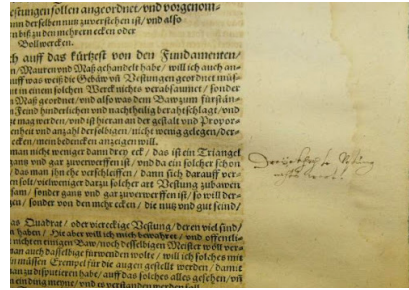
A hadvezér, költő, dédunoka harcokban nevelkedett, katonák között nőtt fel, majd apja korai halála miatt gyorsan fel kellett nőnie. Folyamatosan tanult, képezte magát, hol a harcban, hol a könyvtárban. Utóbbiról sokat tudunk, hiszen annak maradéka ma is Zágrábban van, kézbe fogható. La

1 A pécsi honvéd hadapród iskola története. <http://old.aok.pte.hu/pecsi-honved-hadaprod-iskola> letöltve: 2022. január 8.

2 Hausner Gábor; Padányi József; Süli Attila: A hévízi Zrínyi Miklós magyar királyi honvédtiszti gyógyház, 1933–1944. Hadtudomány (2020).

A Zrínyi Laktanya és Egyetemi Campus
Budapesten (szerzői felvétel)

Zrínyi kézírása az egyik könyve
széljegyzeteként (szerzői felvétel)

pozzgatva a főleg hadtudományi munkákat, láthatjuk Zrínyi széljegyzeteit, amelyekkel ellátta olvasmányait. Könyvtára hadtudományi művekben igen gazdag volt, melyekről Hausner Gábor írt alapos tanulmányt.³

Zrínyinél tehát az elmélet és a gyakorlat egysége nem kérdőjelezhető meg. Hadtudományi írásai – különösen a „Vitéz hadnagy” – olyan magyar nyelvű gyűjteménye ennek a tudásnak, mely korszakhatárnak tekinthető. A magyar katonai nyelv megalkotójaként példát mutatott és serkentette az utána jövőket. A magyar hadtudomány – köszönhetően Zrínyinek – európai szintre emelkedett, és a kor hadviselésének több kérdésére is választ adott. Ezek közül is kiemelkednek a hadsereg ellátásának, az ellátás és a stratégia kapcsolatának, a háború filozófiájának, a félelem és a katonai döntéshozatal lélektani kérdéseinek, valamint a katonai vezető jellemzőinek vizsgálata.

Érdekes néhány gondolatát külön-külön is görcső alá venni. Különösen azokat, melyek évszázadokon átívelve is megőrizték frissességüket és a mai hadtudománynak is dicséretre válnak.

A katonai vezetőről alkotott gondolatait a mai katonai vezetők is irányadónak tekinthetik, így ezzel foglalkozunk a következőkben. Zrínyi szerint rendkívül fontos a katonai vezető, a parancsnok személyisége. A harcban a katona igényli a vezetést, a világos útmutatást. A parancsnok a példa, a követendő minta, a bátorság forrása. „Mit használ, ha jó a had, rossz a kapitány, ha jó a test és rossz a fő?...Sokat vihet véghez egy jó eszes kapitány

³ Hausner Gábor: Zrínyi Miklós és a hadtudományi irodalom Magyarországon a 17. században. Doktori (PhD) értekezés, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Hadtudományi Doktori Iskola. Budapest (2008).

rossz haddal is, de a rossz jó haddal is semmit. Kapitány a primum mobile és lelke a seregnek.”⁴ Ezért a parancsnok kötelessége, hogy éljen tekintélyével, és soha ne mutasson bizonytalanságot, ne látszódjon rajta félelem. „Tudnod kell, kapitány, hogy a te orcád mutatja az te titkodat a népnek,…”⁵ A katonai vezetés és a jó hadvezér meghatározó a harcban. Zrínyinél a hadvezér legyen képzett, rendelkezzen mesterségbeli tudással. Ismerje a csapatait és az ellenséget, tudja a rendelkezésére álló erőt hatékonyan használni. Emellett legyen elegendő harci tapasztalata. Ha mindkettő megvan – tapasztalat és képzettség – még nem biztos, hogy hadvezérnek is jó. Az igazi katonai vezetőnél a tapasztalat és a képzettség mellett szükség van arra is, hogy lássa a harci helyzetet, lássa annak változásait, legyen képes arra gyorsan reagálni, legyen képes a helyzet megítélésére. Csak így tud olyan döntéseket hozni, amelyek elvezetnek a sikerhez.

A jó katonai vezető feladata nem az erőszakért, az önmagáért történő hadakozás, hanem a harc vezetése, a katonák irányítása, a veszteség mérséklése. Zrínyinél ez így hangzik: a kapitánynak a „dicsősége tehát nem a verekedés és vagdalkozás, hanem a seregek igazgatása és azok által a győzelem megnyerése”.⁶ Ugyancsak erre utal a következő gondolat: „Csúfos dolog volna, ha a legtündöklőbb mesterség a világon, és nemesebb minden emberi társaságbéli dolgoknál, úgymint a kapitányság, avagy a hadviselés oly könnyű volna, hogy csak futni kellene a halálra és keresni a veszedelmet, hogy halhatatlanná tenné a maga nevét”⁷

Zrínyi azt is pontosan látta, hogy a seregben nincs helye két vezetőnek. A harc előkészítésének és megvívásának, a had vezetésének felelőssége nem osztható meg. „Égen két nap, egy országon két király, egy hegyben két országnak, egy hadban két kapitány nem lehet. Mindjárt romlik a had, ahol kettő vagyon, az irigység nem engedi nekik egyetérteni, az észnek különbsége nem hagy egyet parancsolni...Másféle test, úgymint kéz, láb, szem, fül, hogy több legyen, nem árt, de fej kettő létszen, melyiknek fogadhatják szavát a többi?”⁸ Következik ebből az a napjainkban is ható igazság, hogy a felelőssé-

⁴ Zrínyi Miklós gondolatait a következő mű felhasználásával idézem: Zrínyi Miklós összes művei. (Szerk: Kovács Sándor Iván) Kortárs Könyvkiadó, Budapest 2003. 342. oldal.

⁵ Uo. 343.

⁶ Uo. 365.

⁷ Uo. 272.

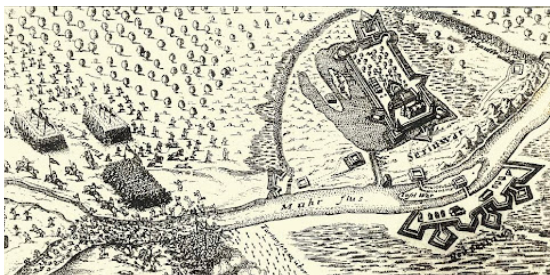
⁸ Uo. 330.

get mindig vállalni kell, nem lehet elbújni a közösen hozott döntések, vagy a tanácsadók javaslatai mögé.

A katonai vezetőnek nem elég felkészültnek lennie, de példát is kell mutatnia a harcban, főleg akkor, ha a hadban felüti fejét a bizonytalanság. „Nincsen a kapitánynak szabad helye a harcon, néha elöl, néha hátul, néha középen, szélről kell forogni. Mindazonáltal, ha a te vitézeid rettegnek és használhatsz vele, elő kell menni, és nem csak szóval parancsolni, hanem kézzel és exemplummal biztatni.”⁹

A katonai vezető jelleme is kiemelt figyelmet kapott Zrínyinél. Itt három tényezőt emel ki: szorgalom, fáradság és vigyázás. Legyen a vezér szorgalmas és folyamatosan kövesse a harc változását, legyen kezdeményező, irányítsa az eseményeket. A vezér ne fáradjon el, de itt nemcsak a testi, hanem a lelki fáradtságról is szó van. Arról a lelki fáradtságról, amely a csüggedésben jelenik meg. Ez az, ami a vezért nem érheti el. A vigyázás pedig a folyamatos készenlétet (...mindazonáltal nem árt ezen az holdvilágon vigyázásban lennünk...), a helyzet pontos ismeretét, a felderítés fontosságát jelenti.¹⁰

„Vigyázz azért, ha hadnagy, ha kapitány vagy, és ne mondjad kárvallásod után: Nem gondoltam volna.” Ebben a gondolatban minden benne van, amit egy parancsnoknak, egy katonai vezetőnek tudni kell ma is: felel azért, amit megtett, és amit megtenni elmulasztott. Ugyanígy felismerte Zrínyi a különbséget a bátorság és a kritikátlan vakmerőség között. Olvasatában a bátor sokkal több, mert látja és érti a veszedelmet, és képes felmérni annak hatását. A vakmerő pedig a bizonytalanba rohan, és sokszor veszítét okozza katonáinak és magának. Ahogy írja: „Nem szép, nem jó név a kapitányban

a vakmerőség. A vakmerőség hasonlóbb az bolondhoz, hogysem vitézhez. Egy bolond, egy részeg, egy hagymázbeteges kész lesz egy toronybul ugrani, de azzal nem leszen jó vitézzé.”¹¹ A háború és a harc lé-

Mura-menti csatajelenet ábrázolása (ismeretlen német mester 1663)

9 Uo. 346.

10 Uo. 528.

11 Uo. 307.

lektanával kapcsolatban csak elszórt megjegyzésekkel találkozhatunk a 19. századig. Zrínyi alkatánál fogva is alkalmas volt arra, hogy erre a területre jobban figyeljen. Az emberi lélek mozgásait figyelő és értő költő, és a harcokban forgolódo, gazdag gyakorlati tapasztalatokkal bíró katona egyszerre volt jelen gondolkodásában. Nem véletlen tehát, hogy műveiben kiemelt figyelmet fordít a katona-lélektanra, ezen belül is a félelem és ijedség kérdésének, a kiképzés lélektanának, a katonai vezetővel szemben támasztott követelményeknek, a csapatszellelem fontosságának.

Zrínyi pontosan tudta, mi a különbség a félelem és az ijedség között. Ha valaki fél, de nem ijed meg, akkor fokozottabb tevékenységre képes, a szervezet több energiát mozgósíthat. „Azt mondják, ahol a félelem, ott a jó, félni kell az ellenségtől és meg nem ijedni.”¹²

Ha azonban megijed valaki, akkor működési zavarok – dermedtség, bénultság, ítélőképesség elvesztése, esetleg kapkodás, elhamarkodott döntések – léphetnek fel. Előbbi segít túlélni a helyzetet, az utóbbi a veszтүнket okozhatja a harcban. Különösen veszélyes az a helyzet, amikor az ijedség az egész seregben megjelenik és kitör a pánik. Saját harctéri tapasztalataira alapozva mondta ki, hogy az igazán nagy veszteségek nem a csatában, hanem a pánikszerű menekülés közben jönnek. „Láttam oly ijedt embereket, akik szaladtak, hogy mikor vágta az ellenség, nem érzette. Láttam ötszáz törököt beléhalni a Mura vízében csak azért, hogy elveszett ijedtükben az eszük, és egy hajításnyival alább lévén az kelő avagy gázoló hely, nem találták meg.”¹³ Zrínyi itt valószínűleg arra a harcra utal, amikor a váradi basa tízezernél több harcossal akart betörni a Muraközbe 1663. november 27-én, de Zrínyi – alig néhány száz lovassal – a Mura-mentén szétverte a támadókat.¹⁴

Ha pedig a fentiek igazak a saját katonáinkra, akkor a jó hadvezér igyekszik ezt a pánikot előidézni az ellenségnél. Ennek egyik eszköze lehet a meglepés, a váratlan időben és helyen, váratlan harci eljárásokkal végrehatott támadás. Ahogy írja: „...bátor, gyors és fáradhatatlan legyen a kapitány... Gyorsasággal az ellenséget véletlenül találja és oltalmatlanul, és enélkül

12 Uo. 341.

13 Uo. 305.

14 Széchy Károly: Gróf Zrínyi Miklós 1620-1664. 5. kötet. Magyar Történelmi Társulat kiadása, Budapest 1902. 57. oldal.

sokszor kárt is vallhatna.”¹⁵ Azaz gyors és váratlan döntéssel és a döntés gyors végrehajtásával az ellenség meglephető, legyőzhető.

Nagyon finom rezdülés az a megfigyelése, melyet a tanácsadók kapcsán és a javaslatok adásának, megfogadásának kérdésében képvisel. Tudja, ha a tanácsban a vezető elsőnek mondja el javaslatát, mindenki ahhoz próbál igazodni, még ha téves is az. Ha utoljára szól és mást gondol, mint a beosztottai, könnyen megsértheti azokat. A tanácsokra pedig szükség van, hiszen senki sem tévedhetetlen, mindenki hibázhat. Azt tanácsolja hát: „Azért, kapitányok és hadnagyok, mondjátok...: Adj nekem tanulékony szívet. Honnan a docilitás (tanulékonyág), ha nem a tanácsból, és ne szégyelljétek kérdezni az ti tanácsaitoktul...”¹⁶

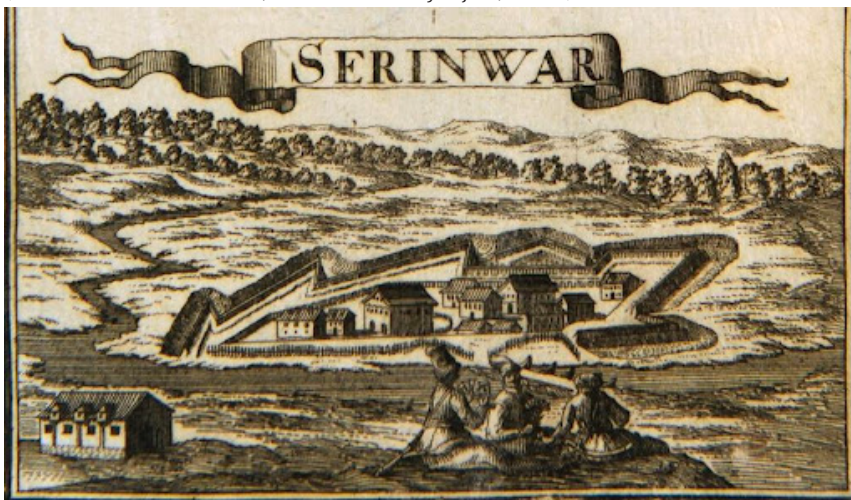
Számos példát mutathatnánk még írásaiból, de azt hiszem, ezek is bizonyítják hadtudományi ismereteinek időtlenségét. Olyan általános és ma is helytálló igazságok ezek, melyek a mai katonai vezetőknek is irányt mutatnak. Azt is merem állítani, hogy ezek a vezetési ismeretek bármely szakmában igazak, ahol embereket kell vezetni. Zrínyi Miklós megítélése mind katonaként, mind költőként, politikusként, közigazgatási vezetőként, koroktól függetlenül pozitív. Persze a hangsúly mindig változik, függően az adott kor politikai-társadalmi helyzetétől. Munkásságának 20. századi elemzőinek sorából kiemelkedik Markó Béla, Klaniczay Tibor, R. Várkonyi Ágnes és Perjés Géza. Utóbbi munkásságának egyik csúcsa a Zrínyivel foglalkozó kutatás, melynek eredményét több munkában is közreadta.¹⁷ Zrínyi Miklós hadtudományi munkásságának kutatása a 2000-es évek elején kapott új lendületet, amikor a figyelem Zrínyi-Újvár felé fordult. Zrínyi egyetlen mai magyar területen lévő épített objektuma ez, melynek helye a századok során feledésbe merült. Vándor László régész volt, aki 1992-ben újraindította a közös gondolkodást az erősségről, majd a 2005-től napjainkig tartó, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem munkatársainak helyszíni kutatásai bizonyították a vár pontos helyét, és ostromának terepen azonosítható mozzanatait. A közös munkából kivesszük részüket a magyar, horvát, szlovén és osztrák kutatók is, ki a terepen, ki a levéltárakban jeleskedve.

15 Zrínyi összes 325.

16 Uo. 334.

17 Perjés Géza: Zrínyi Miklós, a hadtudományi író (1957); A „metodizmus” és a Zrínyi-Montecucoli vita (1961); Zrínyi Miklós és kora (1965); Szerencse, valószínűség és hadvezéri szemmérték. A katonai döntés és a valószínűség Montecuccolitól és Zrínyitől Clausewitzig (1971).

Zrínyi-Újvár korabeli ábrázolása
(Burckhard Von Birckenstein, Anton Ernst: Zrínyi-Újvár, részlet)

Az eredmények közzététele sem marad el, hiszen számos magyar, horvát és angol nyelvű publikáció született a témában. A teljesség igénye nélkül ezek a következők:

- Négyesi Lajos; Németh András; Padányi József; Szabó András: Zrínyi-Újvár kutatása a hadirégészet eszközeivel I-II. rész. Haditechnika (2021).
- Padányi József; Hausner Gábor; Négyesi Lajos; Dragutin Feletar; Petar Feletar; Hrvoje Petric: Utvrada Novi Zrin na Muri. Csáktornya (2021).
- József Padányi; Lajos Négyesi; László Nagy: Identification of the Zrínyi Ditch – An Engineer Obstacle Built in 1662. (2020).
- Bartha Tibor; Török Béla; Barkóczy Péter; Padányi József: Zrínyi-Újvár régészeti lelőhelyén talált vasleletek anyagvizsgálatainak eredményei. Arc-heometriai Műhely (2020).
- Padányi József; Ondrék József: Examining lead bullets from the siege of Novi Zrin in 1664. Journal of Conflict Archaeology (2019).
- Gábor Hausner; András Németh (szerk.): Zrínyi-Újvár: A Seventeenth-Century Border Defence System on the Edge of the Ottoman Empire. Ludovika Egyetemi Kiadó, (2020)
- Padányi József; Négyesi Lajos: Zrínyi Miklós tevékenysége a Muraköz katonai védelmének megerősítésében. (2018).
- Padányi József; Bene Sándor; Fodor Pál; Hausner Gábor (szerk.): Határok fölött: Tanulmányok a költő, katona, államférfi Zrínyi Miklósról. MTA Böl-

csészettudományi Kutatóközpont (2017)

- Költő László; Négyesi Lajos; Bertók Gábor; Padányi József; Szabó, András: Zrínyi-Újvár sáncának lokalizálása, feltárása és rekonstrukciója. Hadtörténelmi Közlemények (2014).

- Hausner Gábor; Padányi József (szerk.): A Zrínyiek és a honvédelem. Nemzeti Közzolgálati Egyetem (2014).

- Hausner Gábor; Négyesi Lajos; Padányi József: Novi Zrin u Svjetlu Izvora i Istrazivanja Terena / Zrínyi-Újvár a források és terepkutatások tükrében. (2012).

- Hausner Gábor; Padányi József (szerk.): Zrínyi-Újvár emlékezete. Argumentum Kiadó (2012).

- Hausner Gábor; Négyesi Lajos; Papp, Ferenc: „Juhakol” a szőlőhegyen. Kísérlet Zrínyi-Újvár helyzetének meghatározására. Hadtörténelmi Közlemények (2005).

Zrínyi-Újvár helyének bizonyítása és részleges feltárása arra is rámutat, hogy Zrínyi elméleti felkészültségét a vár felépítésekor hogyan hasznosította. A hely kiválasztása önmagában bizonyítja azt, hogy látott a terepen. A Mura bal partján húzódó Szent Mihály-hegy utolsó dombját két oldalról a Mura, harmadik oldalról egy ásott halastó védi. Innen belátni a Muraközt, jól védhető a murai átkelőhely, végül ideális a kanizsai törökök mozgásának ellenőrzésére. Földvarról beszélünk, amely egy komplex védelmi rendszer fontos elemévé vált a Muraköz határán. A vár, a várat övező terep, a vár védelmére kiásott halastó, a Zrínyi-árok, a Mura jobb partján kialakított figyelő rendszer együtt, egymásra támaszkodva védte a Zrínyi birtokot, és védte a stájer irányt. Mi ez, ha nem egy kiválóan képzett stratégia és a végvári kapitány zsenialitása? Megér egy újabb kutatást az is, hogy mi lett volna a harcászati helyzet, ha vezértársai elfogadják javaslatát és 1664 nyarán nem húzódnak a Mura jobb partjára, hanem megszállják a Szent Mihály-hegy vonalát?

A Zrínyi-árok létrehozása is egy korszakos elme alkotása. Megfeszített erővel, több ezer munkása veritékével árkot ásatott a Mura és a Kanizsa-patak közé, átvezetve a Mura vizének egy részét a patakba. A közel 1,5 km hosszú árok így egyszerre vált akadállyá, egyúttal biztosította azt, hogy a patakban mindig sok víz legyen, azaz megőrizze akadály jellegét.

A Zrínyiek hagyatékának kutatása nem állt meg az épített örökség vallatásánál. Utánaeredtünk a Zrínyi fegyvertár maradékának. Elemeztük a fellel-

hető írásokat a maga korában is impozáns gyűjteményről és ez elvezetett minket Bítovba (Csehország), ahová Zrínyi Ádám özvegye vitte magával a fegyvereket. Pontosabban a fegyvertár maradékát, hiszen Zrínyi Péter lefejezése után a Zrínyi vagyon szabad rablás áldozata lett. A Bítovba került fegyverek mennyiségéről és milyenségéről csak töredékes leírások maradtak fenn, ami nem könnyítette meg a kutatást. Amit nagy bizonyossággal sikerült megállapítani, az sem kevés. Sikerült néhány fegyver nyomát követni, árverési katalógusok és visszaemlékezések sorát átolvasva. Ma már tudjuk, hogy tucatnyi fegyver köthető a Zrínyiekhez, melynek nagyobbik hányada a Philadelphia Museum of Art tulajdonában van, de egy-egy fegyver magángyűjteményben is fellelhető. Legnagyobb meglepetésünkre Magyarországon is van ilyen gyűjtemény, melyben egy gyönyörű gránátvető puská viseli a Zrínyi címet.¹⁸

A Zrínyiek megítéléséhez szorosan hozzátartozik az emlékezetük is. A határ menti horvát és magyar falvak ennek megőrzésére és ápolására hozták létre a Zrínyi-Újvár Várjátékok és Kulturális Bemutatók rendszerét, melyet évente, más-más falu rendez és látja vendégül a többieket. Az emlékezet megőrzésének szintén fontos eszköze a murakeresztúri Zrínyi kadétkok, vagy a csáktornyai Zrínyi Gárda semmivel sem pótolható jelenléte.¹⁹

Az Országgyűlés Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulója alkalmából – tisztelettel adózva a magyar nemzetért tett hadvezéri, hadtudományi, költői és politikai munkásságának, valamint erőfeszítéseinek – a 2020-as esztendő Zrínyi Miklós-émlékévvé nyilvánította.²⁰ Sajnos a pandémia ellehetetlenítette az emlékévet, de néhány komoly eredményt sikerült elérnünk Zrínyi (VII.) Miklós hadtudósi munkájának elismertetésében.

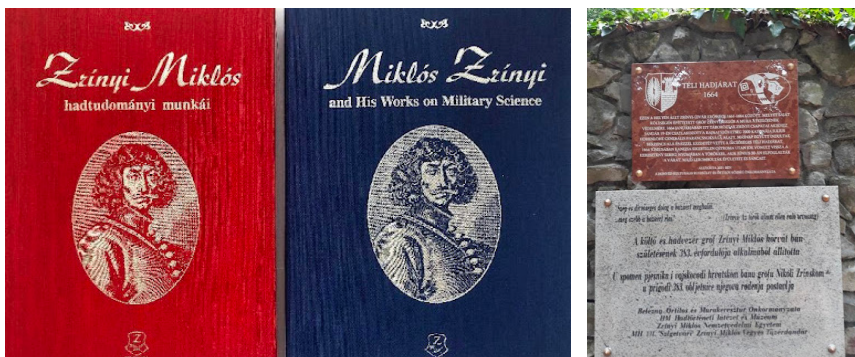
2020. december 17-én, a Honvédelmi Minisztérium Ágazati Értéktár Bizottsága – javaslatomra – Zrínyi Miklós hadtudományi munkáit, első elemként az értéktárba emelte. Az előterjesztés a következőket hangsúlyozta: „Zrínyi Miklós hadi érdemei mellett kiemelkedő hadtudományi tevékenységet folytatott. Megteremtette a magyar hadelméleti irodalmat, munkái – csekély számuk ellenére – szinte műfaji teljességet jelentenek. Személyében tisztel-

18 Részletesen lásd: Hausner Gábor; Padányi József: A Zrínyi fegyverek nyomában. Kézirat. 2021.

19 Részletesen lásd: Zágorecz-Csuka Judit: A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávban. Pilisvörösvár, Lendva: Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Muravidéki Magyar Tudományos Társaság (2020).

20 51/2019. (XII. 12.) OGY határozat a 2020. év Zrínyi Miklós-émlékévvé nyilvánításáról. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A19H0051.OGY> Letöltve: 2022. január 8.

hetjük az első magyar katonai teoretikust, aki máig ható munkáit magyar nyelven írta. A „Tábori kis tracta” az úgynevezett szabályzatirodalomhoz kötődik, a „Vitéz hadnagy” a jó hadvezér portréját rajzolja meg, a „Mátyás király életéről való elmélkedések” a királytükör hagyományait követi, a „Ne bántsd a magyart – Az török áfium ellen való orvosság” című műve pedig tökéletesen illeszkedik az oszmánellenes röpiratok sorába. Páratlan alkotások ezek, melyek hatásukat tekintve egész Európa érdeklődésére számot tarthatnak.”²¹

Zrínyi Miklós hadtudományi munkái magyar és angol nyelven (szerzői felvétel)

A téli hadjárat emlékét őrző tábla Zrínyi-Újvárnál (szerzői felvétel)

Az Ágazati Értéktár Bizottság abban is döntött, hogy ezeket a munkákat újra kiadjuk. Ami igazán történelmi a döntésben az az, hogy mind magyarul, mind angolul elkészült a kiadvány, így először olvashatják világszerte angolul is e páratlan írásokat. A két kiadvány 2021-ben látott napvilágot, és jelenleg is azon dolgozunk, hogy közel 200 példányt eljuttassunk a világ nagy állami és katonai könyvtáiraiba.

Szintén 2021-ben született meg a döntés arról, hogy Zrínyi-Újvár Történelmi Emlékhely lett. Az Emlékhelyet jelző sztélé elhelyezésére és avatására 2022. márciusában kerül sor.

Emlékezve és emlékeztetve Zrínyi Miklós talán legnagyobb – kétségkívül

21 Zrínyi Miklós hadtudományi munkáinak Honvédelmi Értéktárba való felvételéről döntöttek december 17-én, csütörtökön, Budapesten, a Honvédelmi Minisztériumban. <https://kormany.hu/hirek/a-honvedelmi-ertektarba-kerultek-zrinyi-miklos-muvei> Letöltve: 2022. január 8.

egész Európa figyelmét felkeltő – haditettére, az 1664-ben lezajlott téli hadjáratra, további javaslat is született. A Honvéd Kulturális Egyesület kezdeményezésére, Babócsa és Barcs önkormányzatainak támogatásával, emléktáblát avattunk a két településen és Zrínyi-Újvárnál. Terveink szerint 2022-ben hasonló emléktáblákat helyezünk ki a téli hadjárat további helyszínein is. Összefoglalva az eddigieket bátran állíthatjuk, hogy napjainkra Zrínyi Miklós hadtudományi munkássága, költői és politikusi teljesítménye egyre ismertebb és elfogadottabb lesz itthon és külföldön egyaránt. Fentebb ismertetett kezdeményezéseink azt szolgálják, hogy a velünk sorsközösségben élő nemzetek polgáraival együtt, egymást erősítve, egymásra támaszkodva emeljük magasra a Zrínyiek örökségét, benne a hadvezér és költő Zrínyi Miklós hadtudományi teljesítményét. Mert ez az örökség átívelve határon összeköt, és nem elválaszt!

POVZETEK

Današnja podoba vojskovodje Nikolaja (VII.) Zrinskega

Nikolaj Zrinski (1620-1664), vojskovodja in pesnik, je bil pomembna osebnost dinastije Zrinskih. Njegovo vojaško delo je mejnik v zgodovini obramboslovja v madžarskem jeziku, kajti s svojimi proznimi deli je postavil temelje vojaške znanosti in zapisal svoje misli, ki veljajo še danes in naslednjim rodovom. S svojimi proznimi deli z naslovi *Tábori kis tracta /Pravila za vojaški tabor*, *Vitéz hadnagy/Hraber poročnik*, *Mátyás király életéről való elmélkedés/ Razmišljanje o življenju kralja Matjaža* in *Ne bántsd a magyart – Az török áfium ellen való orvosság/Ne povzročaj težav Madžarom - Predlogi za boj proti Turkom* se je vpisal med avtorje del evropske kakovosti. Dinastija Zrinskih se je z njim zapisala v zgodovino Evrope. Več stoletij so bili Zrinski hrabri borci v bitkah proti Osmanskemu imperiju. Ugled in priznanje družine je ustvaril Nikolaj (IV.) Šubić Zrinski, ki je leta 1566 junaško branil Szigetvár in padel v bitki, hkrati pa je skozi stoletja s svojimi deli spodbujal vojake, ki so se borili za krščanstvo. Njegovemu pravnuku, vojskovodji in pesniku Nikolaju (VII.) Zrinskemu (1620-1664), sta bila njegovo življenje in smrt svetel zgled, medtem ko je v svojem epu Szigeti veszedelem; Obsidio Szigetiana upesnil zgodbo junakov iz Szigetvára, ki so branili grad z okolico. Priznanje Zrinskih je bilo med vojaki vedno postavljeno na najvišje mesto. Leta 1848-49, med madžarsko revolucijo, je bila na pobudo Lajosa Kossutha oblikovana svobodna vojaška četa z imenom Zrinski. Tudi v obdobju avstroogrške monarhije so v mornarici poimenovali korveto z imenom Zrinski, kasneje pa tudi bojno ladjo. Od leta 1936 dalje je delovala v Pécsu/Pečuhu vojaška šola z imenom Zrinski (Magyar Királyi Zrínyi Miklós Honvéd Reáliskola Nevelőintézet). Leta 1942 je v Hévízu nosil ime Nikolaja (VII.) Zrinskega zdravstveni center kraljeve vojske. V tem času je v okviru Vojaške akademije Ludovika v Budimpešti deloval tudi izobraževalni krožek z imenom pesnika in vojskovodje (Zrínyi Önképzőkör). Po drugi svetovni vojni je leta 1955 na Madžarskem prevzela njegovo ime vojaška akademija; leta 1996 se je preimenovala v Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem;

to je bilo ime priznane univerze za obramboslovje. Danes (2022) nosi ime Nikolaja (VII.) Zrinskega le kampus (Zrínyi Laktanya Egyetemi Campus), ki deluje v okviru omenjene univerze. Pomembno je omeniti še program za razvoj obrambe in vojaških sil, poimenovan z imenom Zrinski (Zrínyi Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program), ki deluje danes v okviru Ministrstva za obrambo Madžarske.

Vojskovodja in pesnik Nikolaj (VII.) Zrinski je odraščal med vojaki, zgodaj je izgubil očeta, vendar se je nenehno izobraževal tako na bojiščih kakor v svoji knjižnici. En del Zriniane, knjižnične zbirke pesnika Nikolaja Zrinskega, je danes ohranjen v Narodni in univerzitetni knjižnici v Zagrebu, kjer lahko listamo tudi po njegovih knjigah z vojaško tematiko iz časa, v katerem je živel. Tudi on je napisal nekaj proznih del z vojaško vsebino. Nikolaj Zrinski je bil soustvarjalec madžarskega vojaškega strokovnega jezika. V svoji strokovni knjigi z naslovom Vitéz hadnagy/Hraber poročnik je podal več odgovorov na vprašanja v zvezi z organizacijo takratnega vojskovanja na evropski ravni. Poudarjal je oskrbo vojske, povezavo med oskrbo in strategijo, filozofijo vojne, psihološka vprašanja strahu in vojaškega odločanja. Posebej je poudaril osnovne značilnosti vojskovodje. Njegova naloga ni nasiljeali borba zase, ampak voditi boj, poveljevati vojakom, zmanjševati izgube. Za vojskovodje ni dovolj, da so strokovno pripravljeni, ampak morajo v bitki dati zgled svojim vojakom, posebej takrat, ko so vojaki negotovi. Nikolaj Zrinski je poudaril tri pomembne lastnosti dobrega vojskovodje: marljivost, utrjenost in budnost. Prav tako je prepoznal razliko pri vojskovodji, ki se obnaša hrabro ali predrzno. V svojem delu je namenil veliko pozornosti vojaški psihologiji, v okviru tega pa je poudaril razliko med strahom in prestrašenostjo. Vojaški znanstveni spisi Zrinskega so brezčasni. To so splošne in še vedno veljavne resnice, ki vojaškim voditeljem še danes pomagajo koristne smernice. Omenjene vodstvene sposobnosti so pomembne v vsakem poklicu, kjer je treba voditi ljudi. Mnenje o Nikolaju (VII.) Zrinskem kot vojaku, pesniku, politiku in vodji javne uprave je pozitivno, ne glede na zgodovinska obdobja. Poudarki na njegovem delu in življenju se sicer spreminjajo, odvisno od politično-socialnega položaja določene dobe. Raziskave njegovega vojaškega znanstvenega dela so v zgodnjih letih 21. stoletja dobile nov zagon, takrat, ko začeli raziskovati območje Novega Zrina/Zrínyi-Újvár. To je danes edini objekt Zrinskega, zgrajen na madžarskem ozemlju, katerega lokacija je bila skozi stoletja pozabljena. Arheolog László Vándor je leta 1992 ponovno začel raziskovati omenjeno področje, kasneje,

leta 2005 pa vse do danes pa so raziskovalci univerze iz Budimpešte (Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) opravili terenske raziskave, dokazali so natančno lokacijo gradu in kraja obleganja gradu. V skupnih raziskavah sodelujejo madžarski, hrvaški, slovenski in avstrijski raziskovalci. Prof. dr. József Padányi je raziskoval tudi zbirko orožja vojskovodje Nikolaja (VII.) Zrinskega v Bitovu na Češkem, kamor je orožje odpeljala vdova Adama Zrinskega, sina vojskovodje. Nekateri primerki iz te zbirke so danes ohranjeni v muzeju Philadelphia Museum of Art, a tudi na Madžarskem obstaja zbirka, ki ohranja samo en primer puške z grbom Zrinskih. Spomin na družino Zrinskih je del kulta, katerega še ohranjajo vasi v obmejnem pasu ob madžarski in hrvaški meji. To se izraža v festivalih, ki jih posvečajo spomenu Zrinskih in jih pripravijo vsako leto v drugem kraju. Prav tako ohranjajo spomin na Zrinske Garda Zrinski v Čakovcu in Zrinski kadeti v Murakeresztúru. Ob njegovi 400. obletnici rojstva je madžarski parlament leto 2020 razglasil za spominsko leto Nikolaja (VII.) Zrinskega, vendar je pandemija otežila spominske prireditve. Kljub temu je uspelo izvesti nekatere programe. Na pobudo odbora sektorske zakladnice Ministrstva za obrambo Madžarske so decembra 2020 prozna dela Nikolaja (VII.) Zrinskega z vojaško tematiko uvrstili v Zakladnico vrednot omenjene institucije. Prozna dela z naslovi Tábori kis tracta/Pravila za vojaški tabor, Vitéz hadnagy/Hraber poročnik, Mátyás király életéről való elmélkedés/Razmišljanje o življenju kralja Matjaža in Ne bánts d a magyart – Az török áfium ellen való orvosság/Ne povzročaj težav Madžarom - Predlogi za boj proti Turkom so leta 2021 ponovno izdali kot avtorjeva zbrana dela v madžarskem in v angleškem jeziku. Obe knjigi, izdani v 200 izvodih, so darovali narodnim in vojaškim knjižnicam po vsem svetu, tudi v Sloveniji. Marca 2022 bo postal Novi Zrin/Zrínyi-Újvár zgodovinski spomenik Madžarske. Prof. dr. József Padányi je zapisal: „Narodi, ki živimo v skupnem občestvu, krepimo drug drugega in dvignimo v višave zapuščino družine Zrinskih, posebej zapuščino vojskovodje in pesnika Nikolaja (VII.) Zrinskega. Ohranjanje dediščine povezuje meje in jih ne ločuje! ”

ALEKSEJ MILINOVIĆ

Protuosmanska suradnja i borba grofova Bánffy i Zrinski na obrani Prekmurja, Međimurja i Štajerske u 16. i 17. stoljeću

Veze plemićkih obitelji Bánffy i Zrinski su tijekom stoljeća bile duboke i vrlo intenzivne, a uz to su bile ne samo prijateljske nego i rodbinske, staleške, vojne. Zrinski su se, zbog sveukupne slabosti hrvatskog plemstva izazvanog prodorom Osmanlija u Hrvatsku 16. i 17. stoljeću, u svojoj borbi za opstanak priklonili Ugarskoj i ugarskom plemstvu kao moćnim saveznicima. Prvi susjedi su im pritom bili lendavski gospodari grofovi Bánffyji. U zemljopisnom su smislu Prekmurje i Međimurje padom Kanjiže 1600. godine čak devet desetljeća 17. stoljeća bili jedini most, odnosno fizička poveznica između Hrvatsko-slavonskog Kraljevstva i Ugarske, odnosno, u obrnutom smjeru, upravo je na ovom dijelu Osmansko Carstvo bilo zemljopisno najbliže Austrijskim Nasljednim Zemljama što je objema obiteljima davalo mnogo na važnosti. Svojim velikim naporima i vlastitim sredstvima oni su bili brana od osmanskih osvajanja ne samo Prekmurja i Međimurja nego i slabo branjene Štajerske.

Ključne riječi: Bánffy, Zrinski, Alsólendva/Dolenja Lendava, Prekmurje i Ugarska.

1. Obitelji Bánffy i Zrinski kao magnati srednjeg i ranog novog vijeka.

S obzirom na to da i danas mnogi vezuju povijest grofovskih obitelji Bánffy samo uz Prekmurje, a Zrinski većinom uz Međimurje, na početku ovog rada treba istaknuti kako je njihova uloga bila iznimno istaknuta na mnogo širim

europskim prostorima u više današnjih država. Isto tako, one su imale za-
 pažene uloge ne samo u ranom novom vijeku nego i u srednjem vijeku tako
 da ih je pogrešno dovoditi u kontekst samo 16. i 17. stoljeća. Razlog vremen-
 skom ograničavanju je činjenica što su članovi ovih znamenitih magnat-
 skih obitelji u kritičnim vremenima, kada je bila u pitanje dovedena sama
 fizička i državna opstojnost Ugarske i Hrvatske, dali svoj nemjerljiv junački
 doprinos njihovom očuvanju. Čak devet desetljeća 17. stoljeća Prekmurje
 i Međimurje su bili jedini most odnosno fizička poveznica između Hrvat-
 sko-slavonskog Kraljevstva i Ugarske, odnosno, u obrnutom smjeru, upravo
 je na ovom dijelu Osmansko Carstvo bilo zemljopisno najbliže Austrijskim
 Nasljednim Zemljama što je objema obiteljima davalo dodatno na važnosti.
 Ništa manje važno nije istaknuti i njihovu ulogu u protuhabsburškom ot-
 poru kada su, prije svega štiteći svoje magnatske interese koji su se često
 preklapali s interesima svojih država, branili i njihova municipalna prava.
 Obitelj Bánffy (poznati i kao Banić) pripadala je starim ugarsko-hrvatskim
 velikašima, ogranak je roda Hahót koji svoje korijene ima u njemačkoj po-
 krajini Tiringiji. Krajem 12. stoljeća, predvođeni grofom Haholdom I. pre-
 selili su Bánffyji u Zaladsku županiju, da bi 1278. ugarsko-hrvatski kralj La-
 dislav IV. darovao banu cijele Slavonije Stjepanu I. Bánffyju (1267. – 1328.),
 Lendavu i druge posjede. Dodatak, odnosno pridjevak Lendavski (Bánffy
 de Lendwa) Bánffyjevi imaju još od spomenute 1278. godine, a vrlo su brzo
 držali posjede u Zaladskoj, Šimeškoj i Križevačkoj županiji.

Velikaški grbovi obitelj Bánffy i Zrinski.

Grb obitelji Bánffy/Banić Lendavski
(Bánffy de Lendwa)

Grb obitelji Zrinski

Članovi obitelji Bánffy bili su na visokim državnim položajima Zemalja Kru-

ne Svetog Stjepana (A Szent Korona Országai). Tako je Stjepan I. Bánffy bio slavonski ban 1280. godine, a Nikola I. Bánffy slavonski ban u razdoblju od 1343. do 1345. godine. Isti je bio i hrvatski ban u razdoblju od 1345. do 1346. te od 1353. do 1356. godine. Stjepan II. i Ivan I. Bánffy su bili župani Zagorja te slavonski banovi od 1380. do 1385. godine. Ivan I. je bio i mačvanski ban od 1386. do 1387. godine. U narednom stoljeću za hrvatsko-slavonskog podbana je bio izabran Andrija Bánffy (1473-1476.), a isti je bio ban u vremenu od 1476. do 1477. godine. Posebno je po postavljanju protuosmanlijske obrane bio uspješan Andrija Bánffy koji je bio hrvatski i slavonski podban od 1473. do 1476. godine, da bi po smrti bana Ivana Ernušta postao banom u razdoblju od 1476. do 1477. godine. Nikola V. je 1481. dobio je u posjed grad Stupčanicu, a njegov sin Ivan IV. (1509 – 1534.) Viroviticu s vlastelinstvom i čast nasljednog župana Virovitičke županije. Potom je 1527. izgubio Viroviticu jer je pristao uz kralja Jánoša Szapolyaija (Zápolya), no u obiteljsko vlasništvo vratio ju je njegov sin Stjepan V. Isti u posjedu nažalost nije dugo uživao jer su Viroviticu već 1552. godine osvojili Osmanlije. Obitelj Bánffy izumrla je u Hrvatskoj smrću Nikole VIII. 1627. godine.²² Titulu grofa (Graf,

22 Bánffy. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristup 17. 1. 2022., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5689>; Iz drugih izvora, između ostalog, uz manje vremenske korekcije, podrobnije saznajemo kako je grof Hahold preselio iz Tiringije u Zaladsku županiju 1192. godine. Kralj Ladislav je 1278. darovao Lendavu i druge posjede u Zaladskoj, Šomodskoj i Križevačkoj županiji unuku Haholda I., banu Slavonije, već spomenutom Stjepanu I. (1267–1328.). Njegova je supruga bila kći palatina Dionizija, a njihov sin Nikola je postao banom. Nikolini sinovi bili su slavonski banovi-Stjepan II. (1335–1385.), koji je od 1361. godine bio dvorski časnik te Ivan I. (1335–1388.). Zajedno se spominju kao župani Zagorja od 1366. do 1370., a zatim kao banovi od 1381. do 1385. godine. Pavao I. (1407–1475.) je bio pristaša protukralja Fridrika III. Potom je Andrija Bánffy od 1473. do 1476. bio podban, a nakon smrti slavonskog bana Ivana Ernušta u ožujku 1476. postao je hrvatsko-slavonski ban u vremenu od 1476. do 1477. godine te je pokušao obraniti zemlju od Osmanlija. Nikola V. (1453–1501.) je 1481. dobio grad Stupčanicu. Početkom 16. stoljeća njegov sin Ivan IV. (1509–1534.) je dobio, a 1527. godine i izgubio Viroviticu na strani kralja Ivana Zapolje da bi istu 1541. ponovno dobio njegov sin Stjepan V. (1522–1568.) do osmanskog zauzeća grada. Za njegova sina Nikolu VII. (1547–1593) boravio je u Donjoj Lendavi tiskar Rudolf Hoffhalter (1573-1574.) i tiskao knjige na mađarskom jeziku, a poznata su samo tri prvotiska. Bánffy, Hrvatski biografski leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1983., Pristup 17. 1. 2022., <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1230>; WERTNER, Moriz, *Ausländische Geschlechter in Ungarn. Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft 'Adler', Neue Folge*, 1898., str. 229–266.; KLAIĆ, Vjekoslav, *Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I (1301–1382)*. Rad JAZU, 1900, 142., str. 211.; SZABO, Gjuro, *Sredovječni gradovi u*

comes) je obitelj Bánffyji stekla 1622. godine.²³ Treba spomenuti kako su Bánffyji držali posjed i u samome sjeverozapadnom uglu Međimurja preko puta Razkrižja i Ljutomera. Po njima se i dan danas zovu brežuljak, istoimeno naselje (Banfi), a nalazimo i dvorac koji je nedavno renoviran.

Dvorac Banfi pokraj Štrigove 1955. godine;

Dvorac Banfi danas.²⁴

Velikaški je rod Bánffy izumro 1645. godine pa su lendavski posjedi po ženskoj liniji pripali obitelji Nádasdy. Takvo je stanje potrajalo sve do pogubljenja Ferenc Nádasdyja u Beču 30. IV. 1671. zbog sudjelovanja istog u pobunu ugarskih i hrvatskih magnata protiv Bečkog dvora. Kao i kod zrinško-frankopanskih posjeda i posjedi Nádasdyjevih, u ovom slučaju Donjo-

Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920., str. 110.; DIENKA, Ivan, Ivan Bánffy od Lendave i Virovitice, Virovitičanin, 41. (1939.) 23., str. 2.; 24., str. 2.; BORSA, Gedeon, Rodolphus Hoffhalters Typographie in der Gegend von Mur und Drau (1573–1574). Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 14. (1968.) I/2., str. 26–28, 34.; KLAJČ, Vjekoslav, Povijest Hrvata. Zagreb 1972., III., str. 345; 1973., IV., str. 30., 243-244, 380., 396., 414., 423.; V., str. 76., 88., 92., 100–101., 103., 111., 124., 128., 137., 151-152., 192., 306., 345., 706.

23 PÁLFFY, Géza, Povijest Mađarske, Samobor, 2010., str. 203.

24 Na prvog je fotografiji dvorac Banfi iz 1955. godine. Na tom je mjestu utvrdu podigao gospodar Lendave grof Bánffy 1347. godine. KALŠAN, Vladimir, Međimurska povijest, Čakovec, 2006. str. 110.; Na drugoj je fotografiji današnji dvorac Banfi kraj Štrigove kojeg u izvorima nalazimo još u 13. stoljeću. Dvorac je barokiziran u 18. stoljeću Barokna građevina izgrađena je većim dijelom u 18. stoljeću na brežuljku Banfi, a prema Štrigovi se pruža izvanredno lijep pogled. Uz sam je dvorac povezana ljubavna priča o ugarsko-hrvatskom kralju Mátyásu Corvinu/Matiji Korvinu i prekrasnoj grofici, kćerki lendavskog grofa Bánffya. Njoj je kralj Matija sagradio dvorac kao nadoknadu za svoju odsutnost zbog svojih državnčkih obveza. Dvorcem su poslije gospodarili Feštetići, čakovečka odjetnička obitelj Fernetović, poduzeće Agromedimurje, a danas je u vlasništvu obitelji Žižek.; <https://sites.google.com/site/mojemedimurje/Home/dvorci-medhimurja>, pristupljeno 12. 2. 2022.

lendavsko vlastelinstvo je sebi uzela Dvorska komora. U kasnijim nadmeta-njima više plemićkih obitelji (pa i članova obitelji Bánffy po ženskoj liniji), Pál Esterházy²⁵ je uspio na svoju početnu osminu nasljeđa u Donjoj Lendavi i Lentiju dobiti u posjed i ostatak do punog posjeda Donjolendavskog vlastelinstva. Za to je Dvorskoj komori morao platiti iznos od 102.500 forinti, a kralj Leopold I. mu je 1690. izdao i darovnicu-vlasničku povelju.²⁶

Govoreći o povijesti magnatske obitelji Zrinski, moramo prije svega istaći kako je ona vezana uz rodove Bribiršćića (Berberistich, Berberestiti, Broborstići) i Bribirskih knezova (Breberiensis) te kasnije u najpoznatijem obliku Šubića. U izvorima na hrvatskom kraljevskom dvoru od druge polovice 11. stoljeća njihove članove (osim Šubića) nalazimo kao bribirske nasljedne župane koji stoluju u Bribiru te visoke državne dužnosnike, kao i kraljevske posteljnike i tepčice na hrvatskom kraljevskom dvoru.

Od 13. stoljeća je bilo prošireno područje njihove vlasti, a najmoćniji su bili početkom 14. stoljeća kad su knezovi Bribirski pod Stjepkovim sinovima Pavlom I., Jurjem I. (oko 1247. – 1303.) te Mladinom I. (oko 1255. do 1304.) držali najveći dio nekadašnjega Hrvatskoga Kraljevstva te Dalmaciju, Bosnu, Hum te dio Neretvanske Kneževine. Stekli su i nasljedni banski položaj u Hrvatskoj i Bosni s gotovo vladarskom samostalnošću. Tome je pogodovala oslabljena kraljevska vlast uzrokovana dinastijskim borbama nakon izumiranja muške loze Arpadovića. Prezime Šubić se za ovaj rod prvi puta javilo 1311. godine, a Šubićima se od prve polovice 14. stoljeća prvo nazivao samo jedan ogranak roda, a od sredine tog stoljeća svi članovi roda. Sukob s kraljem završen je nakon smrti Pavla II. Šubića Bribirskog 1347. nagodbom njegova najmlađega brata Grgura II., skrbnika Pavlova sina Jurja III., o predaji Ostrovice kralju Ludoviku I. Anžuvincu u zamjenu za Zrin u (tadašnjoj) Slavoniji, čime je utemeljena obitelj knezova Zrinskih. Dakle, važno je istaknuti kako je zamjena Ostrovice za Zrin obavljena po kraljevom nalogu i političkom pritisku, a tada je obitelj promijenila prezime u Zrinski. U 14. i 15. stoljeću rod se razdvojio na više grana, od kojih je jedna

25 Titulu carskog princa, odnosno kneza (princeps, Reichfürst) u vrijeme dok se ista još nije prestala dodjeljivati dobio je prvo samo Pál Esterházy 1687. godine. PÁLFFY, Geza, Povijest Mađarske, str. 203-204.

26 CSAPODY, Csaba, Az Esterházyak alsólendvai uradalmának gazdálkodása a XVIII. század első felében, Tanulmányok a Magyar Mezőgazdaság Történetéhez, 6., Budapest, 1933., str. 11.; TÁRJAN, Gábor, Lendvai századok, Zalaegerszeg, bez godine izdanja, str. 11.

bila Banić.²⁷ Obitelji Zrinski i Bánffy su u staleškom smislu prije svega bili magnati, vrhunska društvena elita onih vremena, koji su prije svega neprikosnoveno upravljali na mikrorazini (pojedine utvrde, kapetanije, mnogobrojna vlastelinstva, Zaladska i Zaladsko-šimeška županija). Specifično, Zrinski su u 16. i 17. stoljeću (a Bánffyji više u prethodnim stoljećima), uz to, imali vrlo veliki utjecaj i na vojnoj, kulturnoj, vjerskoj, gospodarskoj i političkoj makrorazini (Hrvatska, Ugarska, Zemlje Krune svetog Stjepana, cijela Habsburška Monarhija, Rajnska liga-protuosmaski savez). Velikaška obitelj Bánffy je, poput Zrinskih, od kralja dobila pravo kovanja vlastitog novca iz njegovog velikog regalnog prava (*iura regalia maiora seu essentialia*) što se, vrlo rijetko dodjeljivalo i što najbolje govori o ugledu i moći obiju obitelji i važnosti unutar Ugarske i Hrvatske. Tako je 26. VI. 1441. ugarsko-hrvatski kralj Vladislav I. dao to pravo Pavlu Bánffyju za Donju Lendavu ili naselje Bolondoc. U pitanju je bila nagrada vladara za Pavlovu vjernost, a dobit od kovanja novca je Bánffy upotrijebio za obranu Gornje Ugarske.²⁸ Zrinski su još od kralja Ludovika II. Anžuvince kovali svoj novac, dinare.²⁹ O ugledu i važnosti obitelji Bánffy svjedoči nam i činjenica da je kralj Matija Korvin Nikolu Bánffyja poslao u Napulj u vezi rješavanja pitanja oko njegove (kraljeve) buduće ženidbe.³⁰ Postoji i tvrdnja kako je kralj Matija Korvin Nikolu Bánffyja držao čak za brata.³¹ Stoga nas ne treba čuditi, što je nakon uspješno obavijenog posla u Napulju, obitelj Bánffy dobila od kralja barunski sta-

27 Bribirski knezovi. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristup 18. 1. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9485>>

28 MOL DL 44313.; LENDVAI KEPE, Zoltán, SEBESTYÉN, József S., Grad Dolnje Lendave u: *Lindua*, 6. letnik, številka 13-14/2012., str. 18-19.

29 Novac Zrinskih je na licu i na naličju imao isti izgled kao i kraljevski, jedina razlika je bila što na naličju ispod lika Majke Božje nalazi nalazimo grb Zrinskoga, mali štit sa dva orlovska krila kao znak da su to njegovi novci. Nakon toga je poveljom od 18. XI. 1529. kralj Ferdinand I. Habsburški Nikoli grofu Zrinskom (Niclas Grafen von Seryn) dozvolio da bez nadoknade prekiva u novac srebro ...njegovih rudnika u Hrvatskoj u ugarske dinare po čistoći i kovu, kako naša naredba određuje. RANGJEO, Novci grofa Nikole Zrinskog. <http://www.idoconline.info/article/843699>, pristupljeno 13. 2. 2022.

30 BONFINI, Antonio, *A magyar történelem tizedei*, Budapest, 1995., 795. (4. 3. 250.)

31 Isti, 883. (4. 8. 55.); LENDVAI KEPE, Zoltán, SEBESTYÉN, József S., Grad Dolnje Lendave u: *Lindua*, 6. letnik, številka 13-14/2012., str. 22.

tus 1483. godine.³² Prvi kontakt obitelji Bánffy i Zrinski u našem zavičaju dogodio se već pri samome dolasku Zrinskih u Međimurje kad je hrvatski ban Petar Keglević protupravno prisvojio Međimurje.³³

Da je vojna moć obitelji Bánffy po nekim mjerilima bila nešto slabija, nego ona kod Zrinskih, svjedoči nam i činjenica kako je stanovništvo Prekmurja bilo oporezovano i od strane Osmanlija (za razliku od onog u Međimurju), premda nije bilo dio Osmanskog Carstva. Dvostruko oporezivanje je bilo uvedeno, premda Osmanlije nikad nisu zauzeli utvrde u Donjoj Lendavi i obližnjem Lentiju.³⁴ Činjenica je da je, osim Međimurja, cijela Zaladsko-šimeška županija Osmanlijama plaćala porez. No, ne spominje se da je, za razliku od Prekmurja, jedan dio Međimurja (i to Legrad), ipak bio i to tri puta (svaki put u kraćem vremenskom razdoblju) okupiran od strane Osmanlija.³⁵, što bi svakako išlo u prilog bolje protuosmanske obrane Bánffyja, nego Zrinskih. Po jednom mišljenju, Donja Lendava se sa svojom okolicom oslobodila od osmanskih prisezanja 1683. godine, dakle čak sedam godina prije oslobođenja Kanjiže (Kanizsa, osmanski turski-Kanije).³⁶ No, kako u svakoj nesreći ima i sreće, potvrđuje nam činjenica kako su dolazak Osmanlija na

32 MOL DL 33437., TANTALICS, Bela, Szijártóháza története, Lenti, 1997., str. 177.

33 Naime, Keglević je tvrdio kako ga je pokojni zet Gašpar Ernušt imenovao skrbnikom svoje supruge Ane i njihovog još nerođenog djeteta. Kad je kralj Ferdinand poslao dvorske dame da prisustvuju porodu, Keglević im je zabranio ulazak u čakovečku utvrdu. Nakon što je korota za Gašparom Ernuštom prošla, Keglević je ponovno udao svoju kćer, sada za Ladislava Bánffyja iz Lendave. Na to je kralj odlučno zatražio natrag posjede obitelji Ernušt pa i Čakovca. Po Keglevićevom odbijanju, kralj ga je razriješio banske časti. Ugarski sabor je u Požunu 9. XI. 1542. u Požunu donio odluku da će, ukoliko to ne učini, Keglević biti proglašen nevjernikom i biti osuđen smrtnom kaznom te gubitkom svih posjeda. Tek je na to Keglević popustio te zatražio kraljevu milost. Potom je nakon prethodnog opsjeđanja i Nikola IV. Zrinski ušao u čakovečku utvrdu te u posjed, a koji je prethodno (kao i cijelo Međimurje) dobio od kralja. KALŠAN, Vladimir, Međimurska povijest, str. 57.

34 TANTALICS, Bela, Szijártóháza története, str. 16.

35 Prvi put je to bilo 1577. kad je Legrad ostao pod osmanskom vlašću dvije godine, dok ga Juraj IV. sa svojim vojnicima nije povratio. FELETAR, Dragutin, Legrad, Čakovec, 1971., str. 71., 73.; Drugi put neposredno prije bitke te pada Kanjiže u listopadu 1600. kad su Osmanlije Legrad i razorili. Konačno, rijetko se spominju vijesti iz 1618., kao je Legrad ne samo oslobođen od Osmanlija, nego i obnovljen. KALŠAN, Međimurska povijest., str. 86.

36 HÓMAN, Bálint, SZEKFŰ, Gyula, Magyar történelem V.; Budapest, 1939. str. 368.

ove prostore, njihovo zauzeće Kanjiže te opća nesigurnost u 16. i 17. stoljeću, utjecali na preseljenje trgovine na lendavski sajam. Isto je svakako pogodovalo gospodarskom razvoju grada.³⁷

Iz svega navedenog možemo uočiti kako značaj velikaških obitelji Bánffy i Zrinski daleko nadmašuju ne samo prostore Prekmurja i Međimurja, nego i 16. i 17. stoljeće gdje i kada su se odlučno i hrabro borili protiv Osmanlija, ali i nastupajućeg habsburškog apsolutizma. Veze plemićkih obitelji Bánffy i Zrinski su tijekom stoljeća bile duboke i vrlo intenzivne, a uz to ne samo prijateljske, nego i rodbinske te kako vojne, tako i gospodarske. Važno je istaći da su, zbog svog velikog značaja na državnom nivou, članovi ovih dviju obitelji izgradili bogate odnose i mnogo prije nego što su postali neposredni susjedi na Muri polovicom 16. stoljeća. Predodžba Zrinskih o sebi samima po pitanju nacionalne pripadnosti nipošto nije bila (prema današnjim parametrima) statična, već je bila određena njihovim međusobno oblikovanim lojalnostima i identitetima.³⁸ Usudili bi se reći da je to isto vrijedilo i za lendavsku velikašku obitelj Bánffy.

2. Prilagodba obrambenih sustava Prekmurja i Međimurja osmanskim napredovanjima

Daleko najvažnije pitanje u kontaktnom području s Osmanlijama u 16. i 17. stoljeću (kao što je to bio slučaj s Prekmurjem i Međimurjem) bilo je ono obrambeno te je njemu sve drugo izrazito bilo podređeno. Iz priložene karte doseg osmanskih osvajanja, vidljivo je kako su se upravo Lendava i Čakovec poslije Sigetske bitke 1566. (a posebno nakon pada Kanjiže 1600. godine) na osmanskom putu za Ptuj i Maribor te Radgonu i Graz našli na najužem području Zemalja Krune Svetog Stjepana.

Doseg osmanskih osvajanja u Zaladskoj i Zaladsko-šimeškoj županiji i okruženju krajem 16. i početkom 17. stoljeća.³⁹

Legenda: Debelom crvenom linijom s točkama i linijama je imperijalna osmansko-habsburška granica do pada Kanjiže, a tanja crvena točkasta linija je ista od 1600. do 1690 godine. Crnom bojom je označena granica Austrijskih Nasljednih Zemalja. Plavom bojom su označeni posjedi Zrinskih kupljeni od 1527. do 1541., a crvenom od 1541. do 1660. godine.

37 DÁNKO, Imre, A magyar vásárok néprajza: Péter Nagybakay (sz.), Magyar Néprajz III. Kézművesség, Budapest, 1991., str. 684.

38 FELETAR, Dragutin i sur., Utvrda Novi Zrin na Muri, Čakovec, 2021., str. 136.

39 Isti, str. 32., fragment karte.

nenadanog jesenskog zauzimanja Kanjiže, veliki je prostor između rijeka Rabe i Mure postao izrazito izložen osmanskim napadima. Područje je tzv. Bajčavarske granice ostalo vrlo slabo branjeno, po nekim ocjenama čak i potpuno nebranjeno. Time je važnost Donje Lendave (Alsólendva/Alsó-lindva/Dolenja Lendava/Unter-Limbach) izuzetno porasla jer treba istaknuti kako je ona predstavljala vrata Ugarske kroz koja je u suprotnom smjeru vodio put prema Štajerskoj i Italiji.⁴²

S Ugarske i habsburške strane na spomenutom je području izrazito nedostajala jedna jaka središnja utvrda renesansnog bastionskog tipa gradnje koja bi s jedne strane mogla spriječiti prodor neprijateljske infanterije, a s druge strane koja bi mogla amortizirati udarce kugli opsadnih topova. Svjestan svega toga (a posebice toga da nema sredstava, a ni vremena za izgradnju jedne takve moćne utvrde poput one čakovečke, varaždinske ili karlovačke), Juraj IV. Zrinski je shvatio da mora prići brzim i dobro smišljenim parcijalnim fortifikacijskim inovacijama i poboljšanjima koja su tek zajedno mogla poslužiti svrsi. Stoga je potkraj 1600. podnio pismeni prijedlog kojim se tražilo obnavljanje obrambenih fortifikacija/infrastrukture na Muri te je u tu svrhu napravio i sljedeću skicu.

Kao što vidimo, obrambena je linija išla na relaciji Legrad-Kakonya-Kotoriba, Keresztur-Letenye-Bononia-palisada ispred Ördöglika-palisada ispred Szemenye-Malikotecz-Hotiza-Razkrižje. Prekmurje su po ovoj skici branile utvrde u Bajcsa i Szent Margit te sama Lendava, a Međimurje su štatile utvrde Goričan, Domašinec i Čakovec.⁴³ Treba istaći kako je opasnost od Osmanlija bila i na taktičkom i strateškom nivou. Na taktičkom nivou osmanska se prijetnja sastojala od iznenadnih pljačkaških i razaračkih pohoda manjih pomoćnih vojnih formacija (martolosi i dr.) osmanske vojske koji su za cilj imali gospodarsko i demografsko iscrpljivanje nekog kraja kao pripremu za kasnija lakša osvajanja. Strateški nivo značio je dolazak većih vojnih formacija s ciljem trajnog zauzimanja prostora.

Prelazak Mure je za nagle upade bio najpogodniji između Murarátke i Muraszemenyja. Riječ je vrlo važnoj točki za obranu ne samo Prekmurja, nego i Međimurja. Naime, od mjesta Szemenye se kroz močvarno područje protezala cesta prema Kanjiži u dužini od pet kilometra, a teren je bio

42 Magyar Országos Levéltár (dalje MOL) Diplomáciai Levéltár (dalje DL) 16853.; LENDVAI KEPE, Zoltán, SEBESTYÉN, Grad Dolnje Lendave u: Lindua, 6. letnik, številka 13-14/2012., str. 18-19.

43 Isti, str. 149.

idealna za skrivanje neprijateljskih izviđača i manjih osmanskih formacija. Erozijom i nagibom tla te uslijed nestalnog riječnog vodostaja stvoren je močvarni teren Ördöglik/Ördöglyuk (Diaboli locum, Vražja rupa, Pass das Teuffels loch genannt) kojeg je i Juraj IV. zbog važnosti ucrtao u ranije predočenu kartu. To je bio razlog pomalo neobičnom prijedlogu o postavljanju dviju palisada nasuprot Szemenya i spomenutog Ördöglika.⁴⁴

Taj je toponim spomenut na brojnim kartama te opisan u više izvještaja što najbolje govori o njegovoj važnosti, a Juraj IV. Zrinski ga je locirao na južni dio današnjeg naselja Murarátka (selo koje Juraj IV. označio kao Rátku, a kartograf Spalla znakovito imenovao kao Teuffelsloch). To ime prenose i svi kasniji kartografi u 17. stoljeću, no s prilično nepreciznim lociranjem. Ono što do sada nije isticano je da je Ördöglik imao utjecaja i za prostor Prekmurja jer je vrlo sužavao prostor za prolaz osmanske vojske uz lijevu obalu Mure prema ugarskim i štajerskim utvdama u smjeru Lendave, Radgone i Graza. Što se tiče Međimurja, strateškim napadima najizloženiji je bio njegov istok, a jedino je Legrad doživio tri vremenski kraće okupacije od strane Osmanlija. Prvi se puta je to bilo 1577. te je ostao pod osmanskom vlašću dvije godine, dok ga Juraj IV. sa svojim vojnicima nije povratio.⁴⁵ Drugi je puta to bio slučaj neposredno prije bitke te pada Kanjiže u listopadu 1600. godine kad su osmanske snage Legrad i razorile. Rijetko se spominju vijesti iz 1618. godine o tome Legrad ne samo oslobođen od Osmanlija, nego i obnovljen.⁴⁶ Lendava (Alsólendva) je kao sjedište velikaške obitelji Bánffy linije obrane imala na rijeci Krki⁴⁷, utvdama Lenti i Szécsisziget, kao i prema istoku i osmanskoj granici usmjerenom čardaku Kányavár. Sve zajedno, radilo se o skoro 400 naoružanih vojnika. Lenti (Nempti) je bio središnja utvrda na prostoru sjeverno od Mure te je kao i Međimurje imao iznimno važnu ulogu u obrani Štajerske. Prema nekim izvorima, u najvećem broju

44 FELETAR, Dragutin i sur., Utvrda Novi..., str. 149-150

45 FELETAR, Dragutin, Legrad, Čakovec, 1971., str. 71., 73.

46 KALŠAN, Vladimir, Međimurska povijest..., str. 86.

47 O vojnoj važnosti rijeke Krke najbolje nam svjedoči to što u osmanskome narativnom izvoru srećemo kako su vojnici ...napali mjesto Karka (...Karka nâm mahal urulur), bez daljnjih informacija. Više znanstvenika pretpostavlja da se radi o rijeci Krki/Kerki. ORHONLU, Cengiz (ur.), Osmanli Tarihiine Aid Belgeler. Telhisler (1597-1607.), Istanbul, 1970., str. 53.; VLAŠIĆ, Anđelko, Osmanski napadi na Međimurje tijekom 17. stoljeća u osmanskim narativnim izvorima, Podravina, Vol. 20., br. 39., Koprivnica 2021., str. 124.

slučajeva, iz Kanjiže su osmanski vojnici put trgovišta Radkesburg (Regede) kretali uz obale Mure. No tih je upada bilo mnogo manje nego što se ranije pretpostavljalo.⁴⁸ Ne treba smetnuti s uma da je sredinom 17. stoljeća glavno područje sukoba u jugozapadnoj Ugarskoj bilo na liniji Kanjiža-Legrad⁴⁹, a isti se vrlo lako mogao prenijeti u susjedno Međimurje i Prekmurje. O velikoj vojnoj važnosti Lentija (Nempti) u obrani Ugarske najbolje nam potvrđuje činjenica kako se na sjednici (Ugarskog) Državnog sabora u Požunu 1618. godine pokušalo financiranje ove utvrde prebaciti na austrijske nasljedne zemlje, premda su štajerski staleži to ionako već bili radili. Isti su bili svjesni da je Lenti posljednja utvrda obrane obližnjeg Radkesburga, (... Nemptinek a kiépítését pedig, minthogy ez Stíriának, Ra[d]kersburg felé, elsőrangú védbástyája, Stíria vállalja magára).⁵⁰ Obitelji Bánffy, Zrinski i Nádasdy su sredstvima koja su dobili sa svojih vlastelinstava sami financirali i opremali svoju privatnu vojsku. Ista je imala presudnu ulogu u obrani zemlje, premda ona formalno nije bila u sustavu obrane vojnih krajina. To treba istaknuti jer je ta činjenica ponekad zanemarena kod pojedinih istraživača pograničnih utvrda⁵¹ (kao što su to u ovom slučaju bile utvrde u Prekmurju i Međimurju). Gospodarska, vojna i politička moć Zrinskih predstavljala je problem ne samo Osmanlijama, nego i Habsburškom dvoru. Rastući dvorski apsolutizam je u 17. stoljeću slabio moć ugarskih županija te njihovih župana (Zrinski su tradicionalno bili velikim županima Zaladske, odnosno objedinjene Zaladsko-šimeške županije, a župani su u pojedinim razdobljima bili i Bánffyjevi). Zbog toga su Zrinski pronalazili nove izlaze iz takve nove situacije (npr. angažiranjem u Hrvatskoj na mjestu banova, uključivanjem u Rajnsku ligu, poslovnim, prijateljskim i ženidbenim vezama, uključivanjem u vanjsku politiku i sl.).

48 TOIFL, Leopold, LEITGEB, Hildegard, Die Türkeneinfälle in der Steiermark und in Kärnten vom 15. bis zum 17. Jahrhundert. (Militärhistorische Schriftenreihe Heft 64.) Bundesverlag, Wien, 1991., str. 24.

49 FELETAR, Dragutin, Novi Zrin-simbol otpora Hrvata i karizma Zrinskih, Podravski zbornik sv, 18-20., Koprivnica, 1994., str. 45.

50 Corpus Juris Hungarici, 1606-1657., Budapest, 1900., 250-251. 1618/35.tc.; VÉGH, Ferenc, Legradska i Međimurska kapetanija. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, Podravina 22. Volumen 16., broj 32., Koprivnica, 2017., str. 60.

51 VÉGH, Ferenc, Legradska i Međimurska..., str. 62.; Dragutin Feletar i sur., Utvrda Novi..., str. 22.

3. Obrambena situacija i mogućnosti za obranu Lendave i Prekmurja u 16. i 17. stoljeću

U vojnom je smislu Prekmurje (kao i Međimurje) spadalo u dio Ugarske vojne krajine na potezu od rijeke Drave do Balatona (Balaton-Dráva közti fókapitanányság- Hungarian Border from the Drava river to Lake Balaton⁵²; Kanizsa szembeni fókapitanányság).⁵³ U analizi obrambene situacije i mogućnosti za obranu Lendave i Prekmurja može nam iz više razloga poslužiti sljedeća tablica.

Utvrda	Od starog grada Bánffyjevih u km (zračne linije)	Smjer u ° od starog grada Bánffyjevih	Ugarski pješaci/ njemački pješaci /husari	Ukupno vojnika 1665-1672.	Razlika vojnika u odnosu na prije 1655.
Egerszeg	42,26	44° 38'	150/300/4 topnika/5 ostali	459	+91
Körmend	51	12° 25'	100/150	250	0
Lenti	9,4	47°	100/100	202	+2
Szécsisziget (Zrinski)	11,30	87°	100/50/topnik	151	+1
Kapornak	50	55° 57'	50/100	150	+50
Zalavár	55,28	78°	100/15/ostali	116	+1
Pöloske	42	60°	70/30	101	+1
Alsólendva (Bánffy)	0	0	50/50	100	0
Lövő	33	18° 42'	42/46	86	+50

⁵² Magyarország története 1526-1686., sv. 1. Budapest, 1987, str. 272-273.

⁵³ PÉRJES, Géza, Zriny Miklós és kora, Budapest, 1964., str. 44-45.

Szentgrót	63,72	48° 57'	50/25/topnik/ostali	77	+2
Egervár	51,31	36° 27'	50/25/topnik	76	+1
Szentgyörgyvár	55,11	67° 27'	40/25	65	+18
Kemend	53,58	46° 41'	30/10	40	0
Bér	63	43° 81'	20/16	36	+10
Kányavár	17,45	87° 86'	-/15	15	-33
Líniya Mure prema Međimurju (sve Zrinski)- južno od 131' 62' s iznimkom Kotoriba.					
Legrad	43	134°	200/50	250	+50
Podturen i Domašinec	13,44 18,72	147° 78 143° 77	Zajedno 100/100/ostali	201	Ostatak Međimurja +1
Kotoriba	36,29	130°	100/-	100	
Goričan	26,46	140°	-/50	50	
Hodošan	24,18	143° 20	-/50	50	
Ukupno				2577	-126

Propisani broj vojnika u utvrdama Generalata stavljenoga protiv Kanjiže (1655-1672.)⁵⁴ sa zračnom udaljenošću u kilometrima i u stupnjevima prema osi sjevera (0°/360° u smjeru kazaljke na satu) od starog grada Bánffyjevih u Lendavi do središta pojedinog mjesta, odnosno utvrde, razlika broja vojnika prije 1655. godine.⁵⁵

Prije svega, treba istaknuti kako u popisu sa stanjem prije 1655. nalazimo utvrde kojih u kasnijem popisu nema. To su Egervár (25 mađarskih pješaka i 50 husara, ukupno 75 vojnika), Magyarósd (20 mađarskih pješaka), Tótfalu

⁵⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (nadalje MNL-OL) P 125 Esterházy család hercegi ágának levéltára. Pál nádor. No. 9940.

⁵⁵ Österreichische Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv (nadalje ÖStA KA) Feldakten. Alte Feldakten Karton 155. 14. XII. 1661.

(9 mađarskih pješaka i 2 husara, ukupno 11 vojnika) i Kiskómarom (52 njemačka pješaka, 150 husara i 240 mađarskih pješaka, ukupno 442 vojnika)⁵⁶. Sve skupa radi se o 548 vojnika. Po toj osnovi stoga ne čudi što je propisani broj vojnika u kasnijem popisu bio za 126 vojnika manji (mogli bi reći kako je u $\frac{3}{4}$ dijela bio saniran manjak od 548 vojnika).

Gledajući smjer iz starog grada Bánffyjevih u Lendavi na sve strane svijeta u stupnjevima ($0^\circ/360^\circ$ je sjever, 90° istok, 180° jug, a 270° zapad), iz navedenih podataka uočljivo je kako se na putevima od osmanske granice, konkretnije Kanjiže do Donje Lendave nalazilo uvjerljivo najmanje utvrda i čardaka (gdje su i najviše bili potrebni). Najbolje su Donju Lendavu štitili obližnji Szécsisziget koji je kao vlastelinstvo kupio Nikola VII. Zrinski od Miklósa Malakóczyja 1648. godine te je samim time zapovijedao tamošnjom vojnom posadom od 150 vojnika. Time se s istočne, od Osmanlija najugroženije strane svijeta, uključio u obranu Lendave i Prekmurja.⁵⁷

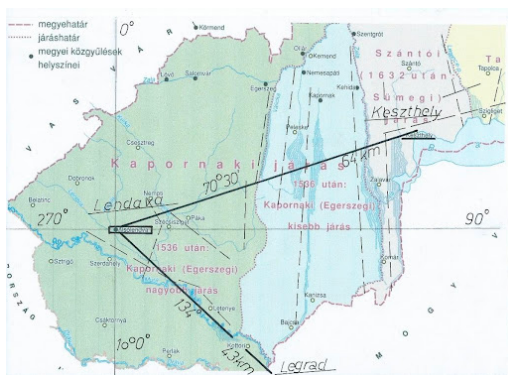
Doista se možemo diviti njegovoj odvažnosti da u kritičnim trenucima kupi posjed tako blizu osmanske granice (preko puta Kanjiže kao središtu ne samo istoimenog sandžaka, nego i istoimenog pašaluka) i odlučnosti da isti brani oružjem. Sjedište tog vlastelinstva je udaljeno 11,30 kilometara te položeno na 87° (podsjećamo 90° je istok) od starog grada Bánffyjevih u Lendavi. Ne treba ni isticati kako bi Zrinski Szécsisziget nepovratno izgubili u slučaju osmanske okupacije.

Kao lendavska predstraža služio je i nešto udaljeniji Kányavár koji se po padu Kanjiže 1600. godine nalazio na samoj imperijalnoj granici. Time se samo dodatno pojačavao negativni efekt zabrinjavajuće slabe fortifikacijske utvrđenosti tzv. Bajčavarske granice što je 1600. odmah uočio i Juraj IV. Zrinski, a o čemu smo već pisali.

Prije svega, vidljivo je kako se kut osmanskog upada prema Donjoj Lendavi prostirao od $70^\circ 30'$ do 134° , odnosno da je ukupno iznosio $63^\circ 30'$. Krajnje točke dvaju pravaca su 64 kilometra zračnom linijom udaljeni grad Keszthély na jugu Balatona i 43 kilometra udaljeni Legrad na ušću Mure u Dravu. Kut je određen geografskim sjeveroistočnim-jugozapadnim položajem

56 Utvrda Kiskomarom je bila posljednja utvrda Šimeške županije s 150 husara, 52 njemačka pješaka i 240 ugarskih pješaka, ukupno 442 vojnika čime je prije 1655. po ljudstvu bila najjača utvrda, a postojala je do 1664. godine. ÖStA KA Feldakten. Alte Feldakten Karton 155. 14. XII. 1661.; VÉGH, Ferenc, Legradska i međimurska..., str. 61.

57 VÉGH, Ferenc, Legradska i Međimurska..., str. 66.

Balaton⁵⁸ te sjeverozapadnim-jugoistočnim položajem rijeke Mure kao većih prirodnih hidrografskih prepreka. Močvarno područje uz rijeku Zala i više obližnjih rječica (označeno i tankim isprekidanim linijama) predstavljali su tešku prepreku za osmansku vojsku kad je ona kretala na zapad i sjever od Kanjiže.

Istaknutija utvrđena mjesta i hidrografska zapreka u Zaladskoj i Zaladsko-šimeškoj županiji od osmanske imperijalne granice do donje Lendave.⁵⁹

Po osmanskim izvorima tako je primjerice budimski beglerbeg Koca Arnaut Ibrahim-paša na polju kod Székesfehérvára (osmanski turski Üstolni Belgrad) 27. VI. 1683. u planiranju vojnog pohoda izjavio kako bi vojska kad bi ušla u ...zemlju Međimurje (Mekymorya memleketi) radi pljačke posjeda ugarskih plemića Zrinskih (Zirinoğli), Batthyányja (Bakanoğli) i Nádasyjevih (Nadasoğli)...proživljavala velike teškoće (azim mesakkatler cekilüp) ...zbog močvarnog područja (batakli yerler).⁶⁰ Svjesna obrambenih potreba, Zaladska županija, odnosno objedinjena Zaladsko-šimeška županija je na sjeverno, istočno i južno od Kanjiže organizirala zemljane radove na izradi prokopa radi navodnjavanja i zamočvarenja. Uz to, od strane županije učinjene su na istom području i druge različite obram-

58 Primjerice, takav Balatonski položaj imaju planine Kalnik, Ivanščica i Medvednica u Hrvatskoj.

59 Kao predložak je korištena fragment karte sa web-stranice https://mnl.gov.hu/mnl/zml/archontologiai_adatbazis_terkepek, pristupljeno 16. 2. 2022.

60 KARACAY TÜRKAL, Nazire, Silahdar Findiklili Mehmed Ağa Zeyl-i fezleke (1065-22Ca, 1106/1654-7 Subat 1695) (Tahlî ve Metin), Istanbul, 2012, str. 816-819.; Uslijed nepoznavanja terena i općenitog osmanskog kartografskog nazadovanja u osmanskim izvorima je često dolazilo do miješanja pojedinih krajeva. No, evidentno je kako je osmanska vojska imala velikih problema u kretanju močvarnim područjima.; VLAŠIĆ, Anđelko, Osmanski napadi na Međimurje tijekom 17. stoljeća u osmanskim narativnim izvorima, Podravina, Vol. 20., br. 39., Koprivnica 2021., str. 131.

bene mjere.⁶¹ Glavne vodene prepreke koje su onemogućavale strateška osmanska djelovanja bila su Blatno jezero/Balaton i rijeka Mura. Na jugu se nalazilo dobro utvrđeno Međimurje s Čakovcem, a svega desetak kilometara južnije se nalazila još jedna čvrsta utvrda bastionskog i renesansnog tipa izgradnje. Riječ je o Varaždinu koji je bio sjedište istoimenog generalata te najveći štajerski logistički centar na ovim prostorima.

Literatura:

1. BONFINI, Antonio, *A magyar történelem tizedei*, Budapest, 1995., 795. (4. 3. 250.)
2. BORSA, Gedeon, *Rodolphus Hoffhalters Typographie in der Gegend von Mur und Drau (1573–1574)*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 14. (1968.) I/2.
3. *Corpus Juris Hungarici, 1606-1657.*, Budapest, 1900., 250-251. 1618/35.tc.
4. CSAPODY, Csaba, *Az Esterházyak alsólendvai uradalmának gazdálkodása a XVIII. század első felében*, *Tanulmányok a Magyar Mezőgazdaság Történetéhez*, 6., Budapest, 1933.
5. DÁNKO, Imre, *A magyar vásárok néprajza u: Péter Nagybákay (sz.)*, *Magyar Néprajz III. Kézművesség*, Budapest, 1991.
6. DIENKA 19. TANTALICS, Bela, *Szijártóháza története*, Lenti, 1997.
7. FELETAR, Dragutin, *Legrad, Čakovec*, 1971.
8. FELETAR, Dragutin, *Novi Zrin-simbol otpora Hrvata i karizma Zrinskih*, *Podravski zbornik sv. 18-20.*, Koprivnica, 1994.
9. FELETAR, Dragutin i sur., *Utvrda novi Zrin na Muri*, Čakovec, 2021.
10. HÓMAN, Bálint, SZEKFŰ, Gyula, *Magyar történelem V.*; Budapest, 1939.
11. KALŠAN, Vladimír, *Međimurska povijest*, Čakovec, 2006.
12. KARACAY TÜRKAL, Nazire, *Silahdar Findiklili Mehmed Ağa Zeyl-i fezeleke (1065-22Ca, 1106/1654-7 Subat 1695) (Tahli ve Metin)*, Istanbul, 2012.
13. KLAJČ, Vjekoslav, *Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I (1301–1382)*. *Rad JAZU*, 1900, Zagreb.
14. KLAJČ, Vjekoslav, *Povijest Hrvata*. Zagreb 1972., III.
15. LENDVAI KEPE, Zoltán, SEBESTYÉN, József S., *Grad Dolnje Lendave u: Lindua*, 6. letnik, številka 13-14/2012.
16. ORHONLU, Cengiz (ur.), *Osmanli Tarihine Aid Belgeler. Telhisler (1597-1607.)*, Istanbul, 1970.

61 MNL–OL P 1314 A herceg Batthyány család lt. Missiles. No. 36339. Perneszy Ferenc Batthyány Ádámhoz. Lövő, 1639. június 7.

17. Magyarország története 1526-1686., sv. 1. Budapest, 1987.
18. PÁLFFY, Géza, *Povijest Mađarske, Samobor, 2010.*
19. PÉRJES, Géza, *Zriny Miklós és kora, Budapest, 1964.*
20. SZABO, Gjuro, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji, Zagreb, 1920.*
21. TÁRJAN, Gábor, *Lendvai századok, Zalaegerszeg, bez godine izdanja.*
22. TOIFL, Leopold, LEITGEB, Hildegard, *Die Türkeneinfälle in der Steiermark und in Kärnten vom 15. bis zum 17. Jahrhundert. (Militärhistorische Schriftenreihe Heft 64.) Bundesverlag, Wien, 1991.*
23. VÉGH, Ferenc, *Legradska i Međimurska kapetanija. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog. Podravina 24. Volumen 16., broj 32., Koprivnica, 2017.*
25. WERTNER, Moriz, *Ausländische Geschlechter in Ungarn. Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft 'Adler', Neue Folge, 1898.*
26. VLAŠIĆ, Anđelko, *Osmanski napadi na Međimurje tijekom 17. stoljeća u osmanskim narativnim izvorima, Podravina, Vol. 20., br. 39., Koprivnica 2021.*

Arhivski izvori:

MOL DL 44313.

MOL DL 16853.

MOL DL 33437

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (nadalje MNL-OL) P 125 Esterházy család hercegi ágának levéltára. Pál nádor. No. 9940.

Österreichische Staatsarchiv Wien, Kriegsarchiv (nadalje ÖStA KA) Feldakten. Alte Feldakten Karton 155. 14. XII. 1661.

Web-stranice:

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5689>

<https://sites.google.com/site/mojemedjimurje/Home/dvorci-medhimurja>

<https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1230>

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9485>

https://mnl.gov.hu/mnl/zml/archontologiai_adatbazis_terkepek

POVZETEK

Protiosmansko sodelovanje in boj grofov Bánffyja in Zrinskih pri obrambi Prekmurja, Međimurja in Štajerske v 16. in 17. stoletju

Vezi med plemiškima rodbinama Bánffy in Zrinski so bile skozi stoletja globoke in zelo intenzivne in niso bile le prijateljske, ampak tudi sorodstvene, magnatske, vojaške. Zaradi vsesplošne šibkosti hrvaškega plemstva, ki jo je povzročila osmanska invazija na Hrvaško v 16. in 17. stoletju, se je Zrinski v boju za obstanek postavil na stran Ogrske in ogrskega plemstva – na stran močnih zaveznikov. Prvi sosedje Zrinskih so bili lendavski grofje Bánffy. Geografsko sta bila Prekmurje in Međimurje edini most, torej fizična povezava med Hrvaško-slavonskim kraljestvom in Ogrsko po padcu Kaniže leta 1600. V nasprotni smeri je bilo Osmansko cesarstvo geografsko najbližje Avstriji. Omenjeno je dajalo velik pomen družinama Bánffy in Zrinski. S svojim velikim trudom in lastnimi sredstvi sta bili ovira za osmansko osvajanje ne samo Prekmurja in Međimurja, ampak tudi slabo branjene Štajerske. Prekmurje in Međimurje sta bila kar devet desetletij 17. stoletja edini most oziroma fizična povezava med Hrvaško-slavonskim kraljestvom in Ogrsko oziroma nasprotno; v tem delu je bilo Otomansko cesarstvo geografsko najbližje avstrijskim dednim deželam, kar je vlilo obema družinama dodaten pomen. Družina Bánffy (znana tudi kot Banić) je pripadala starim madžarsko-hrvaškim plemičem oziroma veji družine Hahót, ki ima korenine v nemški pokrajini Turingiji. Konec 12. stoletja so se Bánffyji pod vodstvom grofa Haholda I. preselili v Zaladsko županijo, leta 1278 pa je madžarsko-hrvaški kralj Ladislav IV. podaril cé jelo Slavonijo banu Stjepanu I. Bánffyju (1267-1328), enako tudi Lendavo in druga posestva. Rodbina Bánffy je imela že od omenjenega leta 1278 vzdevek Lendavski (Bánffy de Lendwa). Zelo hitro je imela posesti tudi v Zaladski, Šimeški in Križevški županiji. Rodbini Zrinski in Bánffy sta bili v prvi vrsti magnata, najvišja družbena elita tistih časov. Nedvomno sta vladali na mikro ravni, v zaladski in zaladsko-šimeški grofiji sta imeli posamezne utrdbe, kapetanije in številne graščine. Natančneje povedano: Zrinski je v 16. in 17. stoletju - Bánffy pa

v prejšnjih stoletjih - imel poleg tega zelo velik vpliv na vojaški, kulturni, verski, gospodarski in politični makro ravni. Plemiška družina Bánffy je - tako kot Zrinski - od kralja dobila pravico do kovanja lastnega denarja v skladu z velikim kraljevskim zakonom (iura regalia maiora seu essentialia), ki najbolje govori o ugledu in moči obeh družin in njuni pomembnosti na Madžarskem in Hrvaškem. Tako je leta 1441 ogrsko-hrvaški kralj Vladislav I. podelil pravico do kovanja denarja Pavlu Bánffyu iz Donje Lendave oziroma naselja Bolondoc. To je bila vladarjeva nagrada za Pavlovo zvestobo, dobiček od kavnice in denarja pa je Bánffy uporabil za obrambo Zgornje Ogrske. Zrinski so že od časa kralja Ludvika II. Anžujca kovali svoj denar, dinarje. Da je bila vojaška moč družine Bánffy nekoliko šibkejša od Zrinskih, priča dejstvo, da so Osmani prebivalstvo Prekmurja obdavčili, Medžimurcev pa ne, čeprav pokrajini nista bili del Otomanskega cesarstva. Uvedena je bila dvojna obdavčitev, čeprav Osmani nikoli niso zasedli utrd v Donji Lendavi in bližnjem Lentiju. Dejstvo je, da je razen Medžimurja vsa Zaladsko-šimeška županija plačevala davke Osmanom. Ni pa omenjeno, da so za razliko od Prekmurja del Medžimurja - in sicer Legrad - Osmani še trikrat zasedli, vsakokrat v krajšem časovnem obdobju, kar bi lahko preprečila boljša protiosmanska obramba Bánffyja in Zrinskega. Iz navedenega lahko razberemo, da pomen plemiških rodbin Bánffy in Zrinski daleč presega meje Prekmurja in Medžimurja, saj sta se v 16. in 17. stoletju odločno in pogumno borili proti Osmanom pa tudi proti nastajajočemu habsburškemu absolutizmu. Vezi med plemiškima družinama Bánffy in Zrinski so bile skozi stoletja globoke in zelo intenzivne ter ne le prijateljske, ampak tudi sorodstvene, vojaške in gospodarske. Pomembno je poudariti, da so člani obeh družin zaradi velikega pomena na državni ravni zgradili bogate odnose že veliko pred tem, ko sta sredi 16. stoletja postali neposredni sosedi ob Muri. Predstava Zrinskih o sebi v smislu narodne pripadnosti nikakor ni bila statična po današnjih parametrih, temveč so jo določale medsebojno oblikovane vezi zvestobe in identitete. Upali bi si trditi, da velja enako tudi za lendavsko plemiško družino Bánffy. Družine Bánffy, Zrinski in Nádasy so svojo zasebno vojsko financirale in opremile s sredstvi, ki so jih prejemale od svojih posesti. Imele so ključno vlogo pri obrambi države, čeprav formalno niso bile del vojaškega obmejnega obrambnega sistema. Na to je treba opozoriti, kajti nekateri raziskovalci obmejnih utrd - kot v tem primeru utrd v Prekmurju in Medžimurju - včasih zanemarjajo to dejstvo. Gospodarska, vojaška in politična moč Zrinskih ni bila problem samo za

Osmane, ampak tudi za habsburški dvor. Rastoč dvorni absolutizem je v 17. stoletju oslabil moč ogrskih grofij. Zrinski so bili tradicionalno veliki župani Zaladske, torej združene Zaladsko-Šimeške županije, v nekaterih obdobjih pa so bile grofije tudi last Bánffyjev.

ZÁGOREC-CSUKA JUDIT

A Zrínyi – Bánffy-dinasztiák kultusza Lendván

A jelen tanulmány a Zrínyi-kultusz hivatalos és szervezett jeleit mutatja be Szlovéniában, a Muravidéken, Lendván és környékén, ahol magyar nemzetiség él. Ez az ott élők magyar irodalmának és kulturális örökségének az előzményeire is vonatkozatható, elsősorban az alsólendvai Bánffyak és a csáktornyai Zrínyiek közt kialakult kapcsolatrendszerre, amely a 16. és a 17. században az irodalom, a kultúra és a hadügy területén jött létre. Jelenleg pedig azokban a publicisztikai, szépirodalmi és tudományos művekben, valamint kulturális és oktatási programokban nyilvánul meg, amelyek a Zrínyi kultuszra vonatkoznak és ez által is erősítik a muravidéki magyarok identitását. A tanulmány kiterjed még a megemlékezésekre és nemzetközi konferenciákra is, amelyek a Muravidéken, Lendván és környékén valósultak meg. A kultusz megjelenik a fiatalok tehetséggondozásában is, amely a Zrínyi emlékhelyeken szervezett szakmai kirándulásokra és az oktatás keretein belül megszervezett történelmi vetélkedőkre vonatkozik.

Kulcsszavak: Zrínyi-kultusz, Szlovénia, Lendva, Muravidék, Bánffy-dinasztia, Zrínyi- dinasztia, Zrínyi-kadétok, Zrínyi gárda, Zrínyi-kutatók, Zrínyi-konferenciák, Zrínyi-előadások, Zrínyi-monográfiák, Zrínyi-emlékhelyek, történelmi vetélkedők, Határtalanul program.

mellett a következő szöveg olvasható: „...vette meg Szulimán török császár Szigetvárát, mely várban fejét vették jó Zrínyi Miklósnak, mely Szigetvár alatt holt meg török császár is.”⁶² A másik bejegyzés az alsólendvai Bánffy Miklós ⁶³ 1570. december 10-én Nemty (ma Lenti) várában Zrínyi Orsolyával kötött esküvőjét írja le: »Alsolyndwai-i Bánffy Miklós nagyságos úr, Zala vármegye főispánja, ő szent császári és királyi felsége, pohárnoka feleségül vette nemzetes és nagyságos Zrínyi Orsolyát, a nagyságos és tekintélyes Zrínyi Miklós gyermekét, a néhai Nyalab-i Pereny János özvegyét, mely lakodalmat a Nemty nevű várban ünnepelték, 1570-ben.«⁶⁴ Az esküvőt tehát Nemtyben, azaz a mai Lentiben tartották meg. A későbbiek során jelentős hírnévre szert tevő Bánffy Miklóst, egyéb érdemei mellett, az alsólendvai Hoffhalter-nyomda mecénásaként is említhetjük. A szigetvári Zrínyi-dinasztia és az alsólendvai Bánffy család közvetlen rokoni, házassági viszonyba is került egymással. Művelődéstörténeti vonatkozásban is értékes adatokat jegyeztek fel a naplóban. Ilyenek pl. a család tagjainak iskoláiról, a nyelvtanulásról szóló tudósítások. Bánffy Miklós és Zrínyi Orsolya gyermekeként született 1577. március 12-én Bánffy Kristóf, aki a méltóságokban gyorsan emelkedett: volt Zala megye főispánja, főpohárnoka és tárnokmestere. A Bánffy-család a 16. század néhány évtizedében (1598-ig) áttért a református vallásra, majd azt követően visszatértek a katolikus hitre. Ennek jeléül Bánffy Kristóf 1608-ban katolikus templomot is építtetett a várdomb alatt (a korábbi alsólendvai templomok másutt álltak), amelynek az említett alkalomból aranyozott kelyhet is ajándékozott a következő felirattal: „Christoforus Bánfy L., Baro de Alsó-Lindva 1608.” A kehely ma a muraszombati Mura-vidéki Múzeumban található. A harmadik fontos bejegyzés, amelyet a Bánffy-napló szolgált, Hoffhalter Rudolf ⁶⁵vándornyomdász eltűnésének a körülményeit írja le Bánffy Miklós alsólendvai várából. Egyébként fontos megemlíteni, hogy jelenlegi ismereteink szerint a nyomdából Alsólendván három magyar nyelvű könyv került ki Kultsár György prédikátor-tanító tol-

62 Az eredeti Bánffy-napló oldalszáma: 313. p.; Tantalics Béla: A Bánffy család szellemi hagyatéka. Lenti, Lenti Honismereti Egyesület, 2009. 167. p.

63 Bánffy Miklós, Bánffy István fia, az Alsólendvai Bánffy család egyik legkiemelkedőbb tagja. Grácban és Bécsben tanult, majd miután visszatért Alsólendvára, a protestantizmus odaadó terjesztője és a kultúra mecénása lett.

64 Az eredeti Bánffy-napló oldalszáma: 411. p.

65 Dervarics Kálmán: Alsólendva története. Alsólendva, 1896. 211-212. p.

lából. Közismert azonban, hogy 1574-ben Hoffhalter Rudolf a Csáktornya szomszédságában lévő Nedeliščen (Drávavásárhelyen) bukkant fel, Zrínyi György kúriáján, s még ugyanabban az évben horvát nyelven kinyomtatta a Werbőczy-féle joggyűjteményt. A könyv címe: „Decretvm koterogaie Verbewczy István diachki popiszal... V Nedelischu 1574.”⁶⁶ . E jogi kézikönyv fordítása két részre tagolható. A főszöveg előtt - szokás szerint - ajánlás olvasható, amely Zrínyi Györgynek szól, „Jurij Zrinszkomu”, Nedelic, 1574. augusztus 13-i keletkezéssel. Ezt követi két példa arról, hogy milyen legyen az okos és igazságos bíró. Utána a legfontosabb jogi kifejezések olvashatók betűrendben, latin-horvát szójegyzék szerint.⁶⁷

2.1. A híres alsólendvai diadal 1603-ban kultuszteremtő ereje

Alsólendva tekintetében a legjelentősebb török elleni csata 1603. október 14-én volt, amelyben Dervarics Kálmán⁶⁸ helytörténész szerint a csáktornyai gróf, Zrínyi György is részt vett segélycsapataival. Horváth Sándor viszont július 11-ét említi Lendva történetében. Bánffy Kristóf értesítést kapott, hogy egy 6000 főnyi portyázó török, Sinán Küprili aga vezetésével, Lendva felé tart, Bánffy erre - miután a vár őrsege 800 főből és 12 ágyuból állott -, rögtön gyors futárt küldött Csáktornyára Zrínyihez és Bellatinca Nádasdyhoz segélycsapatokért.⁶⁹ A harc a Bánffy Kristóf vezette várvédők diadalával végződött. Az egyik leírás szerint - amely ellentmond azzal, hogy a Zrínyi által küldött csapat közvetlenül részt vett a harcokban -, a csatával kapcsolatosan a következő olvasható: „Ezen alkalommal mindkét részről elesettek tetemeit Bánffy még azon est folyamán összeszedette, és a várfölötti dombon fáklya fényénél közös sírba temetette.” Az ütközet a lendvaiak diadalával végződött, anélkül, hogy a szabad hajdúkon kívül más valaki se-

66 RMNy 354., RMK II.136

67 Tantalics Béla: Lendva kulturális emlékei a 16. század második feléből. Lenti, Zala Megyei Levéltár, 1988. 58. p.

68 Dervarics Kálmán (Gutorföldre, 1827 - Lendva, 1904) aljárásbíró, helytörténeti író. 1832-től Lendván élt, 1852 után különböző közigazgatási tisztségeket töltött be. Tanulmányait is Lendván kezdte, Varasdon folytatta, Győrben jogakadémiát végzett. Számos történeti témájú elbeszélést írt, Lendva történetével is foglalkozott.

69 Horváth Sándor: Alsólendva múltja és jelene. Alsólendva, Balkányi Ernő Könyvnyomdája, 1942. 30-31. p.

gédkezett volna, mivel a Mura kiáradása folytán és a híd hiányában Zrínyi György 1200 lovas katonája nem tudott időben átkelni a Murán, így elkéstek az ütközetről, és lovaikat nem tudták idejében átkeltetni a túlpartra. Nádasdy pedig, aki szintén jelentést kapott, hogy a török Steierban garázdálkodik, lovasaival - napokkal a lendvai ütközet előtt -, ezek üldözésére indult, tehát nem volt hol található, s így nem vehetett részt a lendvai diadalban. E csata emlékére a »kanizsai utca« ama pontján; ahol a török elleni harc leginkább dült, Bánffy Kristóf később, mintegy három hónap múlva egy ilyen feliratú kőoszlopot állíttatott, amely állítólag a budapesti Nemzeti Múzeumban van elhelyezve. Egy másik csata 1609-ben volt Alsólendván, amikor Zrínyi ismét csapatot küldött a Bánffyak segítségére.

2.2. 1637. november 6-án a költő és hadvezér, ifjú Zrínyi Miklós Bánffy Kristóf lendvai várába kért bebocsátást

Tóth Sándor lovászi helytörténész állítása szerint 1637. november 6-án a lendvai vár éber őrei az esti szürkületben egy vágtázó lovascsapatot láttak a várhoz közeledni. Nem kis csodálkozásra az ifjú Zrínyi Miklós kért bebocsátást a várba. Csapatában állítólag több jól ismert arcot lehetett felfedezni. A kedves, de váratlan vendég némi szorongással léphetett be a várúrhoz, Bánffy Kristófhoz, aki vendége külsejéről azonnal láthatta, hogy valami baj van. Zrínyi Miklós november végén egy rajtaütésszerű harcba indult a Mura-mentén Szemenyére, hogy Péter öccsével együtt lecsapjon a Kanizsára tartó török seregére. De a túlerő miatt menekülnie kellett, hiszen a Murához vezető útjukat Murarátkánál a törökök elvágták, őt pedig üldözőbe vették. Más kiút nem volt, Lendva felé vágtattak. Az üldözőkkel folytatott összecsapások után, az esti órákban, szerencsésen meg is érkeztek, s kíséretével az éjszakát Lendván töltve, másnap indultak Csáktornya felé. Zrínyi Miklós murarátkai lese nem járt sikerrel, de Bánffy Kristóf udvarában biztonságban érezhette magát. Zrínyi Miklós és családjának sorsa úgyszintén ismert, ennek alapján a korábban virágzó Bánffy – Zrínyi kapcsolat a 17. század közepén befejeződött.⁷⁰ Azt is elmondhatjuk, hogy 1645-ben Bánffy István halála után a költő Zrínyi Miklós vette át tőle a Zala főispánja kinevezést, amely 1646. április 12-én történt meg, amikor Zalavármegye rendei a Körmenten tartott gyűlésén ezt tudomásul vették.⁷¹

70 Tóth Sándor: Képek a török korból, Zrínyi Miklós és a rátkai lesvetés. In: Naptár 97 (évkönyv). 100-110. p. (1998).

71 Kiss Ernő: Mikor lett Zrínyi Miklós Zala főispánja? 209-210. p., :<https://eda.eme.ro/bitstream/>

3. A ZRÍNYI-KULTUSZ mai jeleinek megnyilvánulása Szlovéniában, a Muravidéken

A Zrínyi-kultusz jelenléte Szlovéniában, a Muravidéken napjainkban kutatási témámon túlmutatva mégis abban erősített meg, hogy egy új történeti tudat van kialakulóban éppen itt, a muravidéki régióban, ahol valamikor a Zrínyi-dinasztia élt több évszázadon keresztül. Véget ért egy társadalmi rendszer, amely mindhárom országban (Szlovénia, Horvátország, Magyarország) diktatorikus volt, ezért a 20. században főleg a Zrínyiek kultuszának nem volt sok lehetősége teret kapni éppen ott, ahol valamikor a Zrínyiek harcoltak és küzdöttek a nép függetlenségért, nemzeti hovatartozásáért és a kereszténység megszilárdításáért. A múltjukat vesztett közösségek számára pedig nincsen közösen vállalható jövőkép és megszűnik az összetartó erő.⁷² A Zrínyi kultusz erőteljesebb jelenléte a megelőző tizenöt esztendőben mégis hozott változásokat az említett határsávban, mert kezdtek a Mura mindkét oldalán élő népek mind a magyar, mind a horvát oldalon felülemelkedni a nemzeti sérelmeiken. Az Európai Unióba lépve előbb Magyarország és Szlovénia (2004), majd Horvátország (2016) is határmenti sávjában, ahol közelebb is éltek a nemzetek és nemzetiségek, új partnerviszonyokat alakítottak ki a szomszédos országokkal. S a múlt hagyományaiból merítve, újra elővették a történelem hiteles értékeit, vagyis a közös múltból a Zrínyi hagyományokat, és elkezdtek rá építeni.

3.1. A Zrínyiek a szépirodalomban és a valóságirodalomban

Szépirodalom - A muravidéki magyar költőket is meghihlette Zrínyi Miklós, mint költő, politikus és hadvezér. Bence Lajos Zrínyi új várat épít⁷³ című versében tulajdonképpen párhuzamba vonja a költő Zrínyi sorsát az ő ki-

handle/10598/4774/EM1902_4_010_KissErno-MikorLettZrinyiZalaFoispanja.pdf?. Letöltve: 2020. 03.21.; Kalšan Vladimir: Muraköz története. Csáktornya, 2014. Zrínyiek Muraközben című fejezet: 101. p.

⁷² Varga Szabolcs: Szigetvári Zrínyi Miklós – Nikola Šubić Zrinski. A horvát–magyar közös múlt újragondolása a 21. században. In: Magyar Tudomány, 178. évf. 12. sz. 1632–1643 p. (2017).

https://mersz.hu/hivatkozas/matud_88#matud_88 ; (Letöltve: 2020. 03.12.)

⁷³Bence Lajos: Szóval vágok rendet. Lendva-Zalaegerszeg, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Pannon Írók Társasága, 2016, 33-34. p.

sebségi sorsával. Szerinte ez is része annak a harcnak is betetőzését jelenti, amit a kisebbségi költők nap-nap után folytatnak. A szellem emberei nemcsak a költők, aminek az a tanúsága sokszor, hogy nem akarnak szembesülni a keserű valósággal, a tényekkel, hogy itt már minden harc eldőlt, de reményt ad, hogy - véleménye szerint - nálunknál nagyobb emberek is belebuktak ebbe a harcba. A vers még megjelent a Pannon Tükör folyóiratban is.⁷⁴ Zágorec-Csuka Judit a szigetvári Zrínyi Miklósnak, Zrínyi Miklós költőnek, Zrínyi Péter grófnak és Zrínyi Ilona grófnőnek is ajánlott és írt verseket, amelyek saját verseskötetében, a Lindua és Pannon Tükör folyóiratokban jelentek meg. A zrínyifalvi erdő titka című novellájában felidézte Zrínyi Miklós halálát a titokzatos kuršaneci erdőben.⁷⁵ A Csáktornyára vezető út című verse, melyet Zrínyi Miklós költőnek ajánlott, 2001-ben az Irodalomismeret 3-4. számában is megjelent. ⁷⁶ Varga József történelmi regénye A lendvai vár kapitánya 2001-ben látott napvilágot s a muravidéki magyar ifjúság köreiben igen közkedvelté vált, általános iskolában felső tagozaton házi olvasmányként is olvassák. A regény története Lendva-vidék török kori idejébe vezethető vissza és gazdag néprajzi és történelmi értékeket megőrkítő munka a Mura-mentén élő magyar közösség önazonosságának újabb, szépirodalmi ismertetője.⁷⁷ A regény főhőse az alsólendvai vár kapitánya Miska, aki a Muravidéken hősiessen küzd a törökök ellen, hiszen édesapja is derék katonája volt Zrínyi Miklósnak. A regény számos jelenete utal a csáktornyai Zrínyi és az alsólendvai Bánffy- dinasztia, a híres törökverő főurak, várkapitányok életére és történelmi helytállásukra, hiszen története is a 17. században játszódik. Zrínyi Miklós és Bánffy Kristóf - a vidék főurai - is szerepet kaptak a történelmi regényben. Göncz László Emlékkoszorú című elbeszélésének a története érintőlegesen is vonatkozik a Zrínyiekre, az elbeszélés több helyen is megjelent. Először A szétszórtság arénája című kö-

74 Bence Lajos: Zrínyi új várat épít. In: Pannon Tükör, 20. évf. 2. sz. 3. p. (2015).

75 Zágorec-Csuka Judit: Epilógus, gróf Zrínyi Péternek, (vers). In: Lindua, 1. évf. 2/3. sz. 106 p. (2007). ; Csáktornyára vezető út. Zrínyi Miklós költő emlékére, (vers) In: Pannon Tükör, 20. évf. 2. sz., 12. p. (2005); A zrínyifalvi erdő titka, (novella). In: A szív akkumulátora. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2017, 129-140. p. ; Zrínyi-versek In: Enigma. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2019, 22-33. p.

76 Zágorec-Csuka Judit: Csáktornyára vezető út. In: Irodalomismeret, 12. évf. 3-4. sz. 22. p. (2001).

77 Göncz László: Köszöntjük a 70. életévét betöltő Varga Józsefet! In: Varga József: A lendvai vár kapitánya. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001, 5-6. p.

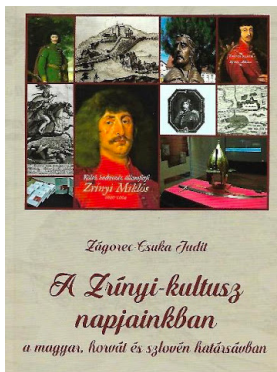
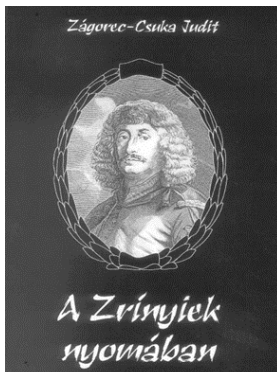
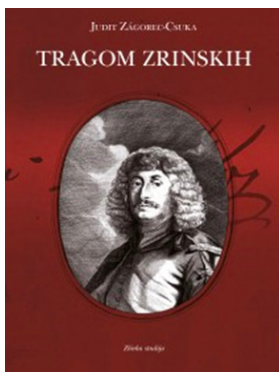
tetben volt publikálva 2003-ban, majd a kiegészített és javított változata a Pannon Tükörben 2015-ben és végül a Határ-szél című széppróza kötetében 2016-ban is utal a Zrínyiekre. Az író-történész szépirodalmi műveiben is feldolgozta a Zrínyiek kultuszát, akik a vidékünk meghatározó történelmi személyiségei voltak.

A muravidéki magyar költők, írók Varga József, Bence Lajos, Göncz László és Zágorec-Csuka Judit műveinek címlapjai, amelyekben Zrínyi témát dolgoztak fel és jelentették meg vers, novella, elbeszélés és regény formájában. (Forrás: <https://mek.oszk.hu/02900/02989/02989.htm> ; <https://moly.hu/konyvek/bence-lajos-szoval-vagok-rendet> ; https://www.libri.hu/konyv/goncz_laszlo; https://www.kl-kl.si/knjizne_novosti/9838/ Letöltve: 2020. 03. 18.)

Valóságirodalom - 2003-ban jelent meg Zágorec-Csuka Judit A Zrínyiek nyomában című tanulmánykötete, amely két nagyobb részre osztható. A Zrínyi és Alsólendva részben a szerző a Zrínyiek és az alsólendvai Bánffy-dinasztia baráti és bajtársi kapcsolatait mutatja be a 16. és a 17. században. A második részben pedig a Zrínyi kultuszt írja le a történelmi Zala vármegyében 1880-1920 között. A kultusz megjelent a néphagyományokban és a szépirodalom témában is, de erőteljesebben megfigyelhető Csáktornya és környéke publicisztikájában is, amely főleg a Muraköz-Medimurje kétnyelvű (magyar-horvát) hetilap hasábjain jelent meg. A Zrínyi-kultusz legméltyebb kifejezése Muraközben, amely egész Magyarországra is kiterjedt, a Zrínyi-emlékoszlop felavatása volt 1904. június 12-én Csáktornyan. Ennek a tanulmánykötetnek a kibővített változata 2009-ben jelent meg horvát fordításban Tragom Zrinskih címmel. A kötetet Helena Molnar fordította horvát nyelvre. Zágorec-Csuka Judit A muravidéki magyar könyvek világa című könyvében jelent meg 2010-ben a Zrínyi főúri dinasztia kettős, horvát-magyar identitása címmel egy tanulmánya. Az említett szerzőnek 2020-ban jelent meg A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén ha-

társávkban című monográfiája, amelyben a magyar, horvát és a szlovéniai magyar zrínyi-kultusz tárgyi és szellemi jeleit elemzi. Ezen kívül a kötet 32 interjút is tartalmaz, melyet a szerző a Zrínyi-kultusz ápolóival és kutatóival készített.

Dr. Zágorec-Csuka Judit tanulmánykötetei magyar és horvát nyelven: A Zrínyiek nyomában (2003); Tragom Zrinskih (2009); A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávkban (2020). (Forrás: <https://www.kl-kl.si/domoznanstvo/digitalne-knjige/>. Letöltve: 2020. 03. 28.)

3.2. Zrínyi-konferenciák Lendván

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Zrínyi Miklós a költő és hadvezér „Adriai tengernek Syrénája Groff Zrínyi Miklós” című könyve megjelenésének 350. évfordulója alkalmából Hosszúfaluban, Lendva város szomszéd településén rendezett Zrínyi-konferenciát 2001 szeptember 21-23. közt, amelyen a Zrínyi kutatók hét előadással szerepeltek. A Zrínyi konferencia megnyitóján elhangzott, hogy a konferencia ötletadója Zágorec-Csuka Judit, az I. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola tanára és prof. Dr. Kovács Sándor Iván⁷⁸ a Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnökének nevéhez fűződik.

⁷⁸ Kovács Sándor Iván fő kutatási területe a 17. századi magyar irodalom és Zrínyi Miklós munkássága: 1984 és 1989 között a Zrínyi-dolgozatok, 1985-től a Zrínyi-Könyvtár alapító szerkesztője volt. 1985-től az Irodalomtörténeti Társaság főtítkára, majd elnöke. 1986-tól az Irodalomtörténet, 1990-től az Irodalomismeret szerkesztője, 1993-tól főszerkesztője. Munkásságát számos irodalmi díjjal ismerték el. 1973-ban József Attila-díjat kapott.

A konferencián 60 MIT-tag és a muravidéki kétnyelvű iskolák magyartanárai vettek részt. Az ünnepi előadást Kovács Sándor Iván irodalomtörténész tartotta Adriai tengernek szirénái; Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter címmel; Zrínyi Miklós 350 évvel (1651) ezelőtt kiadott „sziréna-kötetét” méltatta és annak horvát nyelvű fordítását, amelynek szerzője-fordítója Zrínyin Péter volt.

3.3. Zrínyi-előadások Lendván a Bánffy Központban

A Zrínyi-emlékév kapcsán 2016-ban a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet a Zrínyi-témában jártas kutatókat, Padányi Józsefet és Hausner Gábort kérte fel, hogy ismerjék a nagyhírű Zrínyi családdal kapcsolatos új tudományos kutatások és a zrínyi-újvári ásatások eredményeit. Az előadásokra 2016. október 13-án a Bánffy Központban került sor, ahol Zágorec-Csuka Judit a bevezető köszöntőjében felvetette: képesek vagyunk-e a Zrínyi-hagyományt szigetvári vagy csáktornyai ügyön „túlra” is helyezni, a Zrínyieket ésszel-értelemmel, szívvel és tisztelettel a magyar és a horvát történelmi-művészeti és hadtörténeli-katonai hagyományban is elhelyezni a 21. században?⁷⁹

Balról jobbra: Zadravec Szekeres Iлона muravidéki költők Zrínyi verseit szavalta, dr. Zágorec-Csuka Judit, az előadások moderátora, dr. Hausner Gábor és prof. dr. Padányi József az előadók. (Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/1684-„de-a-vár-porában-is-áll,-értem-kiáltt-”.html>.; Letöltve: 2020. 03. 18.)

A Zrínyi-szablya titkáról tartott előadást 2018. október 25-én a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet közös rendezvényén a Bánffy Központban Padányi József vezérőrnagy, tanár, rektorhelyettes. A díszes ereklye másolatát, melynek eredetijét a

⁷⁹ Bence Lajos: „De a vár porában is áll, értem kiált!” In: Népújság, 60. évf., 42. sz. 19. p. (2016). <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/1684-„de-a-vár-porában-is-áll,-értem-kiáltt-”.html>. (Letöltve: 2020. 03. 18.)

Bécsi Szépművészeti Múzeumban őrzik, kézbe is vehették az érdeklődők. Egy ereklyét a kezünkbe fogni abban a tudatban, hogy annak tulajdonosa a szigetvári Zrínyi Miklós volt, még akkor is megrázó élmény, ha nem eredeti, hanem hasonmás – mondta Padányi József hadtörténész. Ezt az érzést tapasztalhatták meg azok, akik a kezükbe vették a tokjából kivont kardot, a szigetvári hős szablyájának pontos másolatát. Az arannyal és ezüsttel bőségesen megtűzdelt díszkard készítésének pontos évszámáról folyó régi vitát az előadó által vezetett újabb kutatások zárhatják le.⁸⁰

Balról jobbra: A díszes szablya másolatát nagy érdeklődéssel vették a kezükbe az érdeklődők, Papp Ferenc Kerkabarabásról és dr. Morován Zsolt Lendvai Magyar Főkonzulátus első beosztott konzulja. (Forrás: <https://nepujsg.net/horizont/5855-a-zr%C3%ADnyi-szablya-titka%20.html> ; Letöltve: 2020. 03. 18.)

3.4. Zrínyi-kirándulás 2016-ban Szigetvárra a Népújság szervezésében

2016 májusában a Népújság olvasóit egy szakmai kirándulás keretében Máriagyűdre, az egyik legősibb magyar Mária-kegyhelyre, és Szigetvárra, a várvédő Zrínyi Miklós és Szulejmán szultán 450 éve vívott hősi csatájának helyszínére vitte. A város múltját erősen meghatározta a 14. század végén épülő vár, és 2016 szeptemberében a szigetvári csata 450. évfordulójára, Zrínyi Miklós gróf hősie ellenállásának megemlékezésére készült a város. Az 1994-ben felavatott Török-Magyar Barátságpark, melyben Zrínyi és Szulejmán monumentális portréja található, tekinthető meg. A történelmi múlt

⁸⁰ Bence Lajos: A Zrínyi-szablya titka. In: Népújság, 62. évf., 44. sz. 4. p. (2018). <https://nepujsg.net/horizont/5855-a-zr%C3%ADnyi-szablya-titka%20.html> ; (Letöltve: 2020. 03. 18.)

felidezésére azonban a várudvar és a múzeum megtekintése is elegendő volt.⁸¹

3.5. Szakmai kirándulások Csáktornyára és környékére, Zrínyi-Újvárra , a Zrínyi-emlékhelyek megtekintése – tehetséggondozás a fiatalok körében

Tehetséggondozó nap – szakmai kirándulás Csáktornyára - A Zrínyi kultusz és az emlékhelyek megtekintésére a muravidéki kétnyelvű tanintézmények tehetséggondozó napja keretében került sor Csáktornyán és környékén, 2017. október 10-én. A Göntérházi, a Dobronaki, valamint az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola 49 tanulója és tanárai együtt vállalkoztak e szomszédos történelmi város és nevezetességeinek megtekintésére. A programot összeállította és a szakmai kirándulást vezette dr. Zágorec-Csuka Judit, könyvtárostanárné, Zrínyi kutató. A szakmai kirándulás célpontja Csáktornya volt, ahol először megtekintették a csáktornyai vár-múzeumot, amely valamikor a 16. és 17. században főleg a Zrínyi-dinasztia, vagyis Zrínyi Miklós a költő, hadvezér és politikus otthona volt. A múzeum helyiségében megtekintették a Zrínyi szobát és részemről egy rövid előadást hallottak átfogó jelleggel. Zrínyi Miklósról mint költőről, aki a csáktornyai várban alkotta meg a híres Szigeti veszedelem című barokk eposzát, amelyben dédapjának, a szigetvári Zrínyi Miklós hadvezérnek állít emléket. A tanulók az eposzból is felolvastak egy-két versszakot. Azt követően a múzeum többi helyiségét is megtekintették. Majd kísérték Csáktornya főterére, megtekintették a Zrínyi emlékoszlopot, amelyet 1904-ben állítottak fel Zrínyi Miklós költő tiszteletére Csáktornya, valamint Zala- és Vas megyék polgárai még a történelmi Magyarország idején. Az emlékoszlop megtekintését követően a kirándulók bementek a csáktornyai Zrínyi Miklós/Nikola Zrinski Városi Könyvtárba, ahol megnézték Zrínyi műveit és a Zrínyiekre vonatkozó szakirodalmat is. A könyvtárosok tájékoztatást adtak a Zrínyi könyv- és szakirodalom gyűjteményükről, amely a könyvtárunk könyvjellegzetessége. Majd a Zrínyi emlék-parkban a szigetvári Zrínyi Miklós szobrát csodálták meg,

⁸¹ Szolarics Nađ Klára: Idén Márigyűd, majd a Zrínyiek nyomában Szigetváron. In: Népújság, 60. évf. 27. sz. 16-17. p. (2016). <https://issuu.com/nepuj sag/docs/2716nepujslow>. (Letöltve: 2020. 03. 19.)

ahol egy rövid ismertetésre került sor a hős életpályájáról, hőstetteiről és kultuszáról. Csáktornyt elhagyva a Dráva folyó közelében található Zrínyi-falvára (Kuršanec) utaztak, ahol megkoszorúzták Zrínyi Miklós obeliszkjét. Hazafelé Szentilonán (Šenkovec) a Zrínyiek temetkezési helyét, a pállosrendi kápolnát és mauzóleumot is megtekintették. A szakmai kirándulás fő szervezője Gašpar Tot Anita magyartanár volt, a 1. Sz. Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola magyartanára, a tehetséggondozó nap felelőse.

A muravidéki kétnyelvű iskolák felsős tanulói és tanárai Csáktornyan és környékén tekintették meg a Zrínyi-émlék helyeket 2017. októberében, amelyen 49 tanuló és 9 tanár vett részt. (Forrás: Gašpar Tot Anita felvétele, 2017)

Zrínyi-kultusza a legjobb magyar olvasóknak és Zrínyi-Úrvár megtekintése - 2018. szeptember 21-én az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola legjobb magyar nyelvű olvasói részt vettek a murakeresztúri Zrínyi Miklós Kéttannyelvű Általános Iskola/Osnovna škola Nikola Zrinski nyílt

napján, amikor ünnepélyes keretek közt emlékeztek, a költő és hadvezér Zrínyi Miklósról, az iskolájuk névadójára. A lendvai általános iskolából Zágorec Csuka Judit és Gašpar Tot Anita tanárok az ünnepi

A Zrínyi-Úrvár-i emlékműnél Zrínyi-verseket szavaltak az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola tanulói 2018 szeptemberében. (Forrás: Gašpar Tot Anita felvétele, 2018)

műsor végén koszorút helyeztek el Zrínyi Miklós mellszobránál az iskola udvarán. Azt követően a lendvai tanulók megtekintették zrínyi-újvár-i emlékművet Murakeresztúr határában, amely előtt Zrínyi verseket szavaltak a költő tiszteletére.

3.7. Zrínyi-kiállítások és megemlékezések a Zrínyi-kadétek díszőrségével

A Népújságban 2013. december 5-én A Zrínyi-kadétek is tisztelegtek címmel jelent meg egy beszámoló arról a Zrínyi-kiállításról, amelyet az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában nyitottak meg december 4-én. A kiállítást a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zala Megyei Szervezete ajánlotta fel az iskolának. Paál István, mindkét szervezet elnöke előadással egybekötött kiállításmegnyitót tartott a tanulóknak és a tanároknak. A kiállítás megnyitója mellett a költő és hadvezér Szigeti veszedelem című eposzából hangzottak el illusztráló részletek. A megnyitón a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola ifjú Zrínyi-kadétjai álltak díszőrséget, tisztelegve a muraközi gróf és hadvezér emléke előtt, azt bizonyítva, hogy a mai kor szellemiségéből általában hiányzó láncszem, az összetartozás és összefogás nagyon is aktuális lehet. S a csatákat ma nem fegyverekkel kell megvívni – s ebben is Zrínyi példaképünk lehet –, hanem esetleg költőként a toll fegyverével, valamint az egyenes beszéd erejével.⁸² 2014. november 20-án jelent meg a Népújságban Emlékünnepség Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulóján címmel egy beszámoló arról, hogy a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zalaegerszegi Szervezete a költő és hadvezér Zrínyi Miklós 1664. november 18-i halálának 350. évfordulója tiszteletére november 14-én emlékünnepséget szervezett Zalaegerszegen a Zrínyi-szobornál. Gecse Péter Zalaegerszeg alpolgármesterének ünnepi beszéde után Patyi Zoltán és Zágorec-Csuka Judit a Rákóczi Szövetség Lendvai Szervezete tagjai is elhelyezték koszorújukat a szobornál, és kifejezték tiszteletüket a költő és hadvezér előtt.⁸³ 2019. január 27-én ünnepelték meg Kapcán a magyar kultúra napját. A helyi József Attila Művelődési Egyesület megemlékezéssel, illetve együttműködési megállapodás aláírásával egybekötött mű-

82 Bence Lajos: A Zrínyi-kadétek is tisztelegtek. In.: Népújság, 57. évf. 49. sz. 17. p. (2013)

83 Emlékünnepség Zrínyi Miklós halálának 350. évfordulóján. In.: Népújság, 58. évf. 46. sz. 19. p. (2014).

sort szervezett. Az ünnepi műsorban és a kopfajánál meghívott vendégként a murakeresztúri ifjú Zrínyi-kadétek díszőrséget álltak.⁸⁴

A murakeresztúri Zrínyi-kadétek díszőrséget álltak Kapcán 2022 januárjában a Magyar kultúra napján megrendezett ünnepi rendezvényen a kopfaja előtt.

A költő és hadvezér Zrínyi Miklós magyar, szlovén és horvát nyelvű emléktáblája Lendván a Fő utcán, a Pomurje Horvát Kultúregyesület Horvát Házának falán, portréját készítette: Orbán Péter, Lendva, grafika 2022. Az emléktáblát a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, Lendva Községi Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közössége, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közössége és Lendva Község állították fel.

4. Összegzés

Zrínyi Miklós kultuszának elterjedése a Muravidéken, különösen Lendván és környékén az annak is köszönhető, hogy Muraköz közvetlen szomszédságában van, amely a »Zrínyiek földje volt«, akik a 16. és a 17. században kiemelkedtek mint arisztokraták a többi akkori főúr közül a vidéken. Zrínyi György, Zrínyi Miklós és Zrínyi Péter, a nagy távlatokban voltak gondolkodók és politikusok, hadvezérek, akik elsősorban baráti és bajtársi viszonyban voltak az alsólendvai Bánffy Miklós főúrral és fiaival, Kristóffal és Ist-

⁸⁴ Bence Lajos: „Minden, amit magyar emberek létrehoztak...” In.: Népújság, 63. évf. 5. sz. 17. p. (2019). <https://www.nepujasg.net/kultura/6328-„minden,-amit-magyar-emberek-letrehoztak-”>.html. (Letöltve: 2020. 03. 18.)

vánnal. Mindkét főúri család tagjait a táj szelleme is összekötötte, a »genius loci« fontossága a török elleni harcokban. Kapcsolatuk nemcsak barátinak nevezhető, hanem családinak, vallásinak, katonainak, szakmainak és kulturálisnak is. A Zrínyiek - megmaradásuk érdekében - a magyar nemesekkel vették fel a kapcsolatot, mivel a horvát nemesi réteg az oszmán törökök támadása miatt meggyengült. Nagykanizsa 1600-as elesése után földrajzi szempontból a Muraköz és a Muravidék volt az egyetlen híd, ill. a fizikai kapcsolattartás lehetősége a Horvát-Szlavónország, valamint a magyarság között a 17. század kilenc évtizedén keresztül.

Tóth Sándor helytörténész kutatásai szerint 1637. november 6-án a költő és hadvezér, az ifjú Zrínyi Miklós Bánffy Kristóf alsólendvai várába kért bebocsátást, mert menekülőben volt a törökök elől. Az itt élő emberek emlékezetében a történelmi múlt, a törökök kiűzésének az ideje kultikus erővel bír. Ma Lendva és Csáktornya közép-európai helyzetben levő városok, melyek lakosai, mind a horvátok, mind a muravidéki magyarok, az Európai Unióban kezdték újra felfedezni a közös történelmüket, helytörténetüket, a lokális és regionális kulturális örökségüket. A magyar-magyar kapcsolatok területén is jelentős kapocsonak számít a Zrínyi-kultusz, amely a murakeresztúri Zrínyi-kadétok egyesülete és a kapcai József Attila Művelődési Egyesület közt alakult ki a kultúra területén. 2001-ben Hosszúfaluban a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Zrínyi Miklós a költő és hadvezér „Adriai tengernek Syrénája Groff Zrínyi Miklós” című könyve megjelenésének 350. évfordulója alkalmából szervezett Zrínyi-konferenciát, amelynek a főszervezője prof. dr. Kovács Sándor Iván Zrínyi-kutató, egyetemi tanár volt. A Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet közös szervezésével a Bánffy Központban Lendván Zrínyi előadásokra is sort került a Zrínyi-emlékév kapcsán 2016-ban és 2018-ban, amikor a Zrínyi-szablyáról és a Zrínyi-Újvár-i kutatásokról, a Zrínyiek-kultuszáról hangzottak el előadások a budapesti Nemzetvédelmi Közszolgálati Egyetem tanáraitól, prof. dr. Padányi Józseftől és dr. Hausner Gábortól, Zrínyi-kutatóktól. A muravidéki magyar tudományos- és szépirodalom területén is jelentek meg művek:, tanulmányok, versek, elbeszélések és egy ifjúsági regény is. A felsoroltak mind Zrínyi motívumból építkeztek, vagy a Zrínyiekre vonatkoztak. Ezeket Bence Lajos, Göncz László, Varga József és Zágorec-Csuka Judit muravidéki magyar költők, írók, tudósok írták. A Határtalanul program keretében erős együttműködés alakult ki a zalakomáromi Somssich Antal Általános Iskola és az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű

Általános Iskola közt, és ennek a keretében került sor 2019-ben a Zrínyi-emlékhelyek megtekintésére Csáktornyan és környékén. Más magyarországi általános iskolák tanulói is ennek a programnak a keretében látogatták meg Lendvát és Csáktornyát, a Bánffyak és a Zrínyiek várát, felelevenítve a kultuszukat. A Zrínyi kultusz ápolásának egy szép példája volt a tehetséggondozó nap megszervezése, amelynek keretében 2017 októberében a muravidéki: a lendvai, göntérházi és dobronaki kétnyelvű általános iskolák tanulói ellátogattak Csáktornyára és környékére. 2018 szeptemberében az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskola legjobb magyar olvasói részt vettek a murakeresztúri Zrínyi Miklós Általános Iskola Zrínyi-napján, majd megnézték a Zrínyi-Újvár-i emlékhelyet. Zrínyi-kirándulást is szerveztek a Népújság olvasóinak 2016-ban Szigetvárra a Zrínyi-emlékév kapcsán, amelyen szép számban vettek részt a muravidéki magyarok. 2013-ban volt Zrínyi-kiállítás az 1. Számú Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában és a Kétnyelvű Középiskolában is, amelyet a Zala Megyei Nemzeti Szövetség és a Rákóczi Szövetség Zala Megyei szervezete ajánlott fel az iskoláknak. A Zrínyi-kultusz jelen van a »mában« Lendván és környékén, a Muravidéken. Mint helytörténeti téma kiváló modellként is értelmezhető a muravidéki magyarok magyar identitásának a megtartásában, mivel összetett, hiszen irodalmi, nyelvi, művelődéstörténeti, történeti, helytörténeti, politikai és nemzeti értékeket képvisel. Zrínyi Miklós költőre és hadvezérre és a Zrínyi-dinasztiára, a »Zrínyiekre« a muravidéki magyarság ma is felnéz, mert nehéz sorsuk ellenére nemzetépítő, nemzetszabadító autonóm személyiségek, európai hírnevű magyar és horvát főurak voltak, akiknek erénye volt: a hazaszeretet, a hősiesség és a keresztény erkölcsiség. Szerb Antal szerint Zrínyi Miklóst a költőt és hadvezért »az országa szolgálatára alkotta az Isten«. A költő és hadvezér Szigeti veszedelem című eposzának a nyelvében felfedezhetők a nyugat-dunántúli, göcseji nyelvjárás sajátosságai, amelyek a muravidéki magyarok nyelvében is jelen vannak és ez 400 év távlatából is identitásépítő erővel bír. A Zrínyi-emlékévek megünneplései is abban erősítettek meg bennünket itt a Muravidéken, hogy a Zrínyiek öröksége hozzásegít a magyar nemzettudatunk alapos megőrzéséhez. A 20. században nem volt ildomos beszélni a Zrínyiek kultuszáról a kommunizmus idején, hiszen arisztokraták voltak, de a 21. század elején a Zrínyiek kulturális öröksége és a kettős identitásuk regionális szempontból is újjáértelmezhetővé vált az Európai Unió közép-európai térségében, mivel az emberek a Muravidéken, de a Muraközben is ragaszkodnak a hagyományos identitásuk megéléséhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ABRAHAM Klaudia (2019): Szoros verseny, jól felkészült tanulók. In: *Népújság*, 63. évf. 48. sz. 3. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/8001szoros-verseny-jol-felkeseult-tanulok.html>. (Letöltve: 2020. 03.19.)
- A ZRÍNYI gárda tagjává választották (2019): In: *Népújság*, 63. évf. 52. sz. 13. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/horizont/8167-a-zrinyi-garda-tagjava-valasztottak.html>. (Letöltve: 2020. 03.18.)
- AZ ALSÓLENDVAI Bánffy naplója. Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Az_Alsólendvai_Bánffy_nemzetiseg_naplója (Letöltve: 2020. 03. 21.)
- BENCE Lajos (2016): Szóval vágok rendet. Lendva-Zalaegerszeg, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Pannon Írók Társasága, 33-34. p.
- Bence Lajos: Zrínyi új várat épít. In: *Pannon Tükör*, 20. évf. 2. sz. 3. p. (2015).
- BENCE Lajos (2013): A Zrínyi-kadétok is tisztelegtek. In: *Népújság*, 57. évf. 49. sz. 17. p.
- BENCE Lajos (2014): Az együttműködés és az összetartozás-érzése fontossága. Emléktáblaavatás Kapcán. In: *Népújság*, 58. évf. 15. sz. 4-5. p.
- BENCE Lajos (2014): Zrínyi Miklós balesete a kuršaneci erdőben. In: *Népújság*, 58. évf. 46. sz. 19. p.
- BENCE Lajos (2016): „De a vár porában is áll, értem kiált!” In: *Népújság*, 60. évf. 42. sz. 19. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/nemzetiseg/1684-„de-a-var-poraban-is-all-er-tem-kialt-”>.html. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos (2018): A Zrínyi-szablya titka. In: *Népújság*, 62. évf. 44. sz. 4. p. Forrás: <https://nepujtag.net/horizont/5855-a-zrinyi-szablya-titka%20.html>. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- BENCE Lajos (2019): Elégedett zsűritagok és szervezők. In: *Népújság*, 63. évf. 49. sz. 5. p. Forrás: <https://www.nepujtag.net/muravidek/8048-elegedett-zsuritagok-es-szervezoek.html> (Letöltve: 2020. 03. 19.)
- BENCE Lajos (2019): „Minden, amit magyar emberek létrehoztak...” In: *Népújság*, 63. évf. 5. sz. 17. p. <https://www.nepujtag.net/kultura/6328-„minden-amit-magyar-emberek-lelrehoztak-”>.html. (Letöltve: 2020. 03. 18.)
- GÖNCZ László (2003), (2015): Emlékkoszorú. In A szétszórtság arénája. Stockholm – Budapest, Erdélyi Könyv Egylet, 79-86. p. ; In: *Pannon Tükörben*, 20. évf. 2. sz. 31-36. p.
- GÖNCZ László (2016): Határ-szél. Pécs, Pro Pannonia Kiadó.
- GÖNCZ László: Köszöntjük a 70. életévét betöltő Varga Józsefet! In: Varga József: A lendvai vár kapitánya. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2001, 5-6. p.
- HAUSNER Gábor (2016): A halhatatlanság koszorúja. Zrínyi Miklós, a költő, államférfi és katona emlékezete. In: *Muratáj*, 1-2. sz. 105-131. p.

- HORVÁTH Sándor (1942): *Alsólendva múltja és jelene. Alsólendva, Balkányi Ernő Könyvnyomdája, 30-31. p.*
- KISS Ernő: *Mikor lett Zrínyi Miklós Zala főispánja? 209-210. p. Forrás: https://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/4774/EM1902_4_010_KissErno-MikorLett (Letöltve: 2020. 03. 21.)*
- KOVÁCS Attila (2001): *Konferencia a Zrínyiekről. In: Népújság, 45. évf. 37. sz. 9. p.*
- LENDVAI KEPE Zoltán (2018): *Lendvai évszázadok. Lendava, Lendva, Galérija-Muzej; Galéria-Múzeum, A Bánffyak kora című fejezet: 17-25. p.*
- PADÁNYI József (2016): *A Zrínyiek nyomában. In: Muratáj, 1-2. sz. 94-104. p.*
- SZOLARICS NAD Klára (2019): *Idén Máriagyúd, majd a Zrínyiek nyomában: Szigetváron. In: Népújság, 60. évf. 27. sz. 16-17. p. Forrás: , <https://issuu.com/nepujsg/docs/2716nepujslow>. (Letöltve: 2020. 03. 19.)*
- TANTALICS Béla (1988): *Lendva kulturális emlékei a 16. sz. második feléből. Lenti, Zala Megyei Levéltár, 28. p. ; 32-33. p. ; 56-57. p.*
- TANTALICS Béla (2009): *A Bánffy család szellemi hagyatéka. Lenti, Lenti Honismereti Egyesület, 67. p.*
- TÓTH Sándor (1996): *Képek a török korból és a rátkai lesvetés. In: Naptár 1997, 100-107. p.*
- VARGA József (2001): *A lendvai vár kapitánya. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.*
- VARGA Szabolcs (2017): *Szigetvári Zrínyi Miklós – Nikola Šubić Zrinski. A horvát–magyar közös múlt újragondolása a 21. században. In: Magyar Tudomány, 178. évf. 12. sz. 1632–1643 p. Forrás: https://mersz.hu/hivatkozas/matud_88#matud_88. (Letöltve: 2020. 03. 12.)*
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2003): *A Zrínyiek nyomában. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület.*
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2009): *Tragom Zrinskih. Zagreb, Horvátországi Magyar Tudományos és Művészeti Társaság/Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj.*
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2014): *Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér halálának 350. évfordulója. In: Naptár 2015, 100-111. p.*
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2010): *A muravidéki magyar könyvek világa. Pilisvörösvár-Lendva, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság, A Zrínyi főúri dinasztia kettős, horvát-magyar identitása című fejezet: 160-171. p.*
- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2019): *Kult Zrinskih danas u hrvatskom, mađarskom i slovenskom graničnom področju. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa*

Čakovec-Sisak, 26.i.27. X. 2018. godine. In: Zrinski – od bribirskih Šubića do čakovečkih Zrinskih (1102.-1347.-1546.-1671.-1703.). Čakovec, Zrinska Garda Čakovec, 32-40. p.

- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2001, 2005, 2007, 2017, 2019): Epilógus, gróf Zrínyi Péternek, (vers). In: *Lindua*, 1. évf. 2/3. sz. 106 p. (2007). ; Csáktornyára vezető út. Zrínyi Miklós költő emlékére, (vers) In: *Pannon Tükör*, 20. évf. 2. sz., 12. p. (2005).; *A zrínyifalvi erdő titka*, (novella); In: *Irodalomismeret*, 12. évf. 3-4. sz. 22. p. (2001), In: *A szív akkumulátora*. Pilisvörösvár, Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, 2017, 129-140. p. ; *Zrínyi-versek* In: *Enigma*. Lendva, Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, 2019, 22-33. p.

- ZÁGOREC-CSUKA Judit (2020): *A Zrínyi-kultusz napjainkban a magyar, horvát és szlovén határsávban*. Pilisvörösvár-Lendva, Muravidék baráti Kör Kulturális Egyesület-Muravidéki Magyar Tudományos Társaság.

POVZETEK

Kult dinastij Zrinski in Bánffy v Lendavi

Pričujoča študija predstavlja uradna in organizirana znamenja kulta dinastij Bánffy in Zrinski v Sloveniji, v Prekmurju, v Lendavi in okolici, kjer živijo Madžari. To velja tudi za predhodnice madžarske književnosti in kulturne dediščine tam živečih ljudi, predvsem na odnose med dinastijo Bánffy iz Dolnje Lendave in dinastijo Zrinskih iz Čakovca. Kult se je uveljavil na področju književnosti, kulture in vojskovanja v 16. in 17. stoletju. Kult obeh dinastij se prezentira večinoma v objavljenih novinarskih, literarnih in znanstvenih delih ter v kulturnih in izobraževalnih programih, ki so jih izvajali in jih še danes izvajajo v Lendavi in okolici. Kult krepi tudi identiteto pripadnikov madžarske narodnosti v Prekmurju. Študija zajema tudi komemoracije in mednarodne konference, ki so potekale v Lendavi. Kult se nanaša tudi na strokovna potovanja, organizirana v okviru izobraževanja v spominske kraje Zrinskih - v Čakovec in njegovo okolico. V drugi polovici 16. stoletja so bila to najpomembnejša aristokratska središča madžarske kulture na zahodnih koncih države. V naši regiji je bilo živahno kulturno življenje na dvoru družine Zrinskih v Čakovcu in družine Bánffy v Dolnji Lendavi. Najdemo lahko podrobne informacije in zanesljive podatke o kulturni zagovorniški in mecenski dejavnosti Bánffyjevih, ki igrajo izjemno pomembno vlogo v okviru srednjeveške madžarske hierarhije oblasti. V Bánffyjevem dnevniku je tudi nekaj zapisov o družini Zrinskih. Izvirni izvod dnevnika je danes na voljo v regionalni knjižnici Dániela Berzsenyija v Sombotelu. Kot primer lahko omenimo dnevniški zapis o bitki pri Szigetváru 7. septembra 1566. Drugi vnos opisuje poroko Miklósa Bánffyja iz Dolnje Lendave/Alsólendva z Orsolyo Zrinski 10. decembra 1570 v Nemptyju/v Lentiju. Kot mecena tiskarne Hoffhalter v Dolnji Lendavi lahko omenimo tudi Miklósa Bánffyja, ki si je pozneje zaradi drugih zaslug pridobil pomemben ugled.

V Dolnji Lendavi je bila najpomembnejša bitka proti Turkom 14. oktobra 1603, v njej pa je po zapisih krajevnega zgodovinarja Kálmána Dervaricsa sodeloval tudi grof Juraj (V.) Zrinski s svojimi reševalnimi ekipami. Po pripovedovanju krajevnega zgodovinarja Sándorja Tótha so budni stražarji

lendavskega gradu 6. novembra 1637 v večernem mraku ugledali skupino konjenikov, ki se je bližala gradu. Ni presenetljivo, da je mladi Nikolaj (VII.) Zrinski prosil za sprejem na gradu. Nepričakovani gost je lahko vstopil h grajskemu gospodu Kristófu Bánffyju, ki je takoj videl, da je nekaj narobe. Konec novembra se je Nikolaj Zrinski podal v jurišno bitko ob Muri do Muraszemenyeja, da bi s svojim bratom Petrom potisnil turško vojsko do Kaniže. Toda zaradi premoči Turkov je moral pobegniti, saj so mu le-ti presekali pot do reke Mure pri Murarátki in ga pregnjali. Drugega izhoda ni bilo, galopirali so proti Lendavi.

Ob vstopu v Evropsko unijo sta najprej Madžarska in Slovenija (2004) ter nato Hrvaška (2016) v obmejnem pasu, kjer so narodi in narodnosti od nekdanj živeli v sožitju, vzpostavili nova partnerstva s sosednjimi državami. In na podlagi izročil iz preteklosti so iz skupne preteklosti vzeli pristne zgodovinske vrednote, torej tradicijo Zrinskih in jo začeli nadgrajevati. Nikolaj Zrinski je kot pesnik, politik in vojskovodja navdihoval tudi madžarske pesnike v Prekmurju. Lajos Bence opisuje v svoji pesmi Zrinski gradi nov grad usodo pesnika Nikolaja Zrinskega in postavi vzporednico s svojo manjšinsko usodo. Tudi Judit Zágorec-Csuka je napisala in posvetila več pesmi Nikolaju Zrinskemu Sigetskemu, pesniku Nikolaju Zrinskemu, grofu Petru Zrinskemu in grofici Iloni Zrinski. Omenjene pesmi so objavljene v njenih pesniških zbirkah, revijah Muratáj, Lindua in Pannon Tükör. Zgodovinski roman Józsefa Varge A lendvai vár kapitánya/Kapetan lendavskega gradu je izšel leta 2001 in je postal zelo priljubljen med mladimi bralci. Številni prizori v romanu se nanašajo na življenje in zgodovinsko ozadje dinastije Zrinskih v Čakovcu in dinastije Bánffy v Dolnji Lendavi, njihovih slavni borcev proti Turkom in grajskih kapetanov, kajti zgodba romana se dogaja tudi v 17. stoletju. Kratka zgodba Lászla Gőncza Emlékkoszorú/Spominski venec se dotika tudi družine Zrinskih in tudi v svojem v svojem romanu Határszél/Obrobje meje se sklicuje na družino Zrinskih. Ob 350-letnici izida knjige pesnika in vojskovodje Nikolaja (VII.) Zrinskega z naslovom Sireni Jadranskega morja je Društvo madžarskih literarnih zgodovinarjev septembra 2001 organiziralo konferenco v Lendavi. Slavnostno predavanje z naslovom Sireni Jadranskega morja - Miklós Zrínyi in Péter Zrínyi je imel literarni zgodovinar prof. dr. Iván Sándor Kovács. V zvezi s spominskim letom Zrinskih sta bila oktobra 2016 na predlog Prekmurskega madžarskega znanstvenega društva/Muravidéki Magyar Tudományos Társaság in Zavoda za kulturo madžarske narodnosti/Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet

József Padányi in Gábor Hausner povabljena, da predstavita nove znanstvene raziskave o slavni družini Zrinskih. Generalmajor József Padányi je oktobra 2018 predaval o skrivnostih sablje Nikolaja Zrinskega Sigetskega v Lendavi v Centru Bánffy. Leta 2016 je Népújság, časopis pripadnikov madžarske narodnosti, organiziral za svoje bralce izlet v Szigetvár, kjer so si ob 450. obletnici bitke s Turki ogledali prizorišča bojev, ki jih je vodil in v bojih žrtvoval tudi svoje življenje grof Nikolaj Zrinski Sigetski. Lep primer negovanja kulta je bila organizacija izleta oktobra 2017, ko so učenci dvojezičnih osnovnih šol iz Lendave, Genterovcev in Dobrovnika obiskali Čakovec in okolico in si ogledali zgodovinske znamenitosti, povezane z Zrinskimi. Septembra 2018 so se najboljši bralci Dvojezične osnovne šole I Lendava udeležili programa v okviru Dneva Zrinskih na Dvojezični osnovni šoli Zrínyi Miklós - Nikolaj Zrinski v Murakeresztúru, nato pa so obiskali spominsko mesto Zrínyi-Újvár. V letu 2013 je bila tudi razstava o Zrinskih na Dvojezični osnovni šoli I Lendava in na lendavski dvojezični srednji šoli, ki sta jo šolam ponudili zvezi Zala Megyei Nemzeti Szövetség in Rákóczi Szövetség iz Županije Zala. Kult dinastij Bánffy in Zrinski je prisoten v »današnji« Lendavi in njeni okolici. Kot krajevnozgodovinsko temo ga lahko interpretiramo tudi kot odličen model za ohranjanje madžarske identitete, saj predstavlja literarne, jezikovne, kulturne, zgodovinske, lokalne, politične in nacionalne vrednote. Prekmurski Madžari se zgledujejo po pesniku in vojskovodji Nikolaju (VII.) Zrinskem in njegovi dinastiji, saj so bili njeni člani kljub težki usodi državotvorni, svobodomiselni, avtonomne osebnosti, madžarski in hrvaški plemiči evropskega slovesa in krščanske morale. Ponosni smo na to, da so živeli v soseščini Dolnje Lendave.

KRONOLOGIJA

Hrvatski kulturni centar Zrinski

- **17. 8. 2017. Općina Lendava i Hrvatska kulturna zajednica Pomurje** sklapaju ugovor o korištenju poslovnog prostora u Glavnoj ulici 28, Lendava s dodatnih 66,1 m2.

- **6.9.2017 1. Projekt “Put kočije”** Hrvatski turistički interpretacijski centar – građevinski projekt pripremio Neven Pohajda. 2018. 2. Projekt “Hrvatski kulturni centar Zrinski” građevinski projekt pripremio Neven Pohajda.

- **Zidarske radove izveo GP Vigrad Čentiba.**

2019. obrtnički i završni radovi i montaža opreme i namještaja GP Vigrad, Milivoj Janušić S.P., Inštalacije Milan Gabor, Parketarstvo Stanko Srša, Elmont Lendava, Drago Kovačić i Đanino Kutnjak.

- **2020. građevinski radovi** na uređenju dvorišta projekt Neven Pohajda, izvedba GP Vigrad Čentiba, financiranje Općina Lendava.

- **17.6.2020 - Narudžba za izradu loga HKC Zrinski**

Hrvatsko kulturno društvo Pomurje u Lendavi gradi Hrvatski kulturni centar koji će nositi ime “Zrinski” po poznatoj hrvatskoj ličnosti:

Od 1347. godine obitelj Zrinski gospodari kaštelom Zrin na Zrinskoj gori, a odatle s nasljedstvom i kupnjom proširuju svoje posjede na teritorij između Une i donje Kupe. Kroz nekoliko naraštaja članovi obitelji isticali su se u borbama s Turcima koji su nakon osvajanja Bosne (1463.) počeli upadati u njihove posjede. Najboljim se pokazao knez Nikola IV kojemu je kralj Ferdinand I. za zasluge i dug dodijelio Međimurje. Nikola IV postao je glavni zapovjednik jugozapadnog dijela Ugarske (desno od Dunava).

Ključna osoba je stoga Nikola Zrinski VII po kojem će dom i dobiti ime.

- Legenda

Zanimljiva legenda o Nikoli Zrinskom VII vezana je uz njegovu smrt, a govori da je Zrinski umro dok je lovio vepra kojeg je trebao ubiti, ali u isto vrijeme postoje kontroverze da su ga zapravo ubili politički protivnici, a ne vepar jer vepar nije mogao ubiti tako moćnog zapovjednika kao Nikola Zrinski. U turbulentnim danima i tjednima koji su uslijedili nakon Varšavskog mira u redovima disidenata, Nikola je 18. studenoga 1664. umro, pod nejasnim okolnostima, u lovu na vepra. Dogodilo se u blizini međimurskog naselja Gornji Kuršanec, južno od Čakovca, na području lovišta Kuršanečki lug. Postoje sumnje da je ubijen po nalogu bečkog suda, ali je sve zataškano i prikazano kao smrt ranjene divlje svinje. Zrinsko-frankopanska urota je njegovom smrću izgubila vođu.

- Marijan Mirt - nagrađivani kipar

Za potrebe Hrvatskog centra i promocije Stručno povjerenstvo za izbor spomenika Nikoli Zrinskom odabralo je kiparsku kompoziciju Marijana Mirta. Bista Zrinskog stajala bi u kulturnom centru, priču o kiparskoj kompoziciji i njenoj ulozi preuzeli smo Marijan i ja (Ninoslav) i dogovorili smo se da napravimo turističku točku s bistom i veprom umjesto obične biste, vepar bi bio dovoljno velik kip uz kojeg se posjetitelji mogu fotografirati i zajahati ga. Ovdje je važno istaknuti da krećemo od anegdote s razlogom da posjetiteljima možemo ispričati zanimljivu priču o tome kako je Nikola Zrinski umro a potom se posjetitelji mogu fotografirati na vepriu.

- Logotip - Uloga ilustratora i ciljevi

Sada kada smo uspostavili neki kontekst što će se točno događati i tko su uključeni ljudi, moramo se dotaknuti ilustracija/logotipa, za sam centar želimo prikazati ilustraciju Zrinskog kako jaše vepra. Naime, želimo djelomično provocirati oko anegdote (jahanje vepra ukazuje na to da Nikola nije uginuo pod veprom već dominira njime) i na taj način njegovoj priči dati drugačiji završetak.

Također, čin jahanja se tada lijepo povezuje sa samom bistom koja će stajati u dvorištu i tako cijela priča završava u krug.

- ilustracija se stilski može izvesti iz dostavljenog predložka (Ivan Cankar)

- ilustracija ili karikatura ne smije biti previše komična niti obezvrjeđivati težinu povijesne osobe
- ilustracija treba prikazati vepra kao moćnu borbenu životinju, kao da je jaše najveći vojskovođa (umjesto konja)
- Ilustracija bi trebala biti crno-bijela ako je moguće, ili snimljena crno-bijelo prije slikanja.

Ninoslav Kutnjak

- 1.12.2020. Logotip HKC Zrinski izradio Peter Orban

- 17.7.2020. Ponuda za izradu spomenika Nikoli Zrinskom VII Čakovečkom

Nakon obilaska lokacije Hrvatskog kulturnog centra Zrinski, Glavna ulica 28, Lendava, odredio sam optimalnu mikrolokaciju spomenika Nikoli Zrinskom VII., Zgrada i dvorište imaju status nepokretne kulturne baštine.

Na pozornici bi stajala brončana bista Nikole Zrinskog VII, a na prilaznoj rampi pozornice u dvorištu Hrvatskog kulturnog doma Zrinski brončani vepar. Osnova spomenika bila bi u obliku kvadrata (na 140 cm/š 55 cm/g 45 cm), a najpogodniji temeljni materijal bio bi monolitni bijeli kamen.

Na postolju bi bila brončana bista (u 80 cm / š 55 cm / g 45 cm). Skulptura Nikole Zrinskog VII bit će prilično slobodno modelirana, mislim na ekspresionističke skulpture. Oblikovana forma smirila bi se klasičnim postoljem. Vepar je dio umjetničke instalacije starograđanskog dvorišta zgrade iz 19. stoljeća čija će namjena biti kulturni turizam. Izradit će se od bronce (d 100 cm, 65 cm) dijelom za pozadinu, dijelom za trošak bronce i za predimenzioniranje u korelaciji sa Zrinskim. Unatoč tome što ga je ubio vepar, Zrinski je i danas živ. To znači da životinje / opasnosti ne moraju biti prikazane jako velike.

Marijan Mirt

-20.1.2021 Izvršni odbor HKD Pomurje je na 6. / dopisnoj / sjednici potvrdio narudžbu za izgradnju spomenika Nikoli Zrinskom VII po ponudi.

- Marijan Mirt - Osobni podaci:

Datum rođenja: 29. kolovoza 1975. Adresa: Cankarjeva 26, 2000 Maribor, Slovenija Telefon: +386 (0) 41 274 004 Web stranica: www.mirt.si Status: Samozaposlen u kulturi - kipar i slikar Obrazovanje: 1994. - 9., Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu / zvanje: magistar odgoja likovne kulture mag. umjetnost. 1990. - 94., Srednja škola za dizajn u Zagrebu / zvanje: kiparica Članstvo: 2008., ZDLSU (Društvo slovenskih likovnih umjetnika), član 2006., ULUPUH (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika primijenjenih umjet-

nosti), član 2003., DLUM (Likovno društvo Umetnikov Maribor) Član / 2011. - 2018. Potpredsjednik Priznanja i nagrade: 2020. - Jakopičeva nagrada (Ljubljana, Slovenija) 2020. - Otkupna nagrada EX-tempore Ptuj / skulptura # kurent2020 (Ptuj, Slovenija) 2019. DLUM Award 1919. Maribor, Slovenija) 2018. - Nagrada DLUM 2018. (Maribor, Slovenija) 2017. - Zlatna medalja za kiparstvo na "Salon des Beaux Arts 2017" Louvre (Pariz, Francuska) 2017. - DLUM nagrada 2017. (Maribor, Slovenija) 2013. - DLUM 2013. - DLUM (Maribor, Slovenija)

- Stručno povjerenstvo za izbor, motive, grafička i likovna rješenja Hrvatskog kulturnog doma Zrinski i izbor spomenika Nikoli Zrinskom. Stručnu komisiju čine:

1. Dubravko Baumgartner, akademski slikar-ravnatelj Galerije-muzejskog zavoda Lendava
2. Maša Hrustek Sobočan, dipl. povijesti umjetnosti, viša kustosica-ravnateljica Muzeja Međimurja, Čakovec.
3. Ninoslav Kutnjak, dipl. grafičke tehnologije - direktor proizvoda Iconomi, Ljubljana.
4. dr. Milan Bošnjak, posebni savjetnik za pitanja hrvatske nacionalne manjine u inozemstvu - Središnji državni ured za Hrvate izvan RH, Zagreb.
5. Đanino Kutnjak, predsjednik HKD Pomurje.

- 11.6.2021. svečano otvorenje Hrvatskog kulturnog doma Zrinski u Lendavi

Hrvatski kulturni centar Zrinski otvorila je državna tajnica Ministarstva kulture RS Ignacija Fridl Jarc zajedno s hrvatskim ministrom prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine Darkom Horvatom. Prostorima Hrvatskog kulturnog centra Zrinski upravlja Hrvatsko kulturno društvo Pomurje koje je prošle godine proslavilo 15 godina djelovanja i ima status udruge od posebnog društvenog značaja. Prostoru udruge koji su namijenjeni druženju i kulturnim događanjima nalaze se u staroj gradskoj jezgri i smješteni su u zaštićenoj zgradi iz 18. stoljeća. Događaji u prostorijama kulturnog centra bit će važan doprinos jačanju veza između pripadnika hrvatske zajednice u Sloveniji, ali i veza s domovinom.

- Dvije izložbe, Nikola Zrinski Sigetski i Nikola Zrinski Čakovečki,

postavljene su povodom svečanog otvorenja u Centru Zrinski kao rezultat suradnje Muzeja Međimurja i Galerije – Muzeja Lendava.

Odabir odgovarajuće tipografije i izrada natpisa “Zrinski” prema dimenzijama natpisne ploče na pročelju Hrvatskog kulturnog centara Zrinski.

Razmišljajući i zamišljajući bočne ploče, odlučili smo se za pleksiglas jer ima dobru postojanost i relativno je moderan. Dakle, usprkos tradicionalnoj grafici, htjeli smo je kombinirati s modernim materijalima, pa čak govorimo o pozadinskom osvjetljenju pleksiglasa (kabel je dostupan i to bismo mogli djelomično osvijetliti). Što se grafike pročelja tiče, mislio sam na neku apstraktnu teksturu, možda neke poteze poput drvoreza, ili tekture trave i neba (trava dolje, nebo iznad), ukratko apstrakcija koja ne odvlači pažnju niti previše upada, a stvara ambijent. Što se tiče tipografije, predlažem neku starinsku tipografiju sa serifima na kojoj bi se vidjelo bilo kakvo oštećenje ili poteze drvoreza (prilično minimalno, do te mjere da nije sirast).

- postavljanje logotipa na predviđene ploče

- odabir boje prema pozadini, smještaju i tehnici logotipa

- izrada popratnih tekstura ili grafika koje se pojavljuju na bočnim pločama

Ninoslav Kutnjak

- Grafiku na ploči izradila je Anja Kohek.

- 6.9.2021. Mramorna spomen-ploča u spomen na pjesnika i dinastiju Zrinskih

Plan postavljanja spomen-ploče u spomen na pjesnika i dinastiju Zrinskih koju postavljaju prekmurski Mađari. (Muravidéki Magyar Tudományos Társaság; Lendva Községi Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség; Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva; Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség i Občina Lendava/Lendva Község)

- Tekst spomen ploče:

A Bánffy és a Zrínyi főúri családok hagyományosan jó kapcsolatának, valamint a költő és hadvezér Zrínyi Miklós és öccse, Péter 1637. november 6-án tett „váratlan látogatásának” emlékére, amikor a törökök elől menekülve Bánffy Kristóf atyai oltalmat biztosított számukra a lendvai várban.

U spomen na suradnju plemićkih obitelji Bánffy i Zrinjski. Kristóf Bánffy ugostio je 6. studenoga 1637. u Dolnjoj Lendavi pjesnika i vojskovođu Nikolu Zrinjskog i njegovog mlađeg brata Petra. Kristóf Bánffy je 6. studenoga 1637. pružio utočište neočekivanim posjetiteljima lendavskog kaštela, odnosno pjesniku, vojskovođi i hrvatskom banu Nikoli Zrinskom i njegovom mlađem bratu Petru koji su bježali pred Turcima. Njegova gesta ukazuje na tradicionalno dobar odnos između dviju plemićkih obitelji.

Grafiku na mramornoj spomen-ploči pripremio je Péter Orbán.

Mramornu spomen ploču izradio je klesar Vinko Kramar.

Simpozij zajednički organiziraju:

Udruga Prekmurskih mađarskih znanstvenika i istraživača / Muravidéki Magyar Tudományos Társaság i Hrvatsko kulturno društvo Pomurje. Simpozij je planiran kada za to budu uvjeti, u svibnju 2022. godine u prostorijama Gradske vijećnice Općine Lendava.

S obzirom da je simpozij manja konferencija, planirali smo imati tri predavača iz tri susjedne države (Slovenija, Hrvatska, Mađarska):

- dr. Judit Zágorec-Csuka iz Lendave
- prof. dr. József Padányi iz Budimpešte
- prof. Aleksej Milinović iz Preloga

Naziv međunarodnog simpozija: Kult Zrinskih u Lendavi - "Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave i dinastije Zrinskih iz Čakovca u 16. i 17. stoljeću". Koordinator simpozija: **dr. Judit Zágorec-Csuka**

Kronologiju je napisao Đanino Kutnjak

KRONOLOGIJA

Hrvaškega kulturnega centra Zrinski

- **17. 8. 2017** - **Občina Lendava in Hrvaško kulturno društvo Pomurje** skleneta pogodbo o uporabi poslovnih prostorov na Glavni ulici 28 v Lendavi za dodatnih 66,1 m².

- **6. 9. 2017** - **1. projekt z naslovom »Pot kočije«** - Hrvaški turistični interpretacijski center, gradbeno-izvedbeni projekt izdelal Neven Pohajda.

- **2018** - **2. projekt** Hrvaški kulturni center Zrinski, gradbeno-izvedbeni projekt izdelal Neven Pohajda. Rušenje obstoječih objektov in zidarska dela opravil GP Vigrad Čentiba.

- **2019** - Obrtniška in zaključna dela ter montaža opreme in pohištva, izvajalci GP Vigrad, Milivoj Janušić S.P., Inštalacije Milan Gabor, Parketarstvo Stanko Srša, Elmont Lendava, Drago Kovačić in Đanino Kutnjak.

- **2020** - Gradbena dela, obnova dvorišča; projektant Neven Pohajda, izvedba GP Vigrad Čentiba, financiranje s strani Občine Lendava.

- **17. 6. 2020** - **Naročilo izdelave logotipa HKC Zrinski**

Hrvaško Kulturno društvo Pomurje v Lendavi gradi Hrvaški kulturni center, ki se bo imenoval "Zrinski" po znameniti hrvaški osebnosti.

Rodbina Zrinskih je od leta 1347 gospodarila na gradu Zrin na Zrinski gori in od tam z nakupi in dedovanji širila svoje posesti na ozemlje med Uno in spodnjo Kolpo. Člani rodbine so se skozi več generacij odlikovali v bojih proti Turkom, ki so po zavzetju Bosne (1463) začeli vpadati na njihove posesti. Pri tem se je najbolj izkazal knez Nikolaj IV., ki mu je za zasluge in povračilo vloženih lastnih sredstev kralj Ferdinand I. podelil Medžimurje. Nikolaj IV. je postal glavni vojaški poveljnik v jugozahodnem delu Ogrske (desno od Donave). Ključna oseba je torej Nikolaj Zrinski VII., po katerem se bo imenoval tudi dom.

- Legenda

Zanimiva legenda, povezana z Nikolajem Zrinskim VII., se dotika njegove smrti. Zrinski naj bi umrl med lovom na merjasca, ki naj bi Zrinskega ubil, vendar obstajajo polemike, da so ga dejansko ubili politični nasprotniki in ne merjasec, ker merjasec že ne bi mogel ubiti tako mogočnega poveljnika, kot je bil Nikolaj Zrinski. V nemirnih dneh in tednih, ki so sledili varšavskemu miru v vrstah disidentov, je Nikolaj Zrinski 18. novembra 1664 v nejasnih okoliščinah umrl med lovom na merjasce. Zgodilo se je v bližini medžimurskega naselja Gornji Kuršanec, južno od Čakovca, na območju lovišča Kuršanski log. Obstajajo sumi, da je bil ubit po ukazu dunajskega sodišča, a je bilo vse zakrito in prikazano kot smrt zaradi napada ranjenega divjega prašiča. Zrinsko-frankopanska zarota je z njegovo smrtjo izgubila svojega vodjo.

- Marijan Mirt - nagrajen kipar

Za potrebe hrvaškega centra in promocije je Strokovna komisija za izbor spomenika Nikolaju Zrinskemu izbrala kiparsko kompozicijo Marijana Mirta. Kip Zrinskega bo stal v samem kulturnem centru. Vlogo okrog kipa sva prevzela Marijan in jaz (Ninoslav) in sva se dogovorila, da namesto preprostega doprsnega kipa ustvarimo turistično točko z merjascem, na način, da bi bil merjasec dovolj velik kip, na katerem se obiskovalci lahko fotografirajo in ga tudi zajahajo.

Tukaj je pomembno poudariti, da izhajamo iz legende z namenom, da lahko obiskovalcem posredujemo zanimivo zgodbo o tem, kako je Nikolaj Zrinski umrl in nato se obiskovalci lahko na merjascu tudi fotografirajo.

- Logotip - Vloga Ilustratorja in cilji

Ko smo vzpostavili kontekst, kaj natančno se bo dogajalo in kdo so vključene osebe, se moramo dotakniti še ilustracije. Za sam center želimo prikazati ilustracijo Zrinskega, kako jaha na merjascu. S tem namreč želimo delno izzvati vsebino legende (jahanje merjasca nakazuje, da Nikolaj Zrinski ni umrl pod merjascem, temveč dominira nad njim) in na ta način dati njegovi zgodbi drugačen konec.

Prav tako se akt ježe na merjascu nato lepo naveže na sam kip, ki bo stal na

dvorišču in tako se celotna zgodba zaokroži.

Vizualna izhodišča:

- ilustracija lahko stilistično izhaja iz posredovane predloge (Ivan Cankar),
- ilustracija ali karikatura ne sme biti preveč komična, ne sme razvrednotiti teže te zgodovinske osebnosti,
- ilustracija naj prikaže merjasca kot mogočno, na bojpripravljeno žival, takšno, kot bi jo jahal največji poveljnik namesto konja,
- ilustracija naj bo črno-bela, če je le mogoče, ali pa naj bo v črno-beli varianti pred barvanjem.

Ninoslav Kutnjak

- 1. 12. 2020 - Logotip HKC Zrinski je izdelal Peter Orban.

- 17. 7. 2020. Ponudba za izdelavo spomenika Nikolaju Zrinskemu VII, Čakovskemu

Po ogledu lokacije Hrvaškega kulturnega centra Zrinski na Glavni ulici 28 v Lendavi sem določil optimalno mikrolokacijo postavitve spomenika Nikolaju Zrinskemu VII. Stavba in dvorišče imata status nepremične kulturne

dediščine. Bronasta doprsna skulptura Nikolaja Zrinskega VII. bi stala na odru, bronast merjasec pa na pristopni rampi odra na dvorišču Hrvaškega kulturnega centra Zrinski. Podlaga spomenika bi bila izvedena v obliki kvadra (v 140 cm/š 55 cm/g 45 cm). Najprimernejši material za podstavek bi bil monolitni bel kamen. Na postamentu bi bila bronasta doprsna skulptura (v 80 cm/š 55 cm/ g 45 cm). Skulptura Nikolaja Zrinskega VII. bo precej svobodno modelirana, v mislih imam bolj ekspresionistično skulpturo.

Oblikovana forma bi se umirila s klasičnim podstavkom. Merjasec bo del umetniške instalacije na starem meščanskem dvorišču stavbe iz 19. stoletja, njen namen pa bo kulturni turizem. Izdelana bo v bronu (d 100 cm, v 65 cm), delno zaradi ozadja, delno zaradi stroškov bronu in da bo predimenzionirana v korelaciji z Zrinskim. Kljub temu, da ga je merjasec pokončal, Zrinski živi še danes, kar pomeni, da živali ni potrebno prikazati zelo velike.

Marijan Mirt

- 20. 1. 2021 - Izvršni odbor HKD Pomurje je na 6./dopisni/ seji potrdil naročilo izdelave spomenika Nikolaju Zrinskemu VII. Po prejeti ponudbi.

- Marijan Mirt (Osební podatki)

Rojstni datum: 29. 08. 1975, naslov: Cankarjeva 26, 2000 Maribor, Slovenija. Telefon: +386 (0) 41 274 004, internetna stran: www.mirt.si, status: samozaposlen v kulturi - kipar in slikar. Izobrazba: 1994-99 Akademija likovnih

umetnosti v Zagrebu, naziv: magister edukacije likovne kulture mag. art. 1990-94. Srednja Šola za oblikovanje in design v Zagrebu, naziv: kiparski oblikovalec. Članstva: 2008 - ZDLSU (Zveza društev slovenskih likovnih umetnikov), 2006 - ULUPUH (Hrvaško združenje likovnih umetnikov uporabne umetnosti), 2003 - DLUM (Društvo likovnih umetnikov Maribor), 2011 - 2018 podpredsednik. Priznanja in nagrade: 2020 - Jakopičevo priznanje (Ljubljana, Slovenija), 2020 - odkupna nagrada EX-tempore Ptuj / skulptura Kurent 2020 (Ptuj, Slovenija), 2019 - nagrada DLUM, 2019 (Maribor, Slovenija), 2018 - nagrada DLUM 2018 (Maribor, Slovenija), 2017 - zlata medalja za kiparstvo na "Salonu des Beaux Arts 2017" Louvre (Paris, Francija), 2017 - nagrada DLUM 2017 (Maribor, Slovenija), 2013 - nagrada DLUM 2017 (Maribor, Slovenija).

- Strokovna komisija za izbor motiva, grafične in likovne rešitve Hrvaškega kulturnega doma Zrinski in izbor spomenika Nikolaju Zrinske-mu. Strokovno komisijo sestavljajo:

1. Dubravko Baumgartner, akademski slikar - direktor Galerije-Muzeja Lendava,
2. Maša Hrustek Sobočan, univ. dipl. umetnostna zgodovinarica, višja kustosinja, direktorica Muzeja Medžimurja Čakovec,
3. Ninoslav Kutnjak, dipl. inž. grafične tehnologije - produktni direktor Iconomi, Ljubljana,
4. Dr. Milan Bošnjak, svetovalec s posebnim položajem za vprašanja hrvaške narodne manjšine v zamejstvu - Centralni državni urad za Hrvate v zamejstvu in po svetu, Zagreb,
5. Đanino Kutnjak - predsednik HKD Pomurje.

- 11. 6. 2021 - Slavnostna otvoritev Hrvaškega kulturnega centra Zrinski v Lendavi

Hrvaški kulturni center Zrinski je svečano odprla državna sekretarka Ministrstva za kulturo RS Ignacija Fridl Jarc skupaj s hrvaškim ministrom za prostorsko ureditev, gradbeništvo in državno imetje Darkom Horvatom. S prostori Hrvaškega kulturnega centra Zrinski upravlja Hrvaško kulturno društvo Pomurje, ki je lani praznovalo 15 let delovanja in ima status društva s posebnim družbenim pomenom. Prostori društva, ki so namenje-

ni druženju in kulturnim prireditvam, se nahajajo v starem mestnem jedru in so v zaščiteni zgradbi iz 18. stoletja. Dogajanje v prostorih kulturnega centra bo pomembno prispevalo h krepitvi vezi med pripadniki hrvaške skupnosti v Sloveniji in matičnim narodom. Ob svečanosti otvoritve v Centru Zrinski sta bili postavljeni dve razstavi, in sicer o Nikolaju Zrinskem Sigetskem in Nikolaju Zrinskem Čakovskem. Razstavi sta bili plod sodelovanja med Muzejem Medžimurja in Galerijo – Muzejem Lendava. Izbor primerne tipografije in izdelava napisa “Zrinski” po dimenzijah table na pročelju Hrvaškega kulturnega centra Zrinski. Razmišljanje in ideje o stranskih tablah: za pleksi steklo smo se odločili, ker je trajno in je relativno moderno. Torej smo kljub tradicionalni grafiki želeli kombinirati z modernimi materiali, ob tem smo se celo pogovarjamo, da bi bilo pleksi steklo od zadaj osvetljeno (kabel je na voljo in bi zadevo delno lahko osvetlili). Kar zadeva stranske grafike, sem razmišljal o neki abstraktni teksturi, mogoče o kakšnih potezah, kot se pojavljajo pri lesorezih, ali o teksturi s travo in nebom (spodaj trava, zgoraj nebo), skratka gre za abstrakcijo, ki ni moteča ali preveč vpadljiva in ustvarja ambient. Kar zadeva tipografijo, predlagam kakšno starinsko tipografijo s serifi, na kateri bi se poznale kakšne poškodbe ali poteze lesoreza (čisto minimalno, do te mere, da ni cheezy):

- umestitev logotipa na predvidene table,
- izbor barve glede na ozadje, umestitev in tehniko logotipa,
- izdelava spremnih tekstur ali grafik, ki se pojavljajo na stranskih tablah.

Ninoslav Kutnjak

- Grafiko na tabli je izdelala Anja Kohek.

- 6. 9. 2021 - Spominska plošča iz marmorja v spomin pesniku in dinastiji Zrinskih

Načrt za postavitev spominske plošče v spomin pesniku in dinastiji Zrinskih, ki jo postavijo prekmurski Madžari. (Muravidéki Magyar Tudományos Társaság; Lendva Községi Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség; Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva; Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség in Lendva Község/Občina Lendava)

- Tekst spominske plošče:

A Bánffy és a Zrínyi főúri családok hagyományosan jó kapcsolatának, valamint a költő és hadvezér Zrínyi Miklós és öccse, Péter 1637. november 6-án tett „váratlan látogatásának” emlékére, amikor a törökök elől menekülve Bánffy Kristóf atyai oltalmat biztosított számukra a lendvai várban.

V spomin na sodelovanje plemiških družin Bánffy in Zrinski. 6. novembra 1637 je Kristóf Bánffy v Dolnji Lendavi gostil pesnika in vojskovodjo Nikolaja Zrinskega ter njegovega mlajšega brata Petra. 6. studenog 1637. Kristóf Bánffy ponudio je utočište neočekivanim posjetiteljima u lendavskom dvorcu, naime pjesniku, vojskovođi i hrvatskom banu Nikoli Zrinskom i njegovom mlađem bratu Petru, koji su bježali od Turaka. Njegova gesta ukazuje na tradicionalno dobar odnos dviju plemićkih obitelji.

**Grafiko na marmorni spominski plošči je pripravil Péter Orbán.
Spominsko ploščo iz marmorja je napravil kamnosek Vinko Kramar.**

- Simpozij organizirajo:

Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev/Mura-vidéki Magyar Tudományos Társaság in Hrvaško kulturno društvo Pomurje. Simpozij je načrtovan v času, ko bodo razmere za to primerne, predvidoma maja 2022 v prostorih Mestne hiše Občine Lendava. Glede na to, da bo simpozij manjša konferenca, smo načrtovali, da bodo izvajalci trije predavatelji iz treh sosednjih držav (Slovenija, Hrvaška, Madžarska), torej:

- dr. Judit Zágorec-Csuka iz Lendave,
- prof. dr. József Padányi iz Budimpešte,
- prof. Aleksej Milinović iz Preloga.

Naslov mednarodnega simpozija: Kult Zrinskih v Lendavi – »Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave in dinastije Zrinskih iz Čakovca v 16. in 17. stoletju«. Koordinatorica simpozija je **dr. Judit Zágorec-Csuka**.

Kronologijo izvajanja projekta je pripravil Đanino Kutnjak

KRONOLÓGIA

A Muravidéki Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Központjának kronológiája

- **2017. 8. 17.** Lendva Község és a Muravidéki Horvát Kulturális Egyesület szerződést köt Lendván a Fő utca 28. szám alatti üzlethelyiség használatára, amely 66,1 m² nagyságú.

- **2017. 09. 06. 1. Projekt: „A kocsi útja”** elnevezésű Horvát Turisztikai Központ építésének a tervét Neven Pohajda készítette el.

- **2018. 2. Projekt:** A Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Központjának építési és kivitelezési projektjét Neven Pohajda készítette el. Az építési, bontási és kőműves munkákat pedig a csentei GP Vigrad vállalat végezte.

- **2019.** A kivitelezési és befejezési munkákat, valamint a berendezések és bútorok beszerelését a GP Vigrad, Milivoj Janušić s.p vállalat, az installációkat Milan Gabor, Stanko Srša, Elmont Lendava, Drago Kovačić és Đanino Kutnjak végezték.

- **2020.** Az udvar felújításának építési munkái, projekt-tervező Neven Pohajda, kivitelező a csentei GP Vigrad Vállalat, finanszírota Lendva Község.

- **2020. 06. 17** Megrendelés – a HKE Zrínyi Központja Zrínyi-logója elkészítésére. A Muravidéki Horvátok Kulturális Egyesülete Lendván kulturális központot épít, amelyet „Zrínyiről” nevez el, aki híres horvát történelmi személyiség volt

- **1347-től**

a Zrínyi család uralta a Zrin-hegységen megépült Zrin-kastélyt, és onnan vásárlások és örökségek révén kiterjesztették birtokaikat az Una és az alsó Kolpa közötti területre is. A család tagjai több nemzedéken keresztül jelkeskedtek a török elleni harcokban, akik Bosznia meghódítása (1463) után

kezdték el behatolni birtokaikra. Ezeknek a megvédésében Zrínyi (IV.) Miklós gróf bizonyult a legjobbnak, ezért I. Ferdinánd király az érdemeiért és saját vagyonának visszaszolgáltatásáért Muraközt adományozta neki. Így Zrínyi (IV.) Miklós lett Magyarország délnyugati részének (a Duna jobb oldalán) főparancsnoka.

- A család kiemelkedő személye mégis Zrínyi (VII.) Miklós volt, akiről a Horvát Otthont is elneveztük Lendván.

A varsói békét követő viharos napokban és hetekben Zrínyi Miklós, a költő és a hadvezér, 1664. november 18-án tisztázatlan körülmények között egy vaddisznóvadászat során halt meg. Ez Gornji Kuršanec (Felső-Zrínyifalva) település közelében történt Muraközben, Csáktornyától délre, a kuršaneci erdő vadászterületén. Fennáll a gyanú, hogy a bécsi udvar parancsára ölték meg, de mindent eltussoltak, így egy megsebesült vaddisznó okozta a halálát. A Zrínyi-Fangepán összeesküvést követően a Zrínyiek hanyatlása is bekövetkezett.

- Marijan Mirt - díjnyertes szobrász

A Zrínyi Központ emlékművének kiválasztásával foglalkozó szakértői bizottság Marijan Mirt szoborkompozícióját választotta ki. Zrínyi szobrát a kulturális központban akartuk elhelyezni. A szobrok történetét és szerepüket Marijan Mirt szobrásszal és együtt vettük át, és abban állapodtunk meg, hogy az egyszerű mellszobor helyett egy vaddisznóval ellátott szoborkompozíciót, illetve arra vonatkozó turistahelyet alakítunk ki. Azt is eldöntöttük, hogy a vaddisznó szobra kellően nagy szobor lesz, amelynél fotózkodhatnak a látogatók és meg is lovagolhatják a vaddisznót.

Itt fontos kiemelnem azt is, hogy egy anekdotából indulunk ki, amely alapján egy érdekes történetet tudunk elmesélni Zrínyi Miklós haláláról a látogatóknak, akik azt követően majd fotókat is készítenek a vaddisznónál.

- Logó – az illusztrátor szerepe és a kitűzött célok

Amikor megbeszéltük, hogy pontosan mit szeretnénk elmondani és ebben a kultikus történetben kik legyenek érintve, illusztrációkkal is ábrázolni szerettük volna az elképzeléseinket. A Zrínyi Központ népszerűsítésére egy

vaddisznót lovagló Zrínyit szeretnünk volna ábrázolni, s ezzel provokálni akartunk az anekdota alapján is (a vaddisznó lovaglása azt jelzi, hogy Zrínyi Miklós nem a vaddisznótól halt meg, hanem uralja azt), és ezzel más befejezést szeretnünk volna adni a történetének.

Emellett a lovaglás is szépen kapcsolódik magához a szoborhoz, amely az udvaron áll, és így az egész történet körkörösen véget ér.

- A vizuális háttér jelentősége:

- Az illusztráció stilisztikailag a sablonból érthető meg (Ivan Cankar),
- az illusztráció vagy a karikatúra ne legyen túl komikus, és ne értékelje le ennek a történelmi alaknak a súlyát,
- az illusztráción a vaddisznót hatalmas harci állatként kell ábrázolni, mint ha a legnagyobb parancsnok lovagolná meg (ló helyett) az állatot,
- az illusztráció lehetőleg fekete-fehér legyen, vagy festés előtt fekete-fehérben legyen rögzítve.

Ninoslav Kutnjak

- 2020. 12. 01. A HKE Zrínyi Központjának a Zrínyi-logóját Orbán Péter, lendvai grafikus készítette.

- 2020. 7. 17. Ajánlat a csáktornyai Zrínyi (VII.) Miklós emlékművének megépítéséhez

Lendván, a Fő utca 28 alatt működő Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Központját meglátogatva, felmértem a helyi lehetőségeket és úgy döntöttem, hogy a Zrínyi-emlékmű ideális helye a kultúregyesület udvara volna, amely az ingatlanhoz tartozik és a kulturális örökségünk része.

Zrínyi (VII.) Miklós bronz mellszobra a színpadon állna, a vaddisznó-szobor pedig a Horvát Kultúregyesület Zrínyi Központjának az udvarán, a színpad felhajtóján. Az emlékmű alapja négyzet alakú lenne (140 cm / sz 55 cm / g 45 cm), a legalkalmasabb alapanyagból, a monolit fehér kőből készülne.

A talapzatra (80 cm / sz 55 cm / g 45 cm) kerülne Zrínyi (VII.) Miklós mellszobra, amely meglehetősen szabad stílusban lesz megalkotva, inkább expresszionista stílusban megalkott szobrokra gondoltunk. A megformált mell-szobor egy klasszikus talapzatra volna helyezve. A vaddisznó szobra, amely egy művészeti installáció része, egy 19. századi épület régi polgári udvarán volna elhelyezve, melynek fő célja a kulturális turizmus megteremtése. Bronzból (100 cm, 65 cm) készül, egyrészt azért is, mert háttere, másrészt a bronz ára is ezt így követeli meg, és a Zrínyi-szoborral összefüggésben egyenrangú méretarányban állítjuk fel. Annak ellenére, hogy a valóságban egy vaddisznó ölte meg a költő és hadvezér Zrínyi Miklóst, és ez a vadászbaleset a látványa alapján még ma is él. Ez azt jelenti, hogy az állatokat/veszélyeket nem kell nagyon nagy méretben feltüntetni a Horvát Ház udvarán.

Marijan Mirt

- 2021. 01. 20 A Muravidéki Horvát Kulturális Egyesület végrehajtó bizottsága a 6. levelező ülésén, az előterjesztett ajánlat alapján, jóváhagyta Zrínyi (VII.) Miklós mell-szobrának a megrendelését.

- Marijan Mirt

Személyes adatai: Születési idő: 1975. augusztus 29. Cím: Cankarjeva 26, 2000 Maribor, Szlovénia Telefon: +386 (0) 41 274 004 Weboldal: www.mirt.si, státusza: egyéni vállalkozó a kultúrában - szobrász és festőművész, iskolai végzettsége: 1994 – 99, Zágrábi Képzőművészeti Akadémia / cím: a képzőművészeti kulturális-oktató mester, magiszter a művészet területén 1990 - 94, Zágrábi Formatervező Szakközépiskola / cím: szobrász-művész, tag: 2008, ZDLSU (Szlovén Képzőművészek Szövetsége), 2006, (Horvát Képzőművészek Iparművészeti Szövetsége), tag 2003, (Maribori Képzőművészeti Szövetség, Združenje Umetnikov Maribor) tag / 2011 - 2018 alelnök, elismerések és díjak: 2020 - Jakopič-díj (Ljubljana, Szlovénia) 2020 – Megvásárlási-díj EX-tempore Ptuj / sculpture # kurent2020 (2018) Maribor, Szlovénia) 2018 - DLUM Award 2018 (Maribor, Szlovénia) 2017 - Aranyérem a szobrászatért a „Salon des Beaux Arts 2017” Louvre-ban (Párizs, Franciaország) 2017 - DLUM Award 2017 (Maribor) 2017 – Slovenia DLUM Award 2013 (Maribor, Slovenia) 2017 - Slovenia (Maribor, Szlovénia).

- A Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Központja szakértői bizottságának a tevékenysége a Zrínyi Miklós szobor motívumainak, grafikai és művészi megoldásainak, valamint emlékművének kiválasztása érdekében. A szakértői bizottság a következő tagokból állt:

1. Dubravko Baumgartner, akadémiát végzett festőművész, a Lendvai Galéria-Múzeum Intézet igazgatója
2. Maša Hrustek Sobočan, okleveles művészettörténész, a Muravidéki Múzeum vezető kurátora-igazgatója, Čakovec.
3. Ninoslav Kutnjak, B.Sc. diplomált grafikai technológus - az Iconomi termékigazgatója, Ljubljana.
4. dr. Milan Bošnjak, a külhoni horvát nemzeti kisebbség szaktanácsosa, – a Külhoni Horvátok Központi Hivatala, Zágráb.
5. Đanino Kutnjak, a Muravidéki Horvátok Egyesületének (HKD Pomurje) elnöke.

- 2021. 06. 11. a Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Kulturális Központjának ünnepélyes megnyitója Lendván

A Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Kulturális Központját a Szlovén Köz-

társaság Kulturális Minisztériumának államtitkára, Ignacija Fridl Jarc nyitotta meg, Horvat Darko horvát tervezési, építésügyi és állami vagyongazdálkodási miniszterrel együtt. A Zrínyi Kulturális Központ helyiségeit a Muravidéki Horvát Kulturális Egyesület kezeli, amely tavaly ünnepelte működésének 15. évfordulóját, s kiemelt társadalmi jelentőségű egyesületi státusszal rendelkezik. Az egyesület társasági és kulturális rendezvények lebonyolítására szolgáló helyiségei az óvárosban találhatóak. Ezek a helyiségek már a 18. században is léteztek, és örökségvédelem alatt állnak. A kulturális központ területén zajló rendezvények jelentősen hozzájárulnak a szlovéniai horvát közösség tagjai közötti és a szülőfölddel való kapcsolatok megerősítéséhez. A Zrínyi Kulturális Központ megnyitó ünnepén a csáktornyai Muraközi Múzeum és a Lendvai Múzeum együttműködésének eredményeként két kiállítást is felállítottak, amelyek a szigetvári (IV.) Miklós és a csáktornyai Zrínyi (VII.) Miklós életét és pályafutását mutatták be.

- A megfelelő tipográfia kiválasztása és a "Zrínyi" felirat elkészítése a Horvát Kulturális Egyesület Zrínyi Központjának homlokzatán lévő tábla méretei alapján

A tábla megtervezésekor a plexi üveg mellett döntöttünk, mert jó a tartóssága és viszonylag modern. Tehát a hagyományos grafika ellenére szerettük volna kombinálni a modern anyagokkal, sőt a plexi háttérvilágításáról is beszéltünk (kábel kapható és ezt részben meg is világíthatnánk). Ami az oldalsó grafikát illeti, valami absztrakt textúrára gondoltam, esetleg néhány vonásra, mint a fametszeteknél, vagy a fű és az ég textúráira (lent fű, fent az ég), egyszerűen olyan absztrakcióra, amely nem zavarja vagy nem túl fel-tűnő, és hangulatot teremt.

- Ami a tipográfiát illeti, javasoltam valami régimódi, serifekkel ellátott tipográfiát, ami a fametszet esetleges sérüléseit, vonásait mutatná (egészen minimálisan):

- A logó elhelyezése a táblákon,
- színválasztás a logó hátterének, elhelyezésének és technikájának megfelelően,
- az oldalsó paneleken megjelenő kísérő textúrák vagy grafikák készítése.

Ninoslav Kutnjak

- A táblán lévő grafikákat Anja Kohek készítette.

- 2021. 09. 06. - A költő és a Zrínyi-dinasztia emlékére felállított márvány emléktábla

A költő és a Zrínyi-dinasztia emlékére felállított emléktábla terve, amelyet a muravidéki magyarok állíttatnak (Muravidéki Magyar Tudományos Társaság; Lendva Községi Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség; Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva; Muravidéki Magyar Nemzetiségi Önkormányzati Közösség és Lendva Község)

- Az emléktábla szövege:

A Bánffy és a Zrínyi főúri családok hagyományosan jó kapcsolatának, valamint a költő és hadvezér, Zrínyi Miklós és öccse, Péter 1637. november 6-án tett „váratlan látogatásának” emlékére, amikor a törökök elől menekülve Bánffy Kristóf atyai oltalmat biztosított számukra a lendvai várban.

V spomin na sodelovanje plemiških družin Bánffy in Zrinjski. 6. novembra 1637 je Kristóf Bánffy v Dolnji Lendavi gostil pesnika in vojskovodjo Nikolaja Zrinjskega ter njegovega mlajšega brata, Petra.

6. studenog 1637. Kristóf Bánffy ponudio je utočište neočekivanim posjetiteljima u lendavskom dvorcu, naime pjesniku, vojskovođi i hrvatskom banu Nikoli Zrinjskom i njegovom mlađem bratu Petru koji su bježali od Turaka. Njegova gesta ukazuje na tradicionalno dobar odnos dviju plemićkih obitelji.

**A grafikát a márvány emléktáblára Orbán Péter tervezte.
A márvány emléktáblát Kramar Vinko kőfaragó készítette.**

- A Muravidéki Magyar Tudományos Társaság és a Muravidéki Horvátok Kulturális Egyesületének terve a Zrínyi-szimpozium megszervezéséhez, amely 2022 májusában lesz megtartva Lendván a Városházán. Tekintettel arra, hogy a szimpózium egy kisebb konferencia, három szomszédos országból (Szlovénia, Horvátország, Magyarország) három előadót terveztünk meghívni, azaz:

- dr. Zágorec-Csuka Juditot Lendváról,
- prof. dr. Padányi Józsefet Budapestről,
- prof. Aleksej Milinovićot Prelogból,

A nemzetközi szimpózium címe: A Zrínyi-kultusz Lendván - "Az alsólendvai Bánffy- és a csáktornyai Zrínyi főúri családok confusiója (együttműködése) 16. és 17. században".

A szimpózium koordinátora: **dr. Zágorec-Csuka Judit**

A kronológiát Đanino Kutnjak írta

A KÖTET SZERZŐI / AVTORJI ZBORNICA / AUTORI ZBORNICA

Prof. dr. Padányi József

- vezérőrnagy, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár, Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola vezetője

- generalmajor, doktor Madžarske Akademije Znanosti, univerzitetni profesor, Budimpešta, Univerza Nemzeti Közszolgálati Egyetem, vodja Doktorske šole za vojaško inženirstvo

- generalmajor, doktor Mađarske akademije znanosti, sveučilišni profesor, Budimpešta, Sveučilište Nemzeti Közszolgálati Egyetem, voditelj Doktorske škole vojnog inženjerstva

padanyi.jozsef@uni-nke.hu.

Prof. Aleksej Milinović

- povjesničar, doktorant na Poslijediplomski doktorski studiju predmoderne povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ranog novog vijeka, Čakovec, Graditeljska škola

- zgodovinar, doktorand Doktorskega študija za predmoderno zgodovino na Filozofski fakulteti v Zagrebu, Čakovec, Srednja šola gradbene in umetnostne smeri

- történész, a Premodern Történelmi Doktori Iskola doktorandusza a Zágrábi Bölcsészettudományi Egyetemen, Čakovec, Építőipari és Művészeti Szakközépiskola

aleksej.milinovic@gmail.com

Dr. Zágorec-Csuka Judit

- könyvtáros, a Muravidéki Magyar Tudományos Társaság titkára Lendva, a Maribori Egyetem Fordítói Tanszékének habil. magyar lektora

- knjižničarka, tajnica Društva prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev, Lendva, habil. lektorica za madžarski jezik na Katedri za prevodoslovje Univeze v Mariboru

- knjižničarka, tajnica Društva prekmurskih mađarskih znanstvenika i istraživača, Lendva, habil. lektorica mađarskog jezika na Odsjeku za prevoditeljstvo Sveučilišta u Mariboru

zcs.judit@gmail.com

A tanulmánykötetet anyagilag támogatták / Strokovno knjigo so finančno podprli /
Izdavanje stručne publikacije finansijski su pomogli:

Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet
Zavod za kulturo madžarske narodnosti

Kép a borítón / Slika na naslovnici / Slika na sprednji korici knjige:

Jan Thomas: Zrínyi Miklós, költő és hadvezér (1620–1664) arcképe, olaj, vászon, 1662-1663 között / Nikola Zrinski, hrvaški ban, vojskovodja in pesnik (1620-1664), portret, olje na platnu, 1662–1663 / Nikola Zrinski, hrvatski ban, vojskovoda i pjesnik (1620–1664), portret, ulje na platnu, 1662-1663

Kép a hátsó borítón / Slika na zadnjem ovojú knjige / slika na zadnji korici

knjige: Elias Widemann: Icones illustrium herorum Hungariae, Viennae 1652, Zrínyi Miklós (1620-1664) arcképe – rézmetszet / Nikolaj Zrinski (1620-1664), portret - bakrorez

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

929.52Zrinski:929.42Bánffy(497.4Lendava)(082)“15/16”

A Zrínyek kultusza Lendván - Az alsólendvai Bánffy és a csáktornyai Zrínyi dinasztiák confusiója a 16. és 17. században : a nemzetközi szimpózium előadásai = Kult Zrinskih u Lendavi - Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave i dinastije Zrinskih iz Čakovca u 16. i 17. stoljeću = predavanja na međunarodnom simpoziju = Kult Zrinskih v Lendavi - Confusio dinastije Bánffy iz Dolnje Lendave in dinastije Zrinskih iz Čakovca v 16. in 17. stoletju = predavanja mednarodnega simpozija / szerkesztő, urednica Zágorec-Csuka Judit ; [szlovén nyelvre fordította , prevod v slovenski jezik, prijevod na slovenski jezik Zágorec-Csuka Judit]. - Lendva : Muravidéki Magyar Tudományos Társaság = Društvo prekmurskih madžarskih znanstvenikov in raziskovalcev : Hrvatsko kulturno društvo Pomurje ; Lendava : Hrvatsko kulturno društvo Pomurje = Hrvaško kulturno društvo Pomurje, 2022

ISBN 978-961-92788-2-6
COBISS.SI-ID 106958339

DONATORI ZA SPOMENIK
NIKOLI ZRINSKOM V LENDAVI

Občina Lendava
Međimurska županija
Središnji državni ured za Hrvate izvan RH
Savez hrvatskih društava u Sloveniji
Tehnix Donji Kraljevec
Grad Čakovec
Hrvatsko kulturno društvo Pomurje

Lendva / Lendava 2022

